

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

2005 YILINDAN GÜNÜMÜZE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM
PROGRAMLARINDA VE DERS KİTAPLARINDA OKUL DIŞI
ÖĞRENME ORTAMLARI

RAMAZAN SOBACI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. KİBAR AKTİN

SİNOP- 2024

TEZ KABUL

RAMAZAN SOBACI tarafından hazırlanan “**2005 YILINDAN GÜNÜMÜZE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA VE DERS KİTAPLARINDA OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARI**” başlıklı bu çalışma 03.06.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Besime Arzu GÜNGÖR AKINCI
Bülent Ecevit Üniversitesi

İmza

Üye

(Danışman)

Prof. Dr. Kibar AKTIN
Sinop Üniversitesi

İmza

Üye

Doç. Dr. Hülya KARAÇALI TAZE
Sinop Üniversitesi

İmza

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Fadime DİRİK

.....

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

RAMAZAN SOBACI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2005 YILINDAN GÜNÜMÜZE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA VE DERS KİTAPLARINDA OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARI

RAMAZAN SOBACI

SİNOP ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ
DANIŞMAN: PROF. DR. KİBAR AKTİN

Bu çalışma 2005 yılından bugüne sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumunu belirlemeyi amaçlamaktadır. Doküman incelemesi yöntemi kullanılarak yapılan bu çalışmada, 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler 4-5. Sınıf Programı, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 2005, 2014, 2019 ve 2021 yılı basımlı Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Programlarda ve ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarının inceleneceği sınıf düzeyini belirlemek için amaçlı örnekleme yöntemlerinden aşırı veya aykırı durum örnekleme yöntemi ile 5. Sınıf düzeyi tercih edilmiştir. Türkiye'deki tüm 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına erişmek ve bunları incelemek daha kapsamlı bir araştırma ve daha uzun bir süre gerektiğinden, mevcut veri setinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılarak incelenecek ders kitapları belirlenmiştir. Araştırmanın dokümanları betimsel bir analiz çerçevesi temel alınarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre 2005 yılından günümüze doğru yaklaştıkça sosyal bilgiler ders kitaplarındaki okul dışı öğrenme ortamları ve bu ortamlara yönelik etkinlik sayısında belirgin şekilde azalma olduğu görülmüştür. 2005 yılı Sosyal Bilgiler programında 5. sınıf düzeyinde medya, tarihi mekânlar, müzeler, yerel tarihî çevreler, doğal ve beşerî çevreler, ekonomik çevreler, sosyo-kültürel çevreler, sivil toplum kuruluşları, ticari işletmeler, çevrim içi öğrenme ortamı, aile ve ev gibi çeşitli öğrenme ortamlarına yer verilmiştir. Ancak, zamanla SB ders kitaplarında bu çeşitliliğin azaldığı ve ev ortamına yönelik ödevlerin arttığı görülmüştür. Bu durumun temel nedeni, 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler 4-5. Sınıf Programı'nın, okul dışı öğrenme ortamları konusunda ders kitabı yazarlarına daha fazla rehberlik sağlaması, 2018 Sosyal Bilgiler programının ise bu konuda yetersiz kalmasıdır. Ayrıca, okul dışı öğrenme ortamıyla doğrudan ilişkilendirilen kazanım sayısının da azalması bu durumu pekiştirmiştir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler öğretim programlarının öğretmenlere rehberlik etmesi ve öğrencilere hangi kazanımların hangi ortamlarda ve nasıl gerçekleştirileceği konusunda ayrıntılı açıklamalar sunması gerekmektedir. Ders kitabı yazarlarının da öğrencilere daha detaylı rehberlik sağlamak adına, kitaplarında daha fazla ve çeşitlilikte okul dışı öğrenme ortamında gerçekleştirilebilecek etkinliklere yer vermeleri önemlidir.

ANAHTAR KELİMELELER: Sosyal bilgiler dersi öğretim programı; sosyal bilgiler eğitimi; okul dışı öğrenme ortamları.

Mayıs 2024, 122 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

OUT OF SCHOOL LEARNING ENVIRONMENTS IN SOCIAL SCIENCES TEACHING PROGRAMS AND COURSE BOOKS FROM 2005 TO THE PRESENT RAMAZAN SOBACI

**SINOP UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS
DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION
SOCIAL STUDIES EDUCATION
SUPERVISOR: PROF. DR. KİBAR AKTIN**

This study aims to determine the use of out-of-school learning environments in social studies curricula and textbooks since 2005. In this research, which was conducted using the document analysis method, the 2005 Primary Social Studies 4-5. Grade Programme, 2018 Social Studies Curriculum and Social Studies textbooks published in 2005, 2014, 2019 and 2021 were examined. In order to determine the grade level at which out-of-school learning environments will be examined in the programmes and textbooks, the 5th grade level was preferred with the extreme or outlier sampling method from the purposeful sampling methods. Since accessing and analysing all 5th grade Social Studies textbooks in Turkey requires a more comprehensive research and a longer period of time, the textbooks to be examined were determined from the existing data set using convenience sampling. The documents of the study were analysed based on a descriptive analysis framework. According to the results of the research, it was observed that the number of out-of-school learning environments and activities for these environments in social studies textbooks decreased significantly from 2005 to the present. In the 2005 Social Studies curriculum for 5th grade, various learning environments such as media, historical sites, museums, local historical environments, natural and human-made environments, economic environments, socio-cultural environments, non-governmental organizations, commercial enterprises, online learning environments, family, and home were included. However, over time, it has been observed that the diversity in Social Studies textbooks has decreased and homework assignments focused on the home environment have increased. The main reason for this is that the 2005 Elementary Social Studies 4-5th Grade Curriculum provided more guidance to textbook authors regarding out-of-school learning environments, whereas the 2018 Social Studies curriculum fell short in this regard. Additionally, the number of achievements directly associated with out-of-school learning environments has decreased, reinforcing this situation. Therefore, Social Studies curricula need to guide teachers and provide detailed explanations on which achievements can be realized in which environments and how. It is also important for textbook authors to include more and varied activities that can be carried out in out-of-school learning environments in their books to provide more comprehensive guidance to students.

KEYWORDS: Social studies curriculum; social studies education; out-of-school learning environments

TEŞEKKÜR

Ciddi bir emek ve özveri ile hazırladığım yüksek lisans tezimi tamamlamanın heyecanı ve gururu içerisindeyim. Bu süreçte zorlandığım ve bunaldığım anlar oldu.

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde beni en doğru şekilde yönlendiren, tezimin her aşamasında bana rehberlik eden, bu süreçte bilgi ve tecrübesini büyük bir sabır ve hoşgörü ile aktarmaktan çekinmeyen, mesai kavramı gözetmeksizin hiçbir zaman desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Kibar AKTİN'a,

Yüksek Lisans eğitimim boyunca ders aldığım, öneri ve fikirlerine değer verdiğim bölüm hocalarıma, tez savunmamda görev alarak görüşleri ile çalışmama destek olan değerli hocam Doç. Dr. Hülya KARAÇALI TAZE' ye,

Çalışmalarım sırasında manevi desteğini esirgemeyen eşim Rümeysa SOBACI'ya ve sevgisini her daim yanımda hissettiğim oğlum Ömer Faruk SOBACI' ya teşekkür ederim.

Ramazan SOBACI

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ KABUL	ii
ETİK BEYANI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Araştırmanın Sayıltıları.....	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
2. LİTERATÜR	7
2.1. Okul Dışı Öğrenme Ortamları	7
2.1.1.Okul dışı öğrenmenin tarihçesi	8
2.2. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Okul Dışı Öğrenme Ortamları.....	9
2.2.1. Müzeler	11
2.2.2.1.Sanal müze	12
2.2.3. Tarihi mekânlar.....	12
2.2.4. Yerel tarihi çevre	13
2.2.5. Sözlü tarih.....	14
2.2.6. Resmî kurumlar.....	16
2.2.7. Sivil toplum kuruluşları (STK)	16
2.2.8. Özel kurumlar	17
2.2.9. Ev ödevleri	18
2.2.10 Kütüphaneler.....	19

2.3. İlgili Araştırmalar	19
2.3.1. Tezler	19
2.3.2. Makaleler	26
3.1. Araştırmanın Modeli.....	30
3.2. Çalışmanın Dokümanları	30
3.2. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	32
3.3. Geçerlilik ve Güvenirlik	34
4. BULGULAR.....	36
4.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular.....	36
4.1.1. 2005 İSB 4-5. sınıf programında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu	36
4.1.1.1. 2005 İSB 4-5. sınıf programının amaç ve uygulama esaslarında okul dışı öğrenme ortamı	36
4.1.1.2. 2005 İSB 4-5 Programı'nda 5. sınıf öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu	38
4.1.2. 2005 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin bulgular	45
4.1.2.1. 2005 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabı organizasyon şemasında okul dışı öğrenme ortamlarını vurgulayan açıklamalar	45
4.1.2.2. 2005 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabında öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu ve sonuçların 2005 İSB 5. sınıf programıyla karşılaştırılması	47
4.1.3. 2014 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin bulgular	54
4.1.3.1. 2014 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabında organizasyon şemasında okul dışı öğrenme ortamlarını vurgulayan açıklamalar	55
4.1.3.2. 2014 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabında öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu ve sonuçların 2005 İSB 5. sınıf programıyla karşılaştırılması	57
4.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular	65
4.2.1. 2018 SBDÖP'de okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu	65
4.2.1.1. 2018 SBDÖP'nin amaç ve uygulama esaslarında okul dışı öğrenme ortamları. 65	

4.2.1.2. 2018 SBDÖP’de 5. sınıf öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu.....	67
4.2.2. 2019 yılı basımlı 5. sınıf sosyal bilgiler kitabında okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin bulgular	68
4.2.2.1 2019 yılı basımlı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında organizasyon şemasında okul dışı öğrenme ortamlarını vurgulayan açıklamalar	69
4.2.2.2. 2019 yılı basımlı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu ve sonuçların 2018 SBDÖP’de 5. sınıf programıyla karşılaştırılması	70
4.2.3. 2021 yılı basımlı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin bulgular.....	77
4.2.3.1. 2021 yılı basımlı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında organizasyon şemasında okul dışı öğrenme ortamlarını vurgulayan açıklamalar	77
4.2.3.2. 2021 yılı basımlı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu ve sonuçların 2018 SBDÖP’de 5. sınıf programıyla karşılaştırılması	78
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	83
5.1. Sonuç	83
5.1.1 Birinci alt amaca ilişkin sonuçlar.....	83
5.1.2. İkinci alt amaca ilişkin sonuçlar	88
5.2. Tartışma ve Öneriler.....	91
KAYNAKLAR.....	97
EKLER.....	101
ÖZGEÇMİŞ.....	105

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 4.1 2005 İSB 5. Sınıf Programı'nda 5. Sınıf "Kültür ve Miras" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri, öğrenme ortamları ve ilişkili kazanımlar.....	39
Tablo 4.2 2005 İSB 4-5. Sınıf Programı'nda 5. sınıf "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri, öğrenme ortamları ve ilişkili kazanımlar.....	40
Tablo 4.3 2005 İSB 5. Sınıf Programı'nda 5. Sınıf "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	41
Tablo 4.4. 2005 İSB 5. Sınıf Programı'nda 5. Sınıf "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	42
Tablo 4.5 2005 İSB 5. Sınıf Programı'nda 5. Sınıf "Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	42
Tablo 4.6 2005 İSB 4-5. Sınıf Programı'nda 5. Sınıf "Güç, Yönetim ve Toplum" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	43
Tablo 4.7 2005 İSB 4-5. Sınıf Programı'nda 5. Sınıf "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	44
Tablo 4.8 2005 İSB 5. Sınıf ders kitabında "Birey ve Toplum" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türü ve öğrenme ortamı	47
Tablo 4.9 2005 İSB 5. sınıf ders kitabında "Kültür ve Miras" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	48
Tablo 4.10 2005 İSB 5. Sınıf ders kitabında "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	49
Tablo 4.11 2005 İSB 5. sınıf ders kitabında "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	50
Tablo 4.12 2005 İSB 5. sınıf ders kitabında "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	51
Tablo 4.13 2005 İSB 5. sınıf ders kitabında "Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	52
Tablo 4.14 2005 İSB 5. Sınıf ders kitabında "Güç, Yönetim ve Toplum" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	53

Tablo 4.15 2005 İSB 5. Sınıf ders kitabında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	54
Tablo 4.16 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Birey ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikleri, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	57
Tablo 4.17 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	57
Tablo 4.18 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	59
Tablo 4.19 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	60
Tablo 4.20 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	62
Tablo 4.21 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	63
Tablo 4.22 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	64
Tablo 4.23 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	64
Tablo 4.24 2018 SBÖPD’ de 5. sınıf öğrenme alanında okul dışı kazanımlar ve öğrenme ortamları.....	67
Tablo 4.25 2019 SB 5. Sınıf ders kitabında “Birey ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	70
Tablo 4.26 2019 5. Sınıf SB ders kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	70
Tablo 4.27 2019 5. sınıf SB ders kitabında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	72
Tablo 4.28 2019 5. sınıf SB ders kitabında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	73
Tablo 4.29 2019 5. sınıf SB ders kitabında “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	74
Tablo 4.30 2019 SB 5. Sınıf ders kitabında “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	75

Tablo 4.31 2019 5. sınıf SB ders kitabında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	76
Tablo 4.32 2021 5. sınıf SB ders kitabında “Birey ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	78
Tablo 4.33 2021 5. sınıf SB ders kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	78
Tablo 4.34 2021 5. sınıf SB ders kitabında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	79
Tablo 4.35 2021 SB 5. Sınıf ders kitabında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	80
Tablo 4.36 2021 5. sınıf SB ders kitabında “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları	80
Tablo 4.37 2021 5. sınıf SB ders kitabında “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	81
Tablo 4.38 2021 SBD 5. Sınıf ders kitabında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları.....	82

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 4.1 2005 İSB 5. sınıf ders kitabı organizasyon şeması-1.....	45
Şekil 4.2 2005 İSB 5. sınıf ders kitabı organizasyon şeması-2.....	46
Şekil 4.3 2014 İSB 5. sınıf ders kitabı organizasyon şeması-1.....	55
Şekil 4.4 2014 İSB 5. Sınıf ders kitabı organizasyon şeması-2.....	56
Şekil 4.5 2019 Sosyal Bilgiler 5. Sınıf ders kitabı organizasyon şeması.....	69
Şekil 4.6 2021 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı “kitabımızı tanıyalım” organizasyon şeması.....	77

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

Akt	: Aktaran
Bkz	: Bakınız
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
İSB	: İlköğretim Sosyal Bilgiler
K	: Kazanım
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
NCSS	: Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi
SBDÖP	: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
SB	: Sosyal Bilgiler
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine, sayıltılarına, sınırlılıklarına ve araştırmada ele alınan temel kavramlara ilişkin tanımlara yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

İvan Illich, okulsuz toplumu savunarak insanların çoğu bilgiyi okul dışında öğrendiklerini iddia eder (Tokcan, 2015, s.16). Aynı şekilde, Medrich, Roizen, Rubin ve Buckley (1982), çocukların öğrenmelerini tam olarak anlamak için sadece okulda değil, aynı zamanda okul dışında gerçekleşen öğrenmeye de odaklanılması gerektiğini vurgular. Özellikle, çocukların uyanık oldukları zamanın %85'inin sınıf dışında geçtiğini düşünerek bu durumun önemini vurgularlar (Akt. Eashach, 2007, s. 171). Dewey'in öncüsü olduğu pragmatizm felsefesine göre, bilgi aktarımı yerine gerçek dünyada deneyimleyerek ve yaşayarak öğrenilir. Bu bağlamda, okul dışı öğrenme ortamları, öğrencilerin çeşitli bilgileri edinmelerini ve becerilerini geliştirmelerini teşvik eden alanlar olarak öne çıkar (Aktın, 2020). Foran (2008), okul dışı ortamların sosyal bilgiler öğretmenleri ile öğrencileri arasındaki ilişkisel bağı güçlendirdiğini ve deneyimsel öğrenmenin temel olduğunu belirtir.

Okul dışı öğrenme, sınıf dışı ve/veya okul binası dışındaki alan, kurum ve kaynakları kapsayan, eğitim öğretim süreci içerisinde öğretim programlarını kapsayan, planlı programlı öğrenme yaşantıları içeren ve öğrencilere bireysel deneyimler sunan, öğretmen öğrenci arası hiyerarşiyi kaldıran öğrenme türü olarak tanımlanmaktadır (Şimşek ve Kaymakçı, 2015, s. 3). Yeşilbursa'da (2008) okul dışı öğrenme ortamlarını somut yaşantı sağlayan öğrenmeler olduğunu, Adıgüzel (2011) okul dışı öğrenmeyi yaparak yaşayarak öğrenme olduğunu, Akın (2012) okul dışı öğrenmeyi okul dışı öğrenme etkinliklerin istekli biçimde aktif katılım sağlayan öğrenmeler olduğunu, Karademir'de (2013) etkili ve kalıcı, Zayimoğlu Öztürk'te (2014) yaparak yaşayarak öğrenmeler olduğunu ifade etmiştir (Akt. Öztürk, 2019, s. 59)

Sosyal bilgiler dersinin içeriği, tarih, coğrafya, hukuk, antropoloji, arkeoloji, psikoloji, sosyoloji gibi birçok disiplini içermektedir. Sosyal bilgiler dersi, insanların kendilerini ve başkalarını daha iyi anlamalarına yardımcı olan, insan ilişkileriyle ilgili bilgi ve

deneyimlerin birleşiminden doğan disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Bu ders sayesinde öğrenciler, okul içinde ve dışında toplumsal yaşamın her yönüne aktif bir şekilde katılma fırsatı bulur ve toplumla sağlam bir bağ kurarlar (Öztürk, 2006).

Sosyal Bilgiler derslerinin sadece sınıf içinde işlenmesi, birçok öğrenme alanının kazanımlarının gerçekleşmesinde sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Öğrenmenin daha etkili olabilmesi için somut, yaparak, yaşayarak öğrenme yöntemlerine ihtiyaç duyulmuştur. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP) 2005 yılından itibaren yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına doğru evrilmeye başlanmıştır. Bu yeni yaklaşıma göre öğretmen merkezde değil öğrenciyi esas alan etkinlik merkezli bir anlayış yer alır. Öğretmenin rolü artık sadece bilgi aktarmak değil, öğrencilerin öğrenme süreçlerine rehberlik etmek olarak tanımlanıyor. Öğrenciler ezberci bir sistem yerine kendi çabalarıyla öznel bilgiye ulaşan aktif öğrenenler olarak konumlandırılıyor. Bu öznel bilgiye ulaşım sürecinde öğrenmenin dört duvar arasından çıkması ve öğrencilerin deneyimleyerek, duyu organlarıyla katıldığı etkinliklerin önemi artıyor. Sosyal bilgiler dersi doğası itibariyle deneye dayanmadığı için öğrenciler ne kadar dışarıda öğrenme fırsatı bulurlarsa, o kadar etkin ve aktif öğrenme gerçekleşir. Çağdaş öğrenme yaklaşımları ile aktif öğrenme etkinlikleri ve okul dışı öğrenme ortamları önem kazanmıştır (Güngör, 2016'dan akt. Koçer, 2023).

Malkoç ve Kaya'ya göre (2015), sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin okul içi ve dışındaki etkinliklere aktif katılımlarını sağlama ve öğrenme ortamlarını düzenleme sorumluluğunda en önemli yardımcı kaynak ders kitaplarıdır. Günümüzde ders kitapları, sınıf içindeki önemli rolünü hala korumaktadır. Öğretmenlerin birçok etkinliği halen kitapla yönetmeye devam etmektedir (Önal ve Kaya, 2006, s. 23). Bu durumda Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriği ve yapısı, öğrenme deneyiminin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, bu ders kitaplarındaki etkinlik ve soruların amaçlanan müfredat çıktılarıyla uyumlu hale getirilmesine ilişkin kaygılara işaret etmektedir (Azrak, 2021). Ders kitaplarındaki, sorunlar öğretim uygulamalarını da etkileyebilir (Cantürk ve Yeşiltaş, 2022). Öğrenci ve öğretmenlerin farklı ihtiyaçlarına hitap edecek şekilde sosyal bilgiler ders kitaplarının tasarım ve içeriğinde sürekli iyileştirmeye ihtiyaç olduğu açıktır. Müfredat hedefleriyle uyumlu daha etkileşimli, okul dışı öğrenme ortamlarına ve araştırmaya dayalı etkinliklerin dahil edilmesi, öğrenciler arasında öğrenme deneyimini geliştirebilir ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirebilir (Kaçar ve Çakmak, 2020'den

akt. Kaçar ve Taşkıran, 2020). Sonuç olarak, sosyal bilgiler ders kitapları öğretme ve öğrenme için değerli kaynaklar olarak hizmet ederken, sosyal bilgiler alanında kaliteli eğitimi desteklemedeki etkililiğini optimize etmek için belirlenen zorlukları ele almak önemlidir.

Alan yazın incelendiğinde; araştırmalar, müzelerin, bilim merkezlerinin, tarihi mekanların ve diğer okul dışı öğrenme ortamlarının sosyal bilgiler derslerinde etkili bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir (Sağlamgöncü, 2023; Öner & Öztürk, 2019; Öner & Köse, 2019). Bu tür ortamlar, yeni deneyimler sunmanın yanı sıra öğrenmeyi daha kolaylaştırarak merak, heyecan, ilgi ve motivasyonunu artırabilmekte (Metin ve Bozdoğan, 2020), değişim ve sürekliliği algılama ve kronolojik düşünme becerisini geliştirebilmekte (Güngör, 2016'dan akt. Koçer, 2023), çevre okuryazarlığı becerisi kazandırabilmektedir (Büken ve Katılmış, 2022; Torun ve Yıldırım, 2022). Ayrıca okul dışı öğrenme ortamlarının matematiksel, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimlerine katkı desteği ve karakteristik gelişimlerinin gelişim durumları da belirtilmektedir (Dönmez ve İdin, 2021). Araştırmalar öğretmenlerin okul dışı ortamlarda etkinlik gerçekleştirmede sıkıntı, program yoğunluğu, öğrenci fazlalığı ve zaman uzunluğu nedeniyle bazı zorluklar yaşadıkları ortaya çıkmaktadır (Demirtaş ve Çayır, 2021). Sosyal bilgiler eğitimini zenginleştirmek ve öğrencilere geleneksel sınıf ortamının ötesinde pratik, uygulamalı öğrenme deneyimleri sağlamak için bilim merkezleri ve saha gezileri gibi çeşitli okul dışı öğrenme ortamlarını entegre etmenin önemi artmaktadır (Öner ve Öztürk, 2019; Topaloğlu ve Balçın, 2021). Öğretmenlerin okul dışı ortamlara ilişkin bakış açıları ve ihtiyaçları bu tür ortamların anlaşılmasının ve etkili bir şekilde kullanılmasının önemine işaret etmektedir. Sonuç olarak, okuldaki öğrenme dışı ortamlarının sosyal bilgiler eğitiminde önemli bir rol oynadığı ve öğrencilerin deneyimlerini zenginleştirdiği ve öğrenmeyi derinleştirdiği görülmektedir.

Okul dışı öğrenme ortamları bağlamında 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programını (Kabapınar, 2015), 2018'de güncellenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı farklı ülkelerin öğretim programıyla (Aktın ve Şahin, 2019) ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla karşılaştıran çalışmaların sayılı olduğu görülmektedir (Aktın, 2020). Bu tür araştırma sonuçlarının, sosyal bilgiler müfredatı ve ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarının çeşitliliğini ve niteliğini artırarak, dolayısıyla öğrencilerin çeşitli beceriler kazanmasına önemli katkılar sağlayabileceği düşünülüyor. Bu çalışma ile 2005 yılından günümüze

sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarını ve bu öğrenme ortamlarının kullanım durumunu belirlemek amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı 2005 yılından günümüze sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında ve ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarını kullanım durumunu belirlemektir. Bu amaca ilişkin olarak aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

Birinci alt amaç 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler (İSB) 4-5. Sınıf Öğretim Programı'nda (MEB, 2005) ve bu program temel alınarak hazırlanan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarını kullanım durumlarını belirlemek

- 2005 İSB 4-5. Sınıf Öğretim Programı'nda amaç, uygulama esaslarında ve 5. sınıf öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarını kullanım durumunu belirlemek.
- 2005 yılı basılan İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarını kullanım durumlarını belirlemek ve sonuçları 2005 İSB 4-5. Sınıf Öğretim Programı'nda 5. sınıf düzeyi ile karşılaştırmak
- 2014 yılı basılan İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarını kullanım durumlarını belirlemek ve sonuçları 2005 İSB 4-5. Sınıf Öğretim Programı'nda 5. sınıf düzeyi ile karşılaştırmak

İkinci alt amaç 2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2018) ve bu program esas alınarak hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumlarını belirlemek.

- 2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (SBDÖP) amaç, uygulama esaslarında ve 5. sınıf öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarını kullanım durumunu belirlemek,
- 2019 yılı basılan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarını kullanım durumlarını belirlemek,
- 2021 yılı basılan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarını kullanım durumlarını belirlemek,

1.3. Araştırmanın Önemi

2005-2006 yıllarından itibaren öğretim programlarının geliştirilmesinde yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesiyle birlikte, Sosyal Bilgiler müfredatında bu yaklaşımın önemi vurgulanmış ve öğrencilerin çevreleriyle etkileşimlerini artırarak farkındalık oluşturmak için okul dışı öğrenme ortamlarının kullanılması önerilmiştir (Torun, 2021, s. 4). Okul dışı öğrenme ortamları, öğrencilerin aktif katılımını teşvik eder, yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi destekler. Bu yaklaşım, eğitim-öğretim faaliyetlerini sınıf duvarlarının dışına çıkararak daha esnek öğrenme ortamları oluşturmaktadır (Ayyıldız, 2023, s. 3). Bu önem kapsamında çalışmada, 2005 yılından itibaren Sosyal Bilgiler öğretim programlarında ve ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarını ve bu ortamların kullanım durumunu belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmadan elde edilen bulguların;

- MEB Talim ve Terbiye Kurulu tarafından güncellenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın, okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımı ve çeşitliliği açısından öğrencilerin gerçek dünya deneyimleriyle etkileşim halinde bulunmalarını teşvik edecek unsurlara katkı sağlayacağı,
- Sosyal Bilgiler ders kitabı yazarlarını, kitapların yazımında okul dışı öğrenme bağlamında içerik ve etkinlikler açısından zenginleştirme çalışmalarına katkı sağlayacağı,
- Sosyal Bilgiler öğretim programlarını okul dışı öğrenme ortamları açısından güncelleme çalışmalarına katkı sağlayacağı, öğrencilerin daha etkili bir şekilde öğrenmelerini ve konuları daha iyi anlamalarını destekleyeceği,
- Bu araştırmanın aynı zamanda okul dışı öğrenme alanında yapılacak yeni çalışmalara referans olması ve sosyal bilgiler öğretimi alanında yapılan mevcut çalışmaların değerlendirilmesine, daha da gelişmesine ve iyileştirilmesine katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

- Araştırmada 2005, 2014, 2019 ve 2021 yılı basımlı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının çalışma evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

- 2005 İSB 4-5. Sınıf Programı ve 2018 yılı SBDÖP'nin çalışma evrenini temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Araştırmada veri kategorizasyonu ve kodlama sürecinde uzman görüşünün güvenilirlik için yeterli olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Örneklem açısından bu çalışma 2005 İSB 5. Sınıf Programı, 2018 yılı SBDÖP ile ve 2005, 2014, 2019 ve 2021 yılı basımlı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla,
- Konu açısından 2005 yılından itibaren Sosyal Bilgiler programları ve ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarını ve bu ortamların kullanım durumunu belirlemekle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: “Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin tanımına göre, sosyal bilgiler vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir alandır” (National Council for the Social Studies, [NCSS], 2024).

Ders Kitabı: “Öğretim programlarıyla uyumlu olarak konuları, beceri ve değerleri planlı ve düzenli bir biçimde dersin hedef ve kazanımları doğrultusunda ortaya koyan temel öğretim materyalleridir” (Aydemir, 2017).

Öğretim Programı: “Eğitim programı, genellikle belirlenmiş bilgi gruplarını içeren ve amaçları doğrultusunda planlanmış bir programdır. Bu programlar genellikle belirli bir öğrenme hedefine ulaşmayı amaçlar, öğrencilere belirli bilgi ve becerilerin kazandırılmasına odaklanır” (Varış, 1994'ten akt. Kadirhan, 2022, s. 4).

Okul Dışı Öğrenme: “Okul dışı öğrenme, sınıf dışı ve/veya okul binası dışındaki çeşitli alanları, kurumları ve kaynakları içeren bir öğrenme sürecidir. Bu, müfredat dışında planlanmış ve programlı öğrenme deneyimlerini de içerir” (Şimşek ve Kaymakçı, 2015, s. 3).

2. LİTERATÜR

2.1. Okul Dışı Öğrenme Ortamları

Bireyler günümüzde, bilgiye ulaşmaktan ziyade bilgiyi kullanmayı ve bu süreçte çevrenin getirmiş olduğu etkenlerle de mücadele etmeyi bilmek zorundadırlar. Devletin, toplumun ve zamanın gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlere sahip olan bir birey yetiştirmeyi eğitim ve öğretim kurumları olan okullar üstlenmektedir (Malkoç, 2014, s. 18). Okul “İyi yetişmiş başarılı öğretmenlere sahip, iç ve dış fiziki özellikleriyle öğrenmeye uygun imkânlar sunan ve eğitim- öğretim faaliyetini dört duvar arasına sıkıştırmamak için çevre ve sosyokültürel ortamları tüm imkânlarıyla kullanarak aile ile iş birliği sağlayan kurumdur” (Oktay, 2011’den akt. Koçer, 2023, s.21). Okullarda yürütülen eğitim yalnızca okullarda değil okul dışı mekanları içerecek şekilde geniş bir öğrenme ortamını içermektedir.

Okul dışı öğrenme, sınıf dışı ve/veya okul binası dışındaki alan, kurum ve kaynakları kapsayan, eğitim öğretim süreci içerisinde öğretim programlarını kapsayan, planlı programlı öğrenme yaşantıları içeren ve öğrencilere bireysel deneyimler sunan, öğretmen öğrenci arası hiyerarşiyi kaldıran öğrenme türü olarak tanımlanmaktadır (Şimşek ve Kaymakçı, 2015, s. 3). Yeşilbursa’da (2008) okul dışı öğrenme ortamlarını somut yaşantı sağlayan öğrenmeler olduğunu, Adıgüzel (2011) okul dışı öğrenmeyi yaparak yaşayarak öğrenme olduğunu, Akın (2012) okul dışı öğrenmeyi okul dışı öğrenme etkinliklerin istekli biçimde aktif katılım sağlayan öğrenmeler olduğunu, Karademir’de (2013) etkili ve kalıcı öğrenmeler olduğunu, Zayimoğlu Öztürk’de (2014) yaparak yaşayarak öğrenmeler olduğunu ifade etmiştir (Akt. Öztürk, 2019, s.59)

Okul dışı öğrenme hayatın tüm alanlarını kapsayan sosyal yaşamın içinde yer alan tüm faaliyetleri kapsayan bir öğrenme alanı olarak görülmektedir. Okul dışı öğrenme öğretme boyutunda uygulamaya dayalı bir öğrenme sürecidir. Öğrenen açısından Sosyal Bilgiler dersi öğrenme alanlarına ilişkin uygulama yapmaya imkân sağladığı bilinmektedir. Okul dışı öğrenmenin, yaparak yaşayarak öğrenme olduğu ifade edilerek; bu öğrenmenin öğrenme sürecinde aktif katılım imkânı sunduğu ifade edilmiştir (Öztürk, 2019, s. 59)

2.1.1.Okul dışı öğrenmenin tarihçesi

Okul dışı öğrenmenin temeli antik çağlara kadar dayanmaktadır. İlk çağ düşünürleri Aristo'dan başlayarak aydınlanma çağı düşünürleri, hümanizm çağı düşünürleri ve günümüze kadar gelmektedir. Çağdaş eğitimin isim babaları diyebileceğimiz Pestalozzi (kır eğitim yurtları), John Dewey, Ivan Illich (okulsuz toplum), gibi isimler okul dışı öğrenmeyi son derece elverişli olarak görmüşlerdir (Tokcan, 2015'ten akt. Öztürk, 2019, s. 13).

Atina'da yaşayan Sokrates, Platon ve Aristo gibi düşünürler okul dışı eğitimin temellerini atmışlardır. Burada beden ve ruhun bütün olarak gelişimi önemsenmiş, teorik dersler kadar sanat ve beden eğitimi derslerine de önem verilmiştir. Başlarda bedeni güçlendirmek amacıyla yapılan mızrak atma, koşu, atlama, güreş, disk atma gibi sporların; kişisel ve toplumsal gelişim açısından da özgüven, özdenetim, vatanseverlik, iş birliği, dostluk gibi becerileri geliştirdiği görülünce; en iyi eğitim aracı olarak jimnastik görülmüştür. Atina' da yaşamış olan Aristoteles MÖ 335 yılında Likobet' te Lykeion (Lise) adında bir spor salonu açmıştır. Daha sonra Büyük İskender'in yardımıyla, Yunanistan ve Asya'da bulunan tüm bitki ve hayvan türlerinden örneklerin bulunduğu ilk "hayvanlar bahçesini" oluşturmuştur (Sena, 1974'ten akt. Yılmaz, 2023, s. 9-10). Ayrıca Aristo Antik çağlarda agora denen pazar yerlerinde insanlarla sohbet ederek eğitim yapmıştır. Bu eğitim kapsamında bazen insanları konuyla ilgili alanlara götürerek gösterme ve yapma şeklinde de gerçekleştirmiştir (Utku, 2023, s. 12)

Daha sonra MÖ 306'da Epikuros Atina'da tüm parası ile bahçeli bir ev alarak burada Bahçe Okulu'nu kurmuştur. Derslerini öğrencileri ile birlikte açık alanda yaptığı için okulun üyeleri "Bahçe Filozofları" olarak anılmıştır. Bu okulda hiyerarşi yer almamış, köleler ve kadınlar da okulun birer üyesi olmuştur ve burada öğrencinin öğrenci ile ve üstadıyla iletişiminin iyi olmasına önem verilmiştir. Okulda teorik bilginin önemsiz olduğu bilginin pratiğe dökülmesi gerektiği savunulmuştur. Epikür'den sonra Bahçe Okulunu öğrencisi Hemark devam ettirmiştir (Warburton, 2011/2021; Sena, 1975'ten akt. Yılmaz, 2023, s. 10).

Artan nüfusla önce şehirler ve ardından da devletler kurulmuştur. İnsanların devlete asker olması başta olmak üzere farklı amaçlar için eğitim vermek ihtiyaç haline gelince okullar kurulmuştur. Zamanla devletlerin eğitim kurumlarında daha kaliteli eğitimler vermek için düşünürler öneri ortaya koymuştur. Bunlardan biri olan Jean Jacques Rousseau 18.

yüzyılda yazılan “Emile ya da Eğitim Üzerine” kitabıyla ilk örnektir diyebiliriz. Bu kitabı okuyan Pestalozzi daha önce kurmuş olduğu okulun yapısını bu kitaptaki fikirlerle zenginleştirerek kır okulları ile doğa eğitimini okul dışında verme fikrini ortaya koymuştur (Unesco, 1994’ten akt. Utku, 2023, s. 12).

John Dewey, 1930'larda yayınladığı "Deneyim ve Eğitim" adlı eserinde, geleneksel okul anlayışının yerine bireysel deneyime dayalı yeni bir eğitim felsefesine ihtiyaç duyulduğunu savunmuştur. Dewey, bu yaklaşımı pozitivizm olarak ifade etmiş ve ilerlemeci eğitim hareketi içerisinde yer almıştır. Kitap, bireylerin öğrenmenin doğasına uygun bir ortamda kendi öğrenme isteklerini ortaya çıkaracak bir eğitimden bahsetmektedir. Bertrand Russell, 1927'de geleneksel eğitime alternatif olarak bir okul kurmuş, ancak 1932'de bu okuldan ayrıldıktan sonra "Education and the Social Order" adlı eserini yayınlamıştır. Russell, geleneksel okulu eleştirerek, ezberci öğretimin bireylerin düşünsel yetilerini geliştirmede engel olduğunu belirtmiştir. Çözüm olarak, çocukların özgür iradeleriyle öğrenecekleri, otoritenin az olduğu ve çoklu öğrenme programlarının uygulandığı bir eğitim modeli önermiştir. Ayrıca, formal derslerin ulusal çapta radyo veya televizyon aracılığıyla herkese açık olarak verilmesini savunmuştur (Yılmaz, 2001). 1970'lerde Ivan Illich, "Okulsuz Toplum" adlı eserinde, eğitimin kurumsallaşmasının yanlış olduğunu tartışmıştır. Illich, modern dünyada okulun işlevinin yetersiz olduğunu ve diploma sisteminin eğitimde kast sistemi yarattığını iddia etmiştir. Okulun tam gün olmasının çocukların kişisel gelişimine olumsuz yansıdığını ve öğrenme zamanlarını kısıtladığını savunmuştur. Illich, eğitimin okul dışı ortamlarda yapılması gerektiğini ve okulun dayatılmasının gerekli olmadığını savunarak, çocukları "eğitsel ağlara" yönlendirmeyi önermiştir. Bu sayede birçok mekânı eğitim alanına dönüştürmeyi düşünmüştür (Illich, 1998). Sonuç olarak okul dışı öğrenme kavramının çok eskiye dayandığı, farklı dönemlerde eğitim-öğretim faaliyetlerinde aktif bir şekilde kullanıldığı, eğitimle iç içe ve bir bütün olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca okul dışı öğrenmenin okul, öğrenci ve çevre ekseninde önemli bir yer tuttuğu sonucuna varılmaktadır.

2.2. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Okul Dışı Öğrenme Ortamları

MEB tarafından 2004 yılından itibaren yapılandırmacı yaklaşımı esas alan bir Sosyal Bilgiler programına kademeli olarak geçilmiştir. SBDÖP’de öğrenci merkezli eğitim anlayışı benimsenmiştir. Bu yaklaşımla öğrencilerin sadece bilgi ve becerileri

kazanmaları değil aynı zamanda bilgileri yapılandırmayı ve yeni bilgiler üretmeyi, bilgiye ulaşacak yolları keşfetmeyi ve öğrendiklerini düşünmeleri amaçlanmıştır. Öğrenci merkezli olan etkinliklerde öğrencilerden beklenen bilgiyi araştıran, sorgulayan, kendini yaşamı içinde bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşim içinde oldukları öğretim sürecini hayata geçirmektir (Kalaycı ve Bayasal, 2019, s. 106-129).

2018 SBDÖP'nin içeriğinde teorik eğitimden çok etkinlik özelinde içerikler hazırlanmıştır. Eğitim, pasif olarak aktarılmasından ziyade uygulamaya dönük olarak ele alınması ve aktif katılım ilkesi ile birlikte okul dışı öğrenme ile desteklenmiştir. Eğitim sadece derslerle sınırlı kalmayıp ders dışında da yaparak ve yaşayarak öğrenilebilecek aynı zamanda birçok eğitsel etkinliklerde yapılabilecektir. Bu bağlamda olmak üzere öğrencinin konuşma, yazma, bilgi toplama, insan ilişkileri ve iletişim becerileri konusunda yol kat etmelerini sağladığı gibi milli ve ahlaki duygularının da gelişmelerine fayda sağlanmış olur. Öğrenciler toplumun etkin başarılı bir ferdi olabilmeleri için yapılan sosyal etkinliklere katılımlarının sağlanması önemlidir. Bu süreçte öğretmenler de öğrencilere destek olmalıdırlar (Deveci, 2005'ten akt. Koçer, 2023, s. 30).

2018 SBDÖP'nin genel amaçlarından biri de şudur: "10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları" (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019). Buna göre okul dışı öğrenmenin sosyal bilgiler dersi öğretiminde ne kadar önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Sosyal bilgiler dersinde okul dışı öğrenme ile birlikte öğrenci tarihsel mekânların içinde bulunmak suretiyle bizzat dönemin sosyo-politik ve sosyo-kültürel ortamını temaşa edecek ve dönemine göre empati geliştirecektir. Geçmiş ve günümüzle hatta gelecekle bir köprü oluşturabilme kabiliyetinde olacaktır. Değer yargılarını bu gözlemler yoluyla geliştirecektir. Öğrencinin kendine özgüveni gelecektir. Bu dersin amaçlarından biri de bireyin sorumluluk sahibi olması ve bireyi, demokratik becerileri yüksek bireyler olarak yetiştirmektir. Okul dışı öğrenme ile öğrenci, sivil toplum kuruluşlarında söz sahibi olabilir veya okul etkinlik programlarında bir belediye ziyareti esnasında hak ve adalet duygularını dile getirip, hür iradesini sergileyebilir (Öztürk, 2019).

SBDÖP'nin uygulanmasında dikkat edilecek hususlarda okul dışı öğrenme ortamlarına şu açıklama yer almaktadır:

“7. Sosyal Bilgiler öğretiminde okul dışı ortamlardan da faydalanmaya önem verilmelidir. Bu çalışmalar okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi) pazaryerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, anıtlar, müze kentler, savaş alanları, sanal müze gezisi vb.) yönelik olabilir. Ayrıca uygun konularda sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları da yapılmalıdır” (MEB, 2019, s. 10).

SBDÖP’de (MEB, 2019) yer alan bu hususlar incelendiğinde programda Sosyal Bilgiler öğretiminde okul dışı ortamlardan da faydalanmaya önem verildiği ve bu ortamların okulun bahçesinden başlayarak pazaryeri, resmî daireler, fabrikalar, sergiler, arkeolojik kazı alanları, atölyeler, müzeler ve tarihî mekânların olabileceği belirtilmektedir.

2.2.1. Müzeler

Müze kelimesi, ilham perilerinin (muses) tapınağı anlamına gelen Yunanca “Mouseion” kelimesinden gelmektedir (Çelik, 2023, s. 11). Müze, tarihin en eski dönemlerinden günümüze kadar insanlığın somut ve soyut kültürel öğelerini içerisinde bulunduran ve geçmişin karanlık sayfalarından günümüze ışık tutan yapılardır.

Demircioğlu (2005) müzeleri, “tarihi çevreye ait birçok materyali saklama, koruma ve sergilemenin yanı sıra toplumların sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel geçmişlerine ışık tutan kurumlar.” olarak tanımlamaktadır. Uluslararası Müzeler Konseyi’ nin (ICOM, 2007) yaptığı tanıma göre ise müzeler “maddi bir beklenti içinde olmayan, toplumun ve bireylerin gelişimi için varlığını sürdüren, eğitim, eğlence, zevk maksadıyla insanlığa ait maddi kalıntıları bünyesinde barındıran, halkın tamamına açık, geçmişten günümüze gelen eserleri koruyan, sergileyen ve sürekliliği olan kurumlardır”. Ata’ya göre ise müzeler; “toplumu geliştirme amacı güden, kamuya açık, bireye ve yaşadığı çevreye tanıklık eden nesneler üzerinde araştırma yapan, toplayan, himaye eden, bilgiyi paylaşan ve en sonunda inceleme ve eğitsel faaliyetlerde kullanma amacıyla sergileyen, kâr amacı olmayıp devamlılığı olan kurumlardır.” (Akt. Ayyıldız, 2023, s.15-16).

Müze ortamında gerçekleştirilen etkinlikler, insanlığın mirasına ve eski toplumlara saygı duymayı, tarihi eserlere ilgi ve koruma bilinci oluşturmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerde kalıcı öğrenme sağlamanın yanı sıra nitelikli bireysel, ulusal ve tarihsel kimlik gelişimine de katkıda bulunur (Abacı, 2005’ten akt. Kabapınar, 2019, s. 328). (Abacı, 2005’ten akt. Kabapınar, 2019, s. 328)

2.2.2.1.Sanal müze

Günümüzde müzecilik evrensel bilgi ağı olan internet ile birlikte yeniden düzenlenerek bazı yönlerden farklılaşmış ve yeniden anlam kazanmıştır. Bilgiye ulaşmada, bilginin yeniden yapılandırılmasında ve paylaşılmasında önemli rol oynayan internet müzelerin dönüşümünde pay sahibi olmuştur. Bu bağlamda klasik müzeler kendini yenilemiş; zaman, mekân, uzaklık ve sınır tanımadan pazarlama imkânı bulmuş ve bunun sonucunda sanal müze kavramı ortaya çıkmıştır (Peker, 2014'ten akt. Ayyıldız, 2023, s. 17).

Müzelerin internetin sağlamış olduğu imkanlardan yararlanması ve web siteleri oluşturması sanal müze kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmelerim ardından müzeler artık bir uzaktan eğitim aracı olarak da kullanılabilir duruma gelmiştir. Çünkü sanal müzeler, imkânların yeterli olmadığı durumlarda kişilerin tarihi, kültürel ve sanatsal değer taşıyan eserlerle buluşmasını sağlamakta ve eğitsel faaliyetlerin düzenlenmesine olanak sağlamaktadır. Barlas Bozkuş' a (2014'ten akt. Torun, 2021, s. 26) göre ise “Sanal müzeler elektronik ortamda erişilebilen görsel, ses ve metin dosyalarını sanat, kültür ve tarih alanında insanlarla paylaşan dijital hazinelerdir.”.

Müzeler ilk başlarda olmasa bile zamanla eğitim ve öğretimde kullanılır hale gelmiş, özellikle 20. yüzyıla gelindiğinde birer eğitim kurumu olarak görülmeye başlanmıştır. Gerçek müzelerde olduğu gibi sanal müzelerde hem müze içi hem de müze dışı eğitim etkinliklerinde aktif rol oynamışlardır. Sanal müzeler zaman ve mekân sınırını aşmasıyla ve kaynak kısıtlaması olmaması nedeniyle de bugün öğretimi zenginleştiren ortamlardandır. Öğrencilere sürece aktif bir şekilde katılım imkânı sağlamakta ve öğretimi zenginleştirmektedir (Sungur ve Bülbül, 2019, s. 654).

2.2.3. Tarihi mekânlar

Sosyal bilgiler dersinde yer alan tarih konularının öğretimi oldukça önemlidir. Ancak ülkemizdeki okullarda tarih öğretimi ders kitaplarına bağlı kalınarak ve çoğunlukla anlatım yöntemini kullanarak anlatılmaktan öte gidememektedir. Dolayısıyla tarih öğretimini mekândan bağımsız kılmak, tarih kitaplarına ve belgelere yerleştirmek çocukların yaşadıkları yerin tarihinden daha da uzaklaşmalarına sebep olmaktadır (Harrison, 2012'den akt. Ayyıldız, 2023, s. 23). Bu durum sosyal bilgiler dersinde tarih konularının öğretiminde okul dışı etkinliklerin kullanım ihtiyacını arttırmaktadır.

SBDÖP’de öğrenci merkezli olan etkinliklerde öğrencilerden beklenen bilgiyi araştıran, sorgulayan, kendini yaşamı içinde bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşim içinde oldukları öğretim sürecini hayata geçirmektir (MEB, 2018). Bu bağlamda tarihi mekânlar öğrencilerin araştırma yaparak, etkinlikler gerçekleştirerek geçmişte yaşananları daha iyi anlayabilmemiz için somut ve fiziki kanıtlar sunmaktadır.

Tarihi mekân geçmişte yaşamış insanların günlük yaşamlarında kullandıkları tarihi yapılardan ve tarihte yaşanmış olayların geçtiği mekânlardan oluşmaktadır. Bu bağlamda tarihi mekân; kale, cami, medrese, mezar, çeşme, türbe, ev, köprü vb. yapılar olabileceği gibi bir ulusun kaderine yön vermiş büyük bir olay veya savaşın yaşandığı herhangi bir yer ya da bir kişinin doğduğu, yaşadığı yer de olabilir (Ata, 2002, s. 58). Tarihi yerler yalnızca turistik yerler değildir, insanların yaşamaya ve kullanmaya devam ettiği yerlerdir. Herhangi bir köy, yol, hastane, park veya bir okul tarihi mekân olarak adlandırılabilir.

Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin tarih konuları ile ilgili kavramları somut hale getirebilmesi için tarihi mekânlar kullanılmalıdır. Bu sayede öğrenciler tarihsel çevre ile daha yakından bağ kurarak değişim ve sürekliliği algılayabileceklerdir (MEB, 2023, s. 13). Öğrenciler tarihi mekânlara düzenlenecek geziler sayesinde ders kitabında gördükleri, öğrendikleri yerleri somut olarak görme şansı yakalayarak yaparak ve yaşayarak öğrenecek ve daha kalıcı öğrenmeler gerçekleştirecektir. Aynı zamanda öğrencilerin tarihsel empati yetenekleri gelişerek kültürel mirasa duyarlılıkları da artacaktır (Öztürk, 2019, s. 34).

2.2.4. Yerel tarihi çevre

Tarihsel olarak klasik dönemde yerel tarih özelliği taşıyan metinlere rastlanılmasına rağmen yerel tarihin ortaya çıkışını iki şekilde görebiliriz. İlk olarak Annales okulu tarafından mekân tarihinin farklı disiplinler (sosyoloji, iktisat, psikoloji, vb.) bünyesinde incelemeye alınması ve Yeni Tarih tartışmalarının başlamasıdır. İkinci olarak ise makro tarih yerine mikro tarihin tercih edilmek istenmesi ve günlük hayatta olup bitenlerin tarihinin tarihçilerin ilgisini çekmesi sonucu tercih edilmesi ve bunun üzerine yazılar yazılmasıdır (Torun, 2021, s. 20-21)

Yerel tarihin ortaya çıkış serüveni bu şekilde ifade edilirken tanımlaması ise şu şekilde yapılmıştır: Yerel tarih, bir yörenin tarihsel süreç içerisinde geçmişten günümüze gelişim ve değişim göstermesi sonucunda o bölgede oluşan tarihsel izlerdir. O bölgenin veya yörenin tarihsel geçmişi o bölgenin yerel tarihini oluşturmaktadır (Işık, 2010, s. 291). Yerel tarih belirli bir yerin veya o yerde yaşamış olan insan topluluklarının kökenlerini, sosyal, politik ve ekonomik olarak gelişim düzeylerini, gelişme özelliklerini, yaşam tarzlarını ve bu yaşam tarzını belirleyen özellikleri konu edinen bir çeşitlilik göstermektedir (Yeşilbursa, 2015’ ten Akt. Torun, 2021, s. 21).

Her toplumun geçmişten günümüze oluşturmuş olduğu kent mekanları, o toplumun kültürel ve sosyal yapısının maddesel kalıntıları oluşturmakta ve kentin almış olduğu son görüntü çeşitli dönemlerin izlerini taşımaktadır. Bu izler ekonomik, sosyal ve kültürel simgelerin göstergeleri olmakla birlikte tarihi çevreyi bu simgeler oluşturmaktadır. Tarihi çevre yapay çevrenin hem bir parçası hem de kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan temel bir öğedir. Geçmişten bugüne gelen maddi ve manevi değerlerin bir arada yer aldığı sistem bütünü tarihi çevre oluşturmaktadır. Tarihi çevrenin öğrencilere anlatılması, tanıtılması ve onların yaşamına yapacağı sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerinin eğitim yoluyla kazandırılması gerekmektedir. Bu sayede öğrenciler geçmişine, tarihi ve kültürel değerlerine daha bilinçli bir şekilde bakacak ve kendi değerlerine sahip çıkacaklardır (Göç, 2008, s. 25).

Toplumlar günümüze kadar içinde yaşadıkları birçok yer ve şehir oluşturmuşlardır. Bu yerler onların nasıl yaşadıkları ve toplumsal şekilleri hakkında bizlere bilgiler verir. Bu bilgiler tarihi çevreyi oluşturur. Oluşturulmuş olan tarihi çevre, kendilerinden sonra gelen nesillere birer örnek, yol gösterici ve de mirastır. Öğrencilerin bu mirası ve bilgileri edinmesi ancak sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan tarih eğitimi yoluyla gerçekleşir. Bu sayede öğrenciler kendi değerlerine sahip çıkacak ve bilgili bir şekilde bu değerlerin farkında olacak onları koruyacaktır (Göç, 2008, s. 24).

2.2.5. Sözlü tarih

Tarih yazımı denilince akla yazılı tarih yani yazılı kaynaklar gelmektedir. Ancak tarih yazımında yazılı tarihsel kaynakların yanı sıra sözlü kaynaklar da kullanılabilir. Bu doğrultuda, yazılı kültürün unutturmuş olduğu ancak toplumun zihninde yer etmiş

olayların tarihin bir parçası haline gelmesi için çabalayan yeni bir alan, sözlü tarih yöntemi ortaya çıkmıştır (Çaykent, 2020'den akt. Ayyıldız, 2023, s.20).

Sözlü tarih uzun yıllar boyunca tarihçilerin kullandığı önemli bir kaynak olmuştur. Bu tarihin kökeni Herodot ve Thukydies'e kadar uzanmaktadır. Onların yaşadığı dönemde devlet işleri yazılı olarak kaydedilememekteydi. Bu nedenle o dönemde yaşamış ve olaylara tanıklık etmiş kişilerin anlatılarına başvurulmuştur. Fakat yazılı kaynakların öne çıkmasıyla birlikte sözlü tarih ikinci plana itilmiş ve yerini genellikle egemen kişilerin kaleme aldığı tarih metinler almıştır. Bu metinler taraflı olarak ele alınmış ve sadece elit kişilerin yaşamını öne çıkarmıştır. Bu nedenle tarih yazımında sıradan insanlar tarihin dışına itilirken elit kimseler daha belirgin bir rol oynamıştır. Tarih ile sözlü geleneğin yollarının ayrılışı 19. yüzyılda tarihin kendisini bir bilim olarak kanıtlama çabasıyla başlamıştır. Bilimselliğin nesnellik ve belgeye dayanması gerektiği düşüncesiyle sözlü ve yazılı tarih arasında bir ayırım yapılmıştır (Danacıoğlu, 2001'den akt. Torun, 2021, s.17).

2005 yılı öğretim programlarının gündeme getirdiği yeni okul dışı öğrenme kavramı sözlü tarihi de gündeme getirmiştir. Sözlü tarih, bir tarihsel konunun yaşayan tarih aktörlerinin ifadelerinden ibaret şeklinde tanımlanabilir (Kabapınar, 2015, s.55). Sözlü tarih yöntemi, bireylerin kendi geçmişleri, toplumsal olaylar ve tanıdıkları kişiler hakkında anılarını mülakat yoluyla kayda geçirmeyi amaçlar. Bu yöntem, geçmişin yaşayan belleğidir ve her bireyin anlatabileceği bir öyküye sahiptir. Bu öyküler, yüzyılımızın tarihi için değerli bilgiler sunar ve büyük değişim dönemlerinin doğrudan aktarımını sağlar. Eğer bu tür yaşayan belleklere şimdi başvurulmazsa, bu bilgiler sonsuza dek kaybolabilir (Thompson, P. & Perks, 1993'ten akt. Göç, 2008. s. 38-39).

Sosyal bilgiler dersinin odağında genellikle öğretmen ve ders kitapları olduğu zaman öğrenciler genellikle pasif kalmakta sürece aktif olarak katılım sağlayamazlar. Bu nedenle öğrenciler sosyal bilgiler dersini sıkıcı bulma eğilimindedirler. Üstelik sosyal bilgiler dersi gündelik hayatla iç içe olması gereken bir ders olmasına rağmen, genellikle okulla ve sınıfla sınırlı tutulmaktadır. Ders kitaplarına bağlı olarak işlenen sosyal bilgiler dersleri, öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini ve derse aktif olarak katılımlarını engelleyebilir (Dere, 2019'dan akt. Torun, 2021, s.19).

Sosyal bilgiler dersi kapsamında yer alan tarihi konuların öğretiminde, öğrencilerin dikkatini çekebilecek, derse daha etkili ve verimli geçmesini sağlayabilecek ve

öğrencileri sürece aktif bir şekilde dahil edebilecek yöntemlerden birisi sözlü tarihtir. Sözlü tarih yöntemi öğrencilerin pasif alıcı konumundan çıkıp tarihi aktif bir şekilde yorumlayan, kaydeden ve tarihin aktörleri olmalarını sağlar. Özellikle öğrenciler tarihin bir parçası olabilmek için ünlü olmanın şart olmadığını anladıklarında kendilerini tarihin bir parçası ve aktörleri olarak görmeleri muhtemeldir.

2005 yılında bir yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan Sosyal Bilgiler müfredatı, bazı kazanımların sözlü tarih ile kazandırılması gerektiği vurgulanmıştır. 2018 yılında hazırlanan programda ise “...uygun konularda sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları da yapılmalıdır.” şeklinde belirtilerek öğrencilere doğrudan bir kazanımı sağlama konusunda sözlü tarih tavsiye edilmiştir (MEB, 2018).

2.2.6. Resmî kurumlar

Resmi kurum, devlet ile halk arasında bir köprü olan, halkın sorunlarına çözüm üreten ve toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla devlet eliyle kurulmuş olan kurumlardır. Bu kurumların temel amacı, topluma hizmet etmek ve toplumsal yaşamı kolaylaştırmaktır. Bu nedenle, bireylerin küçük yaşlardan itibaren bu kurumların işleyiş süreçleri farkındalık sahibi olmaları önemlidir. Toplumda etkin, aktif ve katılımcı bireylerin yetiştirilmesi için resmî kurumların tanıtılması öğrencilere yaparak ve yaşayarak öğrenme etkinlikleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu etkinlikler, resmî kurumların ziyaret edilmesi, yetkililerle yapılan röportajlar, kurumun vatandaşlara sunduğu hizmetlerin incelenmesi gibi yöntemlerle gerçekleştirilebilir. Ayrıca çeşitli kamu kurumlarından yetkililerin sınıfa davet edilmesiyle de bu farkındalık oluşturulabilir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında yer alan okul dışı öğrenme etkinlikleri, öğrencilerin bu konularda aktif bir şekilde öğrenmelerini sağlayarak, devletin örgütsel yapısını tanımalarına ve iyi vatandaşlar olarak yetişmelerine katkıda bulunur (Keçe, 2015, s. 284-287).

2.2.7. Sivil toplum kuruluşları (STK)

Sivil Toplum Kuruluşları (STK) topluma hizmet etmek amacıyla kurulmuş gönüllülük esasına göre çalışan ve kâr amacı gütmeyen örgütlerdir (Keyman, 2004'ten akt. Yılmaz, 2023, s. 25). Sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarından biri etkin vatandaş yetiştirmektir. Etkin bir vatandaş demokratik bir tutuma sahip olup sorumluluklarının farkında olan ve

çevresine, topluma ve toplumsal sorunlara karşı duyarlı olan kişidir. Bu bağlamda STK'ların faaliyetlerini ve etki alanlarını öğrendikçe, öğrencilerin bu duyarlılığı gelişecektir. Herhangi bir STK'ya yapılan etkinlikler öğrencilerin sorumluluk bilincini geliştirmelerine hak ve adalet duygularıyla somut olarak karşılaşmalarını sağlayacaktır. Siyasal ve toplumsal alanda önemli işlevleri olan STK'lar, öğrencilerde demokrasi kültürünün ve bilincinin yerleşmesinde önemli rol oynamaktadır. STK'lar bireylerin toplumla bütünleşme amacına hizmet etmekte ve bu nedenle okul dışı öğrenme ortamı olarak bu kuruluşları derse dâhil etmek, öğrenci özellikleri ve kazanımları açısından derse katkı sağlar. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarının işleyişlerini öğrenme amacıyla yapılan ziyaretler, etkin bir vatandaş olma ve aynı zamanda dersin hedeflerine ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır (Akça Berk, 2015, s.337).

2.2.8. Özel kurumlar

Sosyal bilgiler dersinde, öğrencilerin çeşitli kazanımları elde etmesinde özel kurumların önemli bir rolü vardır. Fabrikalar, süpermarketler, kargo şirketleri, fırınlar, eczaneler, huzurevleri, marketler, bankalar, televizyon kanalları, ajanslar, turizm şirketleri, havaalanları, limanlar, zanaat dükkanları, otomotiv, inşaat ve sanayi sektöründeki kurumlar sosyal bilgiler öğretimine okul dışı öğrenme ortamları sunarak zenginlik katmaktadır. Bu kurumlar özellikle alan gezileri gibi etkinlikler aracılığıyla Sosyal Bilgilerde kavram ve değer gelişimine katkı sağlamaktadır. Öğrencilere girişimcilik gibi birçok beceri kazandırmakla kalmayı üretim, dağıtım ve tüketim ağını öğrenmelerini sağlamaktadır (Tay ve Uçuş, 2015, s. 305-320).

Sosyal bilgiler dersinde okul dışı öğrenme çevreleri açısından özel sektör kurumlarını eğitim sürecine entegre etmek, çok boyutlu ve nitelikli öğrenme ortamları sağlar. Bu kurumlar ve özel iktisadi teşebbüsler, bireysel, küçük gruplarla veya tüm sınıfla gerçekleştirilebilecek aktif öğrenme etkinlikler aracılığıyla kalıcı öğrenmeyi sağlar ve öğrencilere temel beceriler kazandırır. Ayrıca bu kurumlar, sosyal bilgiler dersinde yer alan beceri, değer ve kavramların öğretilmesinde sınıf ortamının sınırlılıklarını da en aza indirerek öğrenme ortamlarının çeşitlendirirler. Özel sektör kuruluşlarındaki yapılan etkinlikler, sadece gezi etkinliği olarak değil öğrencilerin serbest zamanlarını doğru ve etkili bir şekilde kullanmalarına ve bireysel öğrenme ve keşiflerine de katkı sağlar. Bu etkinlikler aynı zamanda öğrencilerin bireysel farklılıklarını geliştirmelerine yardımcı olabilir. Öğretim programı ve öğretmenin belirlediği eğitim ihtiyaçları doğrultusunda özel

sektör kuruluşlarında farklı çalışmalar yapılabilir. Özel sektör kuruluşlarının sosyal bilgiler öğretimi sürecine dâhil edilmesinin olumlu sonuçlar doğuracağı ön görülmekte ve bu tür uygulamaların yaygınlaştırılması önerilmektedir (Tay ve Uçuş, 2015, s. 305-320).

2.2.9. Ev ödevleri

Karatepe'ye (2003) göre ev ödevleri; öğrencilerin okul dışı zamanlarında hazırlamaları için öğretmen tarafından verilen, derse hazırlık veya derste öğrenilenleri pekiştirme, genişletme ve tamamlama gibi amaçlarla verilen etkinliklerdir. Bu etkinlikler sözlü, yazılı veya bireysel ve grupta olabilmektedir (Eren, 2024, s. 6).

Öztürk'e (2015, s. 346) göre ev ödevleri, okul dışında sürdürülen sınıf dışı eğitim öğretim faaliyetleri bütünüdür. Ev ödevi, öğretmen tarafından okul dışı ve ders dışı zamanlarda verilen, derse hazırlık, öğrenilenleri pekiştirme, genişletme, tamamlama, proje veya rapor hazırlama, sınava hazırlanma veya özgün materyal oluşturma gibi amaçlarla yapılan etkinliklerdir. Bu ödevler, öğrenmeyi günlük yaşama aktarmayı ve aktif hale getirmeyi, ayrıca öğrencilerin fiziksel, sosyal, bilişsel ve duygusal alanlarda bütüncül gelişimini sağlamayı hedefler. Ev ödevi, sözlü veya yazılı, bireysel veya grupta yapılan etkinliklerin bütünü olarak tanımlanabilir (İşılak, 2022, s. 12).

Sosyal bilgiler dersi kültürel değerleri aktarma, toplumsal sorunları tanıma ve çözüm önerileri üretme, bilinçli bireyler yetiştirme gibi önemli hedeflere sahiptir. Bu ders öğrencilerin sosyal hayatla okul arasında bağ kurmalarını yardımcı olur. Sosyal Bilgiler dersinde yapılandırmacı bir yaklaşım benimsenir. Bu yaklaşımda öğrencilerin bilgiyi kendi keşfetmeleri teşvik edilir. Öğretmenler, öğrencilere eleştirel düşünme becerileri kazandırmak için rehberlik yaparlar. Ev ödevleri de bu amaçlara hizmet etmek üzere düzenlenir; grup çalışmaları, araştırma etkinlikleri, proje ve performans ödevleri gibi aktiviteler öğrenme sürecini zenginleştirir. Öğretiminde öğrencilerin sürece dahil edilmesi önemlidir. Yapılandırmacı yaklaşımın benimsendiği SBDÖP' de (MEB, 2018, s. 7-8) proje ödevleri ile performans ödevlerine önem verilmektedir. Bu ödevler aynı zamanda öğrencilerin özgün çalışmalar yürüterek ürün oluşturduğu ve bu ürünleri sergileyerek/sunarak değerlendirildiği alternatif ve süreç odaklı ölçme araçlarıdır (İşılak, 2022, s. 43).

Sonuç olarak, ödevler “öğrencilerin başarısını artırmada, araştırma becerilerini” geliştirmede ve “toplumun” işleyişi ile “kültürünü” öğrenmede önemli bir araçtır. “Sosyal Bilgiler dersinde verilen ödevler”, basılı yayınlar ve internetten elde edilen bilgilerle yapılabileceği gibi, “öğrencilerin okul ve ev dışına çıkarak” doğrudan bilgi edinmelerini de içerebilir (Dinç ve Keçe, 2012, s. 18)

2.2.10 Kütüphaneler

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilgiye ulaşmak daha kolay hale gelmiştir. Bu durum kütüphanelerin eski önemini yitirdiği gibi görünse de internetten erişilen bilgilerin güvenilirliği sorgulanmaktadır. Bu da basılı kaynakların öneminin devam edeceğini göstermektedir. Basılı ve güvenilir kaynaklara rahatlıkla ulaşılacak yerlerin başında kütüphaneler gelmektedir. Kütüphaneler öğrencilerin bilgiye ulaşmasını sağlamak için her türlü bilgi kaynağını sunmaktadır (Çakın, 1986, s. 13).

Kütüphaneler eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle kütüphaneciler ve öğretmenler öğrencilerin bilgilenmesini sağlamak için iş birliği içinde çalışmalıdır. Öğrenme süreçlerini desteklemek için okullar ve kütüphaneler ortak politika ve projeler geliştirmelidir (Skov, 2004’ten akt. Metin Göksu ve Sömen, s. 109).

2.3. İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında Sosyal Bilgiler dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını içeren tez ve makale çalışmalarına yer verilmiştir. Literatür incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinde okul dışı öğrenme ortamlarının kullanılmasıyla ilgili 10’u tez çalışması 6’sı makale olmak üzere 16 adet çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalar, araştırmayla ilgili olduğundan dolayı kısaca özetlenmiştir.

2.3.1. Tezler

Bu bölümde, Sosyal Bilgiler dersinde okul dışı öğrenme ortamlarını içeren tez sonuçlarına yer verilmiştir.

Öztürk (2019) “Okul dışı öğrenmeye ilişkin Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri” ne ilişkin yüksek lisans tezinde Niğde ilinde 24 öğretmenin görüşüne başvurmuştur. araştırma sonuçlarına göre, sosyal bilgiler öğretmenleri, okul dışı öğrenme ve bu öğrenme biçiminin sosyal bilgiler dersindeki etkisi konusunda bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir.

Öğretmenler, okul dışı öğrenme ortamlarının çeşitliliği ve önemini vurgulamışlar, bu tür öğrenmenin öğrencilerin eksikliklerini gidermekle kalmayıp aynı zamanda eğlenceli ve istekli bir şekilde öğrenmelerini sağladığını ifade etmişlerdir. Okul dışı öğrenmenin öğretim yöntemlerini zenginleştirdiğine ve çeşitlendirdiğine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca, okul dışı öğrenme ile informal öğrenme arasındaki farkları ve benzerlikleri belirleyebildiklerini ve informal öğrenmenin okul dışı öğrenme kavramının dışında kaldığını belirtmişlerdir. Okul dışı öğrenmenin belirli bir müfredat çerçevesinde planlanarak uygulandığını ve öğrencilere deneyimleyerek öğrenme fırsatı sunduğunu vurgulamışlardır. Sosyal bilgiler dersinin hedeflerinin okul dışı öğrenme ile ilişkilendirildiğini ve bu tür öğrenmenin öğrencilere kalıcı bir şekilde öğrenme imkanı sağladığını dile getirmişlerdir.

Ata (2002) tarafından gerçekleştirilen "Müzelerle ve tarihi mekanlarla tarih öğretimi: Tarih öğretmenlerinin 'müze eğitime' ilişkin görüşleri" doktora tezinde, tarih öğretmenlerinin müze ve tarihi mekanlarda eğitime yönelik düşüncelerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonuçları, müze ve tarihi mekanlarda gerçekleştirilen etkinliklerin bilgilerin kalıcılığı üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu göstermiştir. Ayrıca, araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin genel olarak müze eğitime olumlu bakış açısına sahip oldukları ve mezuniyet durumlarına, deneyimlerine ve çalıştıkları öğretim seviyelerine bağlı olarak müze eğitime yönelik farklı görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir.

Göç (2008) tarafından gerçekleştirilen yüksek lisans tezi olan "Yerel tarih konularının sosyal bilgiler derslerinde uygulanması; karşılaşılan güçlükler ve çözüm önerileri" çalışmasında, sosyal bilgiler derslerinde yerel tarih uygulamalarının önemi vurgulanmış, Yozgat ilinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel tarih derslerindeki kullanım durumları ve bu süreçte karşılaşılan zorluklar belirlenmiştir. Araştırma sonuçları, yerel tarih yönteminin sosyal bilgiler derslerinde kullanılması gerekliliğine işaret etmiştir. Katılan öğretmenlerin çoğunluğunun görev yaptıkları bölgenin yerel tarihine yeterince hâkim olmadığını, sosyal bilgiler dersi müfredatının yerel tarih öğretimine uygun olmadığını ve bu nedenle yerel tarih uygulamalarını sınıflarında yeterince kullanamadıklarını belirlemiştir.

Malkoç (2014) "Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf dışı okul ortamlarının kullanılma durumları" adlı yüksek lisans tezinde, sosyal bilgiler dersinde okul dışı öğretim

ortamlarının kullanılma durumlarını belirlemeye odaklanılmıştır. Araştırma, ders içeriği, zaman ve okulun fiziki yapısının okul dışı öğretim ortamlarının kullanılabilirliğini etkilediğini ortaya koymuştur. Katılan öğretmenler, okul dışı öğrenme ortamlarının sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının öğrencilerde kalıcı öğrenmelerin sağlanmasına, bilginin somutlaştırılmasına, yaparak ve yaşayarak öğrenme fırsatlarının sunulmasına ve öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişmesine yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte, sosyal bilgiler dersi öğretim programında okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik etkinliklere yeterli yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Koçer (2023) tarafından gerçekleştirilen Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul dışı öğrenme etkinliklerine göre yeterliliklerinin belirlenmesi” adlı yüksek lisans tezi sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul dışı öğrenme etkinliklerini planlama, uygulama ve yönetme becerilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada, Tokat ili genelinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu becerilerini değerlendirmek için Bolat ve Kökoğlu (2020) tarafından geliştirilen okul dışı öğrenmeyi düzenleme ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, bilgi, planlama, uygulama ve değerlendirme olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Araştırmada nicel bir yöntem olan betimsel tarama kullanılmıştır. Evren, sadece sosyal bilgiler öğretmenlerinden oluşan homojen bir grup olup 307 kişiden oluşmaktadır. Araştırmaya ulaşmak için 210 sosyal bilgiler öğretmenine eşit seçilme şansı verilerek Whatsapp grupları aracılığıyla ulaşılmıştır. Bu çalışma, Tokat ilinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul dışı öğrenme etkinliklerindeki yeterliliklerini belirlemeyi ve eksikliklerini gidermeye yönelik önlemler almayı hedeflemektedir. Elde edilen sonuçlar, sosyal bilgiler derslerinde okul dışı öğrenme etkinliklerinin daha fazla kullanılması ve öğretmenlerin bu alandaki yeterliliklerinin geliştirilmesi için yol gösterici olacaktır. Ayrıca, günümüzde okul dışı öğrenme ortamlarının öneminin arttığı bir dönemde, sosyal bilgiler derslerinde bu etkinliklerin kullanımının önemi üzerinde durulmuştur.

Çelik (2023) “Öğretmen adaylarının okul dışı öğrenme ortamı olarak müze eğitimi uygulamalarına ilişkin görüş ve tutumları” adlı yüksek lisan tezi çalışması kapsamında da okul dışı öğrenme ortamlarından birisi olan müze özelinde öğretmen adaylarının görüşlerinin ve tutumlarının belirlenmesi amaçlamıştır. Bu doğrultuda hem teorik yaklaşım hem de saha çalışması ile birlikte araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde eğitim olgusu ele alınırken ardından öğrenme, öğretme ve öğretim kavramları ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde bu kez okul dışı öğrenme olgusu incelenirken

müze ve müzede öğrenme kavramlarına yer verilmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünde yöntem yer almış, dördüncü bölümünde ise müzede yapılan saha çalışması neticesinde elde edilen veriler analiz edilerek yorumlanmış, sonuçlar ve önerilerin ardından çalışma tamamlanmıştır.

Yılmaz (2023) “2023 Eğitim vizyonunda okul dışı öğrenme hazırlıkları ve sosyal bilgiler öğretmenleri açısından uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi” yüksek lisans çalışması ile Muğla il ve ilçelerindeki resmî kurumlarda görev yapmakta olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler öğretiminde okul dışı öğrenmeyi düzenleme durumlarını tespit etmiştir. Böylece 2023 Eğitim Vizyonunda büyük önem verilen okul dışı öğrenme yönteminin uygulanmasındaki sorunları belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır ve veriler, Bolat ve Köroğlu tarafından geliştirilen Okul Dışı Öğrenmeyi Düzenleme Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Çalışma grubu, rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 140 Sosyal Bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır. Veriler, SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Okul dışı öğrenmeyi düzenleme durumlarının farklılığı, sürekli değişkenlere göre belirlenmiştir; ikili gruplarda t-testi ve çoklu gruplarda ANOVA testi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun okul dışı eğitimle ilgili herhangi bir hizmet içi veya hizmet dışı eğitim almadığı, en çok doğa yürüyüşü ve bisiklet sporuyla ilgilendikleri, "Okulum Muğla" kitabını incelemedikleri, okul dışı öğrenme yöntemini kullanırken ders kitabından yararlandıkları, geri dönüştürülebilir ürünleri satın aldıkları, hava tahminlerini takip ettikleri ve yerel pazarlardan düzenli olarak alışveriş yaptıkları tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin okul dışı öğrenmeyi düzenleme durumlarının genel olarak bilgi, planlama, uygulama ve değerlendirme boyutlarında ortalamanın üzerinde olduğu bulunmuştur. Farklılık analizlerine göre, cinsiyet, öğrenim durumu, okul dışı eğitimle ilgili eğitim alma durumu, geri dönüştürülebilir ürünleri satın almadaki dikkat durumu, hava durumunu düzenli takip etme durumu, kişisel planlar için tatil/kamp planı yapma durumu ve yerel pazarlara sıklıkla gitme durumu gibi faktörlere bağlı olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin okul dışı öğrenmeyi düzenleme durumlarında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna varılmıştır. ANOVA testi sonuçlarına göre, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin okul dışı öğrenme uygulamalarında yaşadıkları güçlükler ve karşılaştıkları riskler konusunda anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur.

Ayyıldız'ın (2023) "Sosyal bilgiler dersinde okul dışı öğrenme ortamları bağlamında gerçekleştirilen tarihi mekân gezileriyle ilgili öğrenci görüşleri" adlı yüksek lisans çalışması, Muş ili Bulanık ilçesindeki bir ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde okul dışı öğrenme ortamları bağlamında gerçekleştirilen tarihi mekân gezileri ile ilgili görüşlerini belirlemeyi hedeflemiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplama araçları olarak "Açık Uçlu Anket Formu", "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" ve "Öğrenci Gezi Günlüğü" kullanılmıştır. Çalışmada, öğrencilerin büyük çoğunluğunun daha önce herhangi bir tarihi mekân veya müze gezisine katılmadığı ve çevrelerinde bulunan tarihi mekânlar hakkında yetersiz bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin okul dışı öğrenme kavramını genellikle müzelerle ilişkilendirdikleri görülmüştür. Öğrencilerin, bilgi edinmek ve farklı yerleri görmek amacıyla tarihi mekân veya müzeleri ziyaret etmeye ve bu ortamlarda ders işlemeye istekli oldukları belirlenmiştir. Okul dışı öğrenme ortamlarına yapılan gezilerin ve etkinliklerin öğrencilere heyecan, mutluluk, gurur ve eğlence gibi duygular yaşattığı ve öğrenciler tarafından beğenildiği sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin etkinlikleri beğenmelerinde etkili olan unsurların eğlenceli ve öğretici olması olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçları, öğrencilerin yakın çevrelerinde bulunan tarihi mekânlar hakkında bilgi düzeylerinin arttığı, okul dışı öğrenme ortamlarının öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine, kalıcı ve etkili öğrenmeler gerçekleştirmelerine ve dersi sevmelerine katkı sağladığı yönünde olmuştur.

Utku'nun (2023) "Sosyal bilgiler kültür ve miras öğrenme alanında okul dışı öğrenmenin çeşitli değişkenlere etkisi" adlı doktora tezi, kültürel miras eğitiminde okul dışı öğrenmenin öğrencilerin akademik başarılarına, somut ve somut olmayan kültürel mirasa yönelik tutumlarına ve kavram algılarına olan etkisini incelemeyi ve öğrencilerin okul dışı öğrenmeye yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma, kontrol gruplu yarı deneysel bir tasarımla nicel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplama araçları, akademik başarı testi, somut olmayan kültürel miras tutum ölçeği, somut kültürel miras tutum ölçeği, kelime ilişkilendirme testi, okul dışı öğrenme değerlendirme formu, yansıtıcı günlük ve odak grup görüşme soru formundan oluşmaktadır. Verilerin analizinde, istatistiksel programlar nicel verileri çözümlmek için kullanılmış, nitel veriler ise içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, okul dışı öğrenmenin öğrencilerin akademik başarılarını, somut ve somut olmayan kültürel mirasa

yönelik tutumlarını ve kavram algılarını anlamlı şekilde artırdığı belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin okul dışı öğrenmeye olumlu baktıkları sonucuna varılmıştır.

Yavuz'un (2023) "5. sınıf sosyal bilgiler dersi üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının öğretiminde okul dışı öğrenme ortamlarının kullanılmasının öğrenci başarısına etkisi" adlı yüksek lisans tezi, İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının öğretiminde okul dışı öğrenme ortamlarının kullanılmasının öğrencilerin akademik başarılarına etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Bu çalışmada, ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın verisi, 'Üretim, Dağıtım ve Tüketim' öğrenme alanı başarı testi ile ön test ve son test olarak toplanmıştır. Deneysel çalışma, 2021-2022 eğitim ve öğretim yılı bahar yarıyılında gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubunda geleneksel anlatım ve soru-cevap yöntemleri kullanılırken, deney grubunda okul dışı öğrenme ortamları tercih edilmiştir. Deney grubunda, Afyonkarahisar ili Dazkırı ilçesinde belirlenen üç fabrikaya yapılan alan gezisinde makineler ve ürünler incelenmiştir. Kontrol grubunda ise mevcut öğretim programına uygun olarak sınıf içinde öğretim yapılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının başarı düzeylerini karşılaştırmak için ANCOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları, öğrencilerin başlangıç seviyelerinin kontrol edilmesinden sonra, okul dışı öğrenme ortamlarının kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin akademik başarılarının, geleneksel anlatım yönteminin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinden daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Torun'un (2021) "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yönelik görüşleri" adlı yüksek lisans tezi, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma, olgubilim deseni kullanılarak nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmış ve içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Çalışma grubunu, Kırşehir ilinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim kurumlarında görev yapan 20 Sosyal Bilgiler öğretmeni ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi bölümünde son sınıf öğrenimi gören 20 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının genel olarak okul dışı öğrenmenin önemini, dersin işleyişine ve öğrencilere sağladığı katkıları fark ettiği ve sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek okul dışı öğrenme ortamlarına ve şehirlerindeki bu tür ortamlara örnekler

verebildiği görülmüştür. Katılan öğretmenlerin çoğunluğu derslerinde okul dışı öğrenme etkinliklerine yer verdiğini ve öğrencilere sağladığı katkıyı vurgulamışken, bazı öğretmenler ise uygulama sürecinde yasal işlemler ve zaman sıkıntısı gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının bir kısmı lisans öğrenim süreçlerinde okul dışı öğrenme etkinliklerine katılmadıklarını ifade ederken, katılanlar ise bu etkinliklerin kendilerine birçok katkı sağladığını belirtmişlerdir. Adaylar, meslek hayatlarına başladıklarında uygun koşullar sağlandığında okul dışı öğrenme etkinliklerine yer vereceklerini ifade etmişlerdir.

Aktaş'ın (2022) “Sosyal bilgiler dersinde mekânsal düşünme becerilerinin geliştirilmesinde okul dışı öğrenme ortamlarının rolü: bir eylem araştırması” adlı doktora tezi, sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin mekânsal düşünme becerilerinin okul dışı öğrenme ortamlarından nasıl etkilenebileceğini ve etkinliğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma, eylem araştırması deseniyle nitel araştırma yöntemlerini kullanarak gerçekleştirilmiştir. İstanbul'daki bir ortaokulun 6. sınıf öğrencileri çalışma grubu olarak seçilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen öğrenciler, resmi programa uygun olması kaydıyla okul dışı öğrenme ortamlarında aktif öğrenme destekli bir eğitim-öğretim sürecine dahil edilmiştir. Veriler içerik analizi ve betimsel analiz teknikleri kullanılarak çözümlenmiş ve bulgular eylem araştırması desenine uygun şekilde raporlanmıştır. Uygulamalar öncesi ve sonrasında uygulanan Mekânsal Düşünme Beceri Ölçeği sonuçları, öğrencilerin harita okuryazarlığı, mekân algısı ve zaman/kronoloji algısının geliştiğini göstermiştir. Nicel verilerin yanı sıra nitel bulgular da, öğrencilerin mekânsal düşünme becerilerinin süreç içinde geliştiğini ve mekânları detaylı biçimde yorumlayıp analiz edebildiklerini ortaya koymuştur. *Okul Dışı Öğrenme Algı Ölçeği* sonuçları, “öğrencilerin okul dışındaki öğrenme mekanlarına yönelik algılarının” geliştiğini göstermiştir. “Etkinlikler öncesi ve sonrasında” yapılan ölçümlerde, son test puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin okul dışı öğrenme ortamlarına dair bilgi düzeylerinin arttığı ve bu mekanları sosyal bilgiler dersiyle daha fazla ilişkilendirdikleri görülmüştür. Araştırma, bu ortamların mekânsal düşünme becerilerini geliştirmede okullara kıyasla daha etkili olduğunu ve sosyal bilgiler dersini daha keyifli hale getirdiğini ortaya koymuştur. Doğal ve tarihi mekanlarda yapılan deneyim temelli öğrenme faaliyetleri, öğrencilerin dersi sevmesini ve motive olmuş

şekilde odaklanmalarını sağlamıştır. Sonuçlar, beceri temelli etkinliklerle mekânsal düşünme becerilerinin arttığını desteklemektedir.

2.3.2. Makaleler

Aktın'ın (2020) “Sosyal bilgiler ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamları ve bu ortamlarda kazandırılacak beceriler” adlı çalışması, sosyal bilgiler ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarını belirlemeyi ve bu ortamlardaki etkinliklerin hangi becerilerle ilişkili olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 2019 yılında güncellenen EBA çevrim içi sosyal eğitim platformunda yer alan 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmuştur. Betimleyici durum çalışması deseniyle yapılan çalışmada, sosyal bilgiler ders kitaplarında aile, ev, okul, coğrafi, ekonomik, sosyo-kültürel ve tarihi çevre, ev ödevleri, sanal müze ve sosyal medya gibi okul dışı öğrenme ortamlarının yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak, bu öğrenme ortamlarının kitaplarda dengeli ve çeşitli dağılım göstermediği ortaya çıkmıştır. Özellikle 6. ve 7. sınıf kitaplarında tarihi, coğrafi, ekonomik ve sosyo-kültürel çevreye yönelik öğrenme ortamlarının ihmal edildiği belirlenmiştir. Ev ödevleri 5, 6 ve 7. sınıf kitaplarında en çok tercih edilen yöntem olup, araştırma becerilerini geliştirmeye odaklanmıştır. Diğer etkinliklerde gözlem, finansal okuryazarlık, kanıt kullanma ve mekânı algılama gibi becerilerin kazandırılması hedeflenmiş, ancak bu alana özgü becerilerin genel becerilere oranla daha az olduğu belirlenmiştir.

Aktın ve Şahin'in (2019) “Kanada (Ontario) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Okul Dışı Öğretim Bağlamında Karşılaştırılması” adlı çalışması, Kanada Ontario Eyaleti'nin Sosyal Bilgiler, Tarih ve Coğrafya Programı ile Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın (2018) okul dışı öğretime yönelik yaklaşımlarını ve uygulamalarını karşılaştırmayı amaçlamıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmış ve veriler ilgili ülkelerin öğretim programlarından elde edilmiştir. Çalışma sonucunda, Türkiye ve Kanada'nın öğretim programlarında birçok ortak okul dışı öğretim alanı bulunduğu ancak ele alınmış şekillerinde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Kanada Ontario Eyaleti Sosyal Bilgiler, Tarih ve Coğrafya Öğretim Programı'nda (2018), okul dışı öğretim ortamlarının kendi alt başlıklarına sahip olduğu ve bu başlıklarda etkinlikler, hazırlıklar, güvenlik önlemleri ve değerlendirmelere dair açıklamalar yer aldığı

belirlenmiştir. Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın (2018) ise içerik, kazanım ve okul dışı öğretim ortamları açısından yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır. Araştırmacılar, Kanada'nın programının okul dışı öğretim konusunda Türkiye'dekine kıyasla daha kapsamlı olduğunu vurgulamışlardır.

Dinç ve Keçe'nin (2012) "Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ödevlerine yönelik tutumlarının ölçülmesi: Bir ölçek geliştirme çalışması" ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi ödevlerine yönelik tutumlarını ölçmeye yönelik bir ölçek ölçme aracı geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla, 32 maddeden oluşan bir ölçek hazırlanmış ve Ankara merkezdeki 3 farklı ilköğretim okulundaki 6. ve 7. sınıf düzeyindeki 298 öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliğini sağlamak için alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuş ve elde edilen veriler üzerinden ölçeğin geçerliği açımlayıcı faktör analizi ile belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ölçeğin iç tutarlık katsayısı üzerinden güvenilirlik düzeyi değerlendirilmiş ve Cronbach's Alpha katsayısı .94, test tekrar test korelasyon katsayısı ise $r = .91$ olarak belirlenmiştir. Bu değerler ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin faktör yapısını doğrulamak amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi ise ölçme aracının tek faktörlü bir yapıda olduğunu ve öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ödevlerine ilişkin tutumlarını belirlemek üzere kullanılabilecek geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin sosyal bilgiler dersi ödevlerine yönelik tutumları ölçmek için etkili bir araç olduğunu göstermektedir.

Seyhan'ın (2020) "Öğretmen adaylarına göre sosyal bilgiler dersinde okul dışı öğrenmenin etkililiği" adlı çalışması, TÜBİTAK tarafından desteklenen bir bilim ve toplum projesi kapsamında yer alan öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde okul dışı eğitimin etkililiği ve kullanılması hakkındaki görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Proje kapsamında, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının okul dışı öğrenme mekânlarına ilişkin bilgi ve deneyim kazanmalarını sağlamak amacıyla tasarlanan etkinlikler, 30 öğretmen adayının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu ve yansıtıcı günlükler aracılığıyla toplanmış ve içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bulgular, uygulanan etkinliklerin öğretmen adaylarının okul dışı mekânlara yönelik bilgi ve farkındalıklarını artırdığını ve okul dışı öğrenmenin beceri

kazandırma, değer geliştirme ve kavram öğretiminde etkili olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının okul dışı eğitim uygulamalarının etkili olduğunu ve öğrencilerin farklı mekânlarda öğrenme deneyimi kazanmalarına katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

Coşkun Keskin ve Kaplan'ın (2012) "Sosyal bilgiler ve tarih eğitiminde okul dışı öğrenme ortamı olarak oyuncak müzeleri" araştırması, sosyal bilgiler ve tarih eğitiminde okul dışı öğrenme ortamı olarak oyuncak müzelerinin çocuklara nasıl bir bakış açısı ve beceriler kazandırdığını araştırmayı amaçlamıştır. Bu nitel araştırma sekiz öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri toplama araçları arasında gezi sırasında kullanılan çalışma yaprakları, geziye ait ses kayıtları, gezi sonrası öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler ve toplu sohbet tarzı görüşmeler, ayrıca gezi sonrası öğrencilerin yazdıkları tarihsel empatiye dayalı günlükler bulunmaktadır. Veri toplama araçlarının çözümlenmesi sonucunda beş tema belirlenmiştir. Bu temalar aracılığıyla, oyuncak müzelerinin sosyal bilgiler ve tarih eğitimine katkı sağladığı ve öğrencilerin bu tür öğrenme ortamlarında çeşitli kazanımlar elde ettiği sonucuna varılmıştır.

Kabapınar'ın (2015) "Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında 'okul dışı öğrenmeye' bakmak" adlı makalesinde, 2005'ten itibaren Sosyal Bilgiler öğretim programının yapılandırmacı bir yaklaşım çerçevesinde düzenlendiği ve okul dışı öğrenme ortamlarının bu programda nasıl yer aldığını incelemiştir.

Sungur ve Bülbül'ün (2019) "Sınıf öğretmeni adaylarının sanal müze uygulamalarına yönelik görüşleri" adlı araştırma, sınıf öğretmeni adaylarının sanal müze uygulamalarına ilişkin görüşlerini belirlemeyi hedeflemiştir. Araştırma, Giresun Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda dördüncü sınıfta okuyan 41 öğrenciden oluşan bir grup üzerinde yürütülmüştür. Veriler, araştırmacılar tarafından 2017-2018 öğretim yılı güz döneminde geliştirilen açık uçlu anketle toplanmış ve içerik analizi tekniğiyle incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, sınıf öğretmeni adaylarının çoğunluğunun lisans eğitimleri süresince gerçek veya sanal müze deneyimi yaşamadığı belirlenmiştir. Ancak adaylar, lisans öğrenimleri sırasında sanal müze ile eğitimi mesleki yeterlik açısından önemli görmüşlerdir. Ayrıca, ilkökul düzeyindeki eğitimde sanal müze uygulamalarının öğrenciler için yararlı olduğunu düşünmüşlerdir. Bu sonuçlar, sınıf

öğretmeni adaylarının sanal müzelerin eğitimdeki potansiyeline yönelik farkındalıklarının artması gerektiğini göstermiştir.

Şimşek ve Yıldırım'ın (2020) “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere çevre okuryazarlığı becerisi kazandırmada okul dışı coğrafya öğretiminden yararlanma durumları” adlı araştırma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul dışı coğrafya öğretimini çevre okuryazarlığı becerisi kazandırmak için kullanıp kullanmadığını incelemiştir. Ayrıca, coğrafya odaklı kazanımlar ve öğrenme alanlarıyla bu becerilerin nasıl kazandırılabilceğı de araştırılmıştır. Araştırmanın katılımcıları Aksaray'daki resmi okullarda görev yapan 23 sosyal bilgiler öğretmeninden oluşmuştur. Veriler, 2018-2019 öğretim yılında yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmış ve içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin çoğunluğu okul dışı coğrafya öğretiminin önemini kabul etmektedir, ancak bu yöntemi kullanmada bazı zorluklarla karşılaşmaktadırlar.

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, örneklem grubu, veri toplama teknikleri ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler öğretim programları ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının okul dışı öğrenme ortamları ve etkinlikleri açısından incelenmesi amaçlandığından, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman analizi tek başına bir araştırma yöntemi olabildiği gibi, diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olarak da işe yarayabilir. Hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabileceği araştırma problemi ile yakından ilgilidir. Eğitimle ilgili bir araştırmada; ders kitapları, öğretim programları, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğrenci rehberlik kayıt ve dosyaları, öğrenci ve öğretmen el kitapları, öğrenci ödevleri ve sınavları, ders ve ünite planları, öğretmen dosyaları, eğitimle ilgili resmî belgeler vb. veri kaynağı olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 188-189).

3.2. Çalışmanın Dokümanları

Bu çalışmanın dokümanlarını 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler (İSB) 4-5. Sınıf Programı (MEB, 2005), 2018 SBDÖP (MEB, 2018) ve 2005 ve 2014 İlköğretim Sosyal Bilgiler (İSB) ders kitapları ve 2019 ve 2021 yılı basımlı Sosyal Bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. İlgili programlarda, ön incelemede programın amaçları ve uygulama esaslarının sınıf düzeyi fark etmeksizin genel olarak aynı olduğu görülmüştür. Programda incelenecek kazanımların sınıf düzeylerinin belirlenmesinde, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan aşırı veya aykırı durum örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntem, derin bir inceleme için sınırlı ancak zengin bilgi içeren durumları seçmeye olanak sağlar. Aşırı ve aykırı durumlar, genellikle normal durumlardan farklı olan ve daha zengin veri sağlayabilecek durumları ifade eder. Bu durumlar, araştırma problemine çok boyutlu bir bakış sağlayarak anlamamıza yardımcı olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 136). Bu nedenle, bu örnekleme tekniği kullanılarak okul dışı öğrenme ortamlarına odaklanan

kazanımların en fazla 5. sınıf düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu sebeple, yalnızca 5. sınıf program kazanımları ve 5. sınıf SB kitapları tercih edilmiştir.

Türkiye'deki tüm 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ulaşmak ve bunları incelemek oldukça kapsamlı ve uzun bir süre gerektireceğinden, bu seviyedeki kitapların seçiminde yeni bir örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Yıldırım ve Şimşek'in (2008, s. 197) ifade ettiği gibi, araştırmacılar genellikle tüm veri setini analiz etmenin mümkün olmadığını düşünerek mevcut veri setinden bir örneklem oluşturmaya çalışırlar. Bu bağlamda, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılarak ders kitapları belirlenmiştir. Kolay ulaşılabilir örneklemede, araştırmacı yakın ve kolayca erişebileceği bir örneklem seçer. Bu yöntem, veri toplama sürecinde hız ve pratiklik sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 143). Kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler müfredatına temel alan her iki programa ilişkin ders kitapları tercih edilmiştir.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı'nda 5. sınıf düzeyine yönelik;

- 2005 basımlı Öztürk, Karabacak, Öğrenir, Dayi, Baştürk, Ersoy, Günday'ın 5. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Bkz. Ek 1),
- 2014 basımlı Karabıyık'ın 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Bkz. Ek 2),

2018 SBDÖP'ye yönelik;

- 2019 basımlı Şahin'in 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Bkz. Ek 3),
- 2021 basımlı Evirgen, Özkan ve Öztürk'ün 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı çalışma dokümanları olarak tercih edilmiştir (Bkz. Ek 4).

Araştırmanın dokümanlarını oluşturan yukarıdaki kaynaklar Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından onaylanan 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler programları ve farklı yazar ve yayınevleri tarafından hazırlanan 5. Sınıf SB ders kitaplarından oluşmaktadır. Çalışmaya ilişkin bu kaynaklardan 2005 yılı Sosyal Bilgiler programı ve Sosyal Bilgiler ders kitabı basılı olarak, diğer kaynaklar EBA (Eğitim Bilişim Ağı) üzerinden temin edilmiştir.

3.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın dokümanları olan Sosyal Bilgiler ders kitapları ve Sosyal Bilgiler programları betimsel olarak analiz edilmiştir. Dokümanlardan veri toplama sürecinin ilk aşamasında betimsel bir analiz çerçevesi oluşturulmuştur.

Betimsel analizin ilk aşaması analiz için betimsel bir çerçeve oluşturmaktır. Bu kapsamda araştırmanın kavramsal çerçevesi ve amacı dikkate alınarak, Sosyal Bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarının ön incelemesi yapılmış ve araştırmacı tarafından betimsel bir çerçeve oluşturulmuştur. Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre betimsel analizde bu tür bir analiz şekli veri toplama araçlarından elde edilen bilgilerin önceden belirlenen bir çerçeveye göre incelenmesidir. 2005 İSB 4-5. Sınıf Öğretim Programında 5. Sınıf program içeriğinde Tablo 3.1, 2018 SBDÖP'de Tablo 3.2 ve 5. sınıf SB ders kitaplarında Tablo 3.3'teki maddeler okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu belirlemede esas çerçeve olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.1 2005 İSB 5. Sınıf programında öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	Etkinliklerin Kazanımlar	İlişkilendirildiği

Tablo 3.2 2018 SBÖPD 5. Sınıf öğrenme alanlarının okul dışı öğrenme ortamıyla ilişkili kazanımlar ve öğrenme ortamları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Öğrenme Ortamları	Kazanım Sayısı

Tablo 3.3 ... SB 5. Sınıf ders kitabında öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n

Analiz tabloları 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler programlarında farklılık göstermektedir. Bu durumun nedeni 2018 SBDÖP incelendiğinde 2005 İSB 5. sınıf programında kazanımlarla doğrudan ilişkilendirilen “*Etkinlik Örnekleri*” başlığıyla ilişkili bir içeriğe rastlanılmamasıdır. Dolayısıyla 2018 SBDÖP’de öğrenme alanlarında yer alan kazanımlara ve kazanımların ilişkili olduğu öğrenme ortamları belirlenmeye çalışılmıştır. Alan uzmanının da görüşleri alınarak bu tablolar üzerinde tartışılmış ve geri dönütlerle tablolara son şekli verilmiştir. Yıldırım ve Şimşek’e (2013, s. 256) göre, betimsel analizde daha önceden belirlenmiş bir kavramsal çerçeve yoksa, betimsel analiz yapmak zor olabilir. Bu durumda belirlenecek temalar, veri kaybına neden olabilir.

Betimsel analizin ikinci aşaması belirlenen kategorik çerçeveye göre verilerin işlenmesidir. Bu aşamada daha önce oluşturulan kategorik çerçeve esas alınarak her iki programda ve ilgili ders kitapları birçok kez okunmuştur. 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler programlarında okul dışı öğrenme ortamları ve kullanım durumlarına odaklanmak için amaçlar ve uygulama esasları analiz edilmiş. Daha sonra, programlardaki öğrenme alanlarına göre kazanımlar ve etkinlik örnekleri incelenmiş. Okul dışı öğrenme kazanımlarının belirlenmesinde, farklı okul dışı etkinlik türleri ve bu etkinliklerin hangi okul dışı öğrenme ortamlarına uygun olduğu konusunda uzman görüşleri alınmıştır.

Benzer şekilde Tablo 3.3 esas alınarak 2005, 2014, 2019 ve 2021 yıllarında basılan Sosyal Bilgiler ders kitapları okul dışı öğrenme ortamları ve etkinlikler bakımından incelenmiş ve kategorize edilmiştir. Kategorileştirme işleminin nasıl yapıldığına dair örnek için Tablo 3. 4’e bakınız.

Bulguların tanımlanması aşaması: Bu aşamada anlaşılır bir dil kullanarak veriler düzenlenir ve gereksiz tekrarlardan kaçınılır. Sürece uygun olarak veriler Tablo 3.4’te görüldüğü gibi tanımlandı ve gerektiğinde doğrudan alıntılarla desteklendi.

Tablo 3.4 2005 İSB 5. Sınıf Programı’nda “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	Etkinliklerin İlişkilendirildiği Kazanımlar
 “Ben Bir Grafikerim” (Bir kurumla ilgili amblem, afiş veya poster tasarlanır.) (1, 2. kazanım)	Poster hazırlama	Ev Ödevi	K1.Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir.

 “Bir Gezi Yapalım” (Bir sivil toplum kuruluşuna veya kuruma gezi düzenlenir.) (2, 4. kazanım)	Gezi	Sivil Toplum Kuruluşları (STK)	K2.Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur. K3.Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır.
 “Bilinçlendirme Kampanyası” (Katılım bilinci ve toplumsal duyarlılığı geliştirmeye yönelik herhangi bir konu/sorun ile ilgili bilinçlendirme kampanyası düzenlenir.) (4, 5. kazanım)	Proje ödevi	Sosyal çevre	K4.Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir. K5.Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmî kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır.

Sosyal Bilgiler programları ve ders kitaplarının kategorizasyon işlemlerinin her aşamasında sonra, veri setleri uzman incelemesine tabi tutulmuştur (*Peer Debriefing*). Veriler eleştirel bir biçimde bu şekilde incelemiş analizlerde tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır (Başkale, 2016, s. 23).

Metin içi doğrudan alıntı örnekleri:

İSB 5. Sınıf ders kitabında (2014) ilgili öğrenme alanında metin aralarında öğrencilere yöneltilen sorular;

“Kurumların insan yaşamındaki önemini anlatan bir kompozisyon yazınız” (s.117),

“Sivil toplum kuruluşlarının etkinlik alanları hakkındaki duygu ve düşüncelerinizi açıklayan bir paragraf yazınız” (s.121).

Yukarıdaki sorular incelendiğinde okul dışı öğrenme ortamı Sivil Toplum Kuruluşlarına ilişkin bilişsel ve duyuşsal içerikte yazılı iki ev ödevine rastlanmaktadır.

Bulguların yorumlanması: Sosyal Bilgiler ders kitaplarından ve programlarından elde edilen bulguların açıklandığı, ilişkilendirildiği ve anlamlandırıldığı aşamadır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarından ve programlarından elde edilen bulgular karşılaştırılarak daha nitelikli yorumlar yapılmaya çalışılmıştır.

3.3. Geçerlilik ve Güvenirlik

Bu tür çalışmalarda araştırmanın güvenilirliği açısından kaynakların özgün olup olmadığının belirlenmesi önemli bir kriterdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 195). Araştırmanın dokümanları orijinal olup Millî Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan ve

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca onaylanan farklı yazar ve yayınevleri tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler programları ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarından oluşmaktadır. Kirk ve Miller'ın (1986) belirttiği gibi, nitel araştırmalarda geçerlilik, araştırmacının incelediği olguyu, olduğu gibi ve mümkün olduğunca tarafsız bir şekilde gözlemlemesini ifade eder. Bu tanıma göre, geçerlik ölçme aracının amaçladığı olguyu doğru bir şekilde ölçmesidir. Bu çalışmada, geçerliliğin sağlanabilmesi için veri analiz kategorileri araştırmacının kavramsal çerçevesinde oluşturulup uzman görüşü ile değerlendirilip son şekli verilmiştir. Veriler, araştırmacının amacına uygun olarak toplanmıştır. Verilerin kategorizasyon işlemlerinin her aşamasında sonra, veri setleri uzman incelemesine tabi tutulmuştur (*Peer Debriefing*). Bu incelemede uzman, araştırma tasarımından toplanan verilerin analizine kadar olan süreçleri eleştirel bir biçimde incelemiştir (Başkale, 2016, s. 23). Bu şekilde bir araştırmacı ve bir alan uzmanı tarafından analiz edilen bulguların “tutarlılığı” sağlanmaya çalışılmıştır (Patton, 2014, s. 248) ve araştırmacının sonuçları detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Nitel araştırmalarda, araştırmacının dış ve iç güvenilirliği için belirli önlemler alınmalıdır. Araştırma bulgularının, araştırmacının kavramsal çerçevesiyle uyumlu olması ve başka araştırma sonuçlarıyla desteklenmesi, dış güvenilirliği artırır. Bu çalışmada, dış güvenilirliği sağlamak için, veri toplama araçları, süreci ve analiz yöntemi detaylı bir şekilde açıklanmıştır (Yalman ve Uzunöz, 2021, s. 113). Ayrıca, araştırma bulgularının kavramsal çerçeveye uyumuna özen gösterilmiş ve diğer araştırma sonuçlarıyla desteklenmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara alt amaçlar başlığı altında yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Bu bölümde, birinci alt amaç olarak 2005 İSB 4-5. Sınıf Öğretim Programı ve bu programa dayalı olarak hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumlarına ilişkin elde edilen bulgular, alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.1.1. 2005 İSB 4-5. sınıf programında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu

Bu bölümde 2005 İSB 4-5 sınıf SB programının amaçları, uygulama esasları ve 5. Sınıf öğrenme alanlarındaki okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

4.1.1.1. 2005 İSB 4-5. sınıf programının amaç ve uygulama esaslarında okul dışı öğrenme ortamı

İSB 4-5. Sınıf Programı (MEB, 2005, s. 2) oluşturmacı (yapılandırmacı) öğrenme yaklaşımına uygun olarak yapılandırılmış ilk Sosyal Bilgiler öğretim programıdır. Programda “olguları ve olayları aktarmak ya da öğrencilere ders kitaplarını ezberletmek yerine, aktif öğrenme etkinliklerini” uygulatmak esas alınmıştır. “Programın Uygulanması ile İlgili Açıklamalar” kısmında öğretmenlerin öğrencilerine bireysel veya grup çalışmaları ile birincil ve ikincil kaynaklar üzerinde çalışma yapmaları, kendi sosyal ve kültürel bağlamları içerisinde kendi düşüncelerini ortaya çıkarmaları istenmiştir. Bu ifade ile demokrasinin de ancak oluşturmacı sınıf ortamlarında kazandırılacağı vurgusu yapılmıştır. Programda “sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler” anlayışlarına önem verilmesi istenmiştir. Programda öğretmenin, “Okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanarak, öğrencileri sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşüncelerinin sağlanması” istenmiştir (MEB, 2005). İfadelerden anlaşıldığı üzere öğrencilerin yansıtıcı düşünme becerilerinin gelişiminin

sağlanması için gerçek problemler karşılaşmalarına fırsat sunacak okul dışı öğrenme ortamlarından faydalanılması istenmektedir. İSBD 4-5. Sınıf Programında (MEB, 2005, s. 2-4) okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik aşağıdaki ifadelerle rastlanmaktadır;

“Öğretmen, inceleme gezilerine önem vermelidir. Bu geziler pazar yerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazılara, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, müze-kentler, savaş alanları) yönelik olabilir. Bu geziler, sadece eğlenceli bir gün geçirme olarak düşünülmemeli, her aşaması planlanmalı ve değerlendirilmelidir. Öğrenciler için çalışma kâğıtları hazırlanmalı ya da müzelerin çalışma kâğıdı kullanılmalıdır. Öğrencilerin doğal ve tarihî çevreyi koruma bilinci edinmeleri, sanat zevki ve estetik duygularını geliştirmeleri sağlanmalıdır. Tarihî bir kişilikten söz ediliyorsa, bu kişi de okulun bulunduğu çevrede doğmuş, bulunmuş ya da ölmüş ise bu yönden değerlendirilmelidir. Bu kişinin medrese, cami, kütüphane, imaret, han, türbe, mahalle, sokak ve ev gibi herhangi bir eserde kitabesi varsa, bu kişi ve eserleri ile ilgili öğrencilere araştırma projeleri verilebilir. Öğretmen, sınıfta ya da müzede drama etkinlikleri ile geçmiş yaşantıların canlandırılması ve öğrencilerin tarihî kişilikler ile empati kurmasını sağlamalıdır. Öğrencilere verilen ödevler gerçek (otantik) hayat problemlerinden seçilmelidir”.

“Öğretmen fotoğraflar, haritalar, filmler, CD-ROM’lar, tarih ve sosyal bilgiler benzeşim (simülasyon) programları, çoklu ortam (multimedya) ve hipermedya gibi araçlar; telekomünikasyon hizmetlerini (internet gibi) imkânları ölçüsünde sosyal bilgiler dersinin bir parçası yapmalıdır. Gezi düzenleyemediği mekânlara, sınıf içinde internet yardımıyla, sanal alan gezileri yaptırmalıdır”.

24.01.2008 tarih ve 2 ve 3 sayılı kararlarla kabul edilen “Müze ile Eğitim” ve “Öğrenme-Öğretme Sürecinde Gazete Kupürlerinden Yararlanma” konusunda önerilen açıklama ve etkinlik örnekleri işlenişte dikkate alınmalıdır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere 2005 yılı İSB 4-5 Programı’nda öğretmenlerin resmi kurum ve kuruluşlara, tarihi mekân ve müzelere, bilimsel ve sanatsal etkinliklerin gerçekleştiği okul dışı öğrenme ortamlarına planlı inceleme gezileri düzenlemesi, öğrencilerin yakın çevrede bulunan tarihi mekanlar ya da yaşamış tarihi kişiliklere yönelik araştırma ödevleri yapmaları; gezinin düzenlemenin mümkün olmadığı durumlarda internet aracılığıyla çevrim içi sanal alan gezilerinden faydalanması istenmektedir. Bu şekilde öğrencilerin doğal ve tarihî çevreyi koruma bilinci edinmeleri, sanat zevki ve estetik duygularını geliştirmeleri; geçmiş yaşantılarla ilgili bilgi edinmeleri, tarihi karakterlerle empati yapabilmeleri sağlanması amaçlanmaktadır.

2005 İSBD Programı'nda "Müze ile Eğitim" başlığı ile sadece müzeler kastedilmeyip ilgili kavram içinde tabiat ve kültür varlıklarını kapsayan mekânlar da kastedilmektedir. Programda yer alan bazı kazanımların açıklamalar kısmında "müze ile tabiat ve kültür varlıklarının gezilmesi, incelenmesi ve buralarda etkinlik yapılması" ifadesi ile karşılaşılmaktadır. Burada amaçlanan "müze, tabiat ve kültür varlıkları ile eğitim içerikleri arasında bilgi transferinin gerçekleştirilmesini sağlamaktır" (MEB, 2008, s. 1). Programda müze ile eğitiminin vizyonu:

“[K]ültürel varlıkları, tarihî eserleri anlama, koruma, değerlendirme ve yorumlama becerisi ile zaman ve mekân algılama becerisi gelişmiş, kültürel ve kültürler arası hoşgörü becerisi kazanmış, kendilerini çevreleyen dünyaya karşı görsel farkındalıkları olan, geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağ kurabilen, arşivleme bilincine sahip, toplumsallaşmış, bireyler yetiştirmektir” (MEB, 2005, s. 3).

Söz konusu müze, tabiat ve kültür varlıkları içeren okul dışı öğrenme alanlarının her ders için verimli şekilde kullanılacak uygulama alanları olduğunu görülmektedir.

4.1.1.2 2005 İSB 4-5 Programı'nda 5. sınıf öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı incelendiğinde 5. sınıf öğrenme alanlarında yer alan kazanımların hangilerinin sınıf içi etkinlik, hangilerinin ise okul dışı etkinliklerle gerçekleşeceği “Etkinlik Örnekleri” tablosunda standart bazı semboller ve açıklamalarla açıkça belirtilmiş olduğu görülmektedir. Bu sembollerin¹ programda yer alan etkinlik örneklerinin ne tür bir okul dışı faaliyet olduğu, hangi okul dışı öğrenme ortamında ve hangi kazanımlar temel alınarak gerçekleştireceği konusunda öğretmene rehber niteliğindedir.

Programda 5. Sınıf öğrenme alanı okul dışı öğrenme kapsamında değerlendirilip dört başlık altında analiz edilmiştir: Etkinlik örnekleri, etkinlik türü, öğrenme ortamı ve etkinliklerin ilişkilendirildiği kazanımlar. Analiz sonuçları tablolar halinde sunulmuştur. İSB 4-5. Sınıf Programı'nda 5. sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamlarına ve etkinliklere rastlanmamıştır. Ancak programda diğer öğrenme alanlarında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında görüldüğü gibi (Bkz. Tablo 4.1) okul

¹ :Sınıf-okul içi etkinlik :Okul dışı etkinlik :İnceleme gezisi :Uyarı

dışı öğrenme ortamlarına, bu ortamlara ilişkin etkinlik örneklerine ve türlerine ve bu etkinliklerin ilişkilendirildiği kazanımlara yer verilmektedir.

Tablo 4.1 2005 İSB 5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri, öğrenme ortamları ve ilişkili kazanımlar

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	Etkinliklerin İlişkilendirildiği Kazanımlar
 “Sanal Alan Gezisi” (Ülkemizdeki doğal varlıklar, tarihi mekânlar, nesneler, yapıtlar hakkında internet araştırması yapılır. (1. kazanım)) “Film İzliyoruz” (Atatürk ve Cumhuriyet konulu filmler izlenir.) (5, 6. kazanım) “Bir Gezi Yapalım” (Tarihî mekân, müze ve anıtlara gezi yapılır. Örnek: Anıtkabir Gezisi.) (1. kazanım) “Yerel Tarih Çalışması” (Çevredeki tarihî mekân, nesne ve yapıtlarla ilgili araştırma raporu hazırlanır.) (1, 3. kazanım) [!] “Açıklama: 1, 2, 3, 4 ve 5. kazanımlar Müze İle Eğitimle ilişkilendirilecektir”.	Sanal coğrafi ve tarihi alan gezisi Film izleme Yerel ve ulusal tarihi mekanlara gezi Yerel tarih araştırması	Çevrim içi öğrenme ortamı Medya Yerel ve ulusal tarihi çevre Yerel tarihi çevre	K1. Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve yapıtları tanır. K3. Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır. K2. Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir. K4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar. K5. Kanıt kullanarak Atatürk inkılaplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır.
Toplam	4	4	5

Tablo 4.1 incelendiğinde tarih odaklı olan öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamını işaret eden dört tür etkinlik türüyle karşılaşmaktadır: Sanal coğrafi ve tarihi alan gezisi, film izleme, yerel-ulusal tarihi gezi ve yerel tarih araştırması. Bu okul dışı etkinliklerin programda yer alan altı kazanımın beşiyle ilişkilendirildiği ancak en çok okul dışı etkinliklerin K1 kazanımıyla ilintili olduğu görülmektedir. Bu kazanımlarda öğrencilerin okul dışı öğrenme ortamlarında çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri, yapıtları ve kültürleri tanıması, kültürleri benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırması amaçlanmıştır. Kazanımlarla ilişkin etkinliklerden sanal coğrafi ve tarihi alan gezisi, çevrim içi ortamda gerçekleşen bir gezi türüdür. Buna karşılık, diğer tarihi gezi ise fiziksel olarak gezilerek yapılan bir gezi türüdür. Programda “Film izliyoruz” sembolüne ilişkin açıklama “Sınıf-okul içi etkinlik” olarak belirtilse de film izlemenin alan yazında medya kapsamında, okul dışı öğrenme ortamı içerisinde değerlendirilen etkinlik türü olduğu belirtilmektedir. Programda önerilen etkinlik türlerinin gerçekleştiği

öğrenme ortamlarının; çevrim içi öğrenme ortamı, medya, yerel ve ulusal tarihi çevre olduğu açıkça görülmektedir.

Tablo 4.2 2005 İSB 4-5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri, öğrenme ortamları ve ilişkili kazanımlar

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	Etkinliklerin Kazanımlar	İlişkilendirildiği
 “Turist Rehberi Olalım” (Yaşanılan bölgenin genel özelliklerini anlatan bir kitapçık hazırlanır.) (1, 2, 3, 4, 5. kazanım).” “Bölgemizi Tanıyalım” (Yaşadıkları bölgede belirlenen bir yere gezi düzenlenir.) (3, 4. kazanım)” “Film İzliyoruz” (Deprem konulu filmler izlenir.) (5, 6, 7. kazanım)” “İnternette Araştırıyoruz” (Bölge ile ilgili çeşitli bilgiler ve fotoğraflar araştırılır.) (3, 4, 5, 6. kazanım)” “Geçmişten Günümüze” (Bölgesinde sıkça görülen bir afet ile ilgili sözlü tarih çalışması yapılır.”) (6. kazanım)	Kitapçık hazırlama Gezi Film izleme Araştırma ödevi Sözlü tarih çalışması	Yerel doğal ve beşerî çevre Doğal ve beşerî çevre Medya Çevrim içi öğrenme Yerel doğal coğrafi çevre	“K1. Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder. K2. Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafi özellikleri ilişkilendirir. K3. Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir. K4. Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir. K5. Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir. K6. Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerdir. K7. Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder.”	
Toplam	5	5	7	

Tablo 4.2 incelendiğinde coğrafya odaklı olan öğrenme alanında beş farklı etkinlik türüne rastlanmaktadır: Kitapçık hazırlama, gezi, film izleme, araştırma ödevi ve sözlü tarih çalışması. Bu okul dışı etkinliklerin yedi kazanımla ilişkilendirildiği ancak en çok okul dışı etkinliklerin K3, K4, K5 ve K6 kazanımıyla ilintili olduğu görülmektedir. Etkinliklerin okul dışı öğrenme ortamlarının yaşanan doğal ve beşerî çevre ve bu çevreyi keşfetmeye yönelik medya, çevrim içi öğrenme ortamı ve yerel doğal ve beşerî çevre olduğu görülmektedir. Kazanımlar çerçevesinde bu öğrenme ortamlarında öğrencilerin yaşadıkları doğal ve beşerî coğrafi çevreyi tanımaları, doğa ve insan arasındaki etkileşimi olumlu ve olumsuz durumlarıyla fark etmeleri, kanıt göstermeleri, ilişkilendirmeleri ve örneklendirmeleri amaçlandığı görülmektedir.

Tablo 4.3 2005 İSB 5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	Etkinliklerin İlişkilendirildiği Kazanımlar
 “Bir Gezi Yapalım” (Yakın çevredeki bir üretim merkezine inceleme gezisi yapılır.) (1, 2, 3, 4. kazanım) “Röportaj Yapıyoruz” (Bir meslek sahibi ile mesleği üzerine röportaj yapılır.) (3. kazanım) “İnternette Araştırıyoruz” (Yaşanılan bölgedeki bir ekonomik faaliyete ilişkin internet araştırması yapılır.) (1. kazanım) “Hayat Haritası” (Çevresindeki veya Türkiye’deki bir girişimcinin hayat haritası çıkarılır.) (5. kazanım) “Yapıyorum, Satıyorum” (Bir ürün tasarlanarak onu en iyi şekilde pazarlama projeleri yapılır.) (6, 7. kazanım)	Gezi Görüşme Araştırma ödevi Biyografi yazma Proje ödevi	Ticari işletmeler Yakın ekonomik çevre Çevrim içi öğrenme ortamı Ev içi Ev içi	K1. Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder. K2. Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafi özellikleri ilişkilendirir. K3. Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere ilişkin meslekleri belirler. K4. Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirir. K5. Ekonomideki insan etkisini fark eder. K6. Üretime katkıda bulunma konusunda görüş oluşturur. K7. İş birliği yaparak üretime dayalı yeni fikirler geliştirir.
Toplam	5	5	7

Tablo 4.3 incelendiğinde ekonomi disipliniyle ilişkili olan öğrenme alanında; ticari işletme, çevrim içi öğrenme ortamı, yakın ekonomik çevre ve ev içi çalışma ortamını içeren okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik beş farklı etkinlik türüne rastlanmaktadır: Gezi, araştırma ödevi, görüşme, biyografi yazma ve proje ödevi. Bu ortamlara ilişkin okul dışı etkinliklerin her birinin farklı bir kazanımla ilişkilendirildiği yalnızca K1 ve K3 kazanımının iki etkinlikle ilintili olduğu görülmektedir. İlgili etkinliklerde belirtilen kazanımlara uygun olarak, ekonomik faaliyetleri fark ettirmeye yönelik okul dışı öğrenme ortamları arasında şunlar dikkat çekmektedir: Bir ticari işletmeye gezi, yaşadığı çevredeki ekonomik faaliyetleri tanımaya yönelik bir meslek sahibiyle görüşme, ev ödevi kapsamında üretime dayalı yeni fikirler geliştirmek amacıyla proje ödevi ve bir girişimcinin hayat haritasını çıkarmaya yönelik araştırma ödevi.

Tablo 4.4 2005 İSB 5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	Etkinliklerin İlişkilendirildiği Kazanımlar
 “Röportaj Yapıyoruz” (Bazı buluş ve teknolojik gelişmelerden önce gündelik hayatın nasıl olduğuna dair aile büyükleri ile röportaj yapılır.) (1, 2. kazanım)	Görüşme	Aile	K1.Buluşlarla teknolojik gelişmeleri ilişkilendirir. K2. Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır.
 “Düşlerini Gerçekleştirenler” (Bir bilim insanının hayatı hakkında araştırma raporu yazılır.) (3. kazanım)	Araştırma ödevi	Ev içi	K3.Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerinin farkına varır.
 “Atatürk ve Bilim” (Atatürk’ün bilim ve teknoloji konusundaki sözleri ve bilimsel çalışmaları araştırılır.) (4. kazanım)”	Araştırma ödevi	Ev içi	K4.Kanıtlara dayanarak, Atatürk’ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi gösterir.
Toplam	3	3	4

Tablo 4.4 incelendiğinde buluş ve teknoloji odaklı bilimsel faaliyetleri içeren “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında aile ve ev içini içeren okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin iki okul dışı etkinlik türüne rastlanmaktadır: Görüşme, araştırma ödevleri. Bu okul dışı etkinliklerin dört kazanımla ilişkilendirildiği ancak görüşme etkinliğinin K1 ve K3 kazanımıyla ilintili olduğu görülmektedir. Aileye yönelik etkinlikte, öğrencilerin bazı buluş ve teknolojik gelişmelerden önce gündelik hayatın nasıl olduğuna dair aile büyükleri ile röportaj yapmaları istenirken; ev ödevinde bir bilim insanının hayatı ve Atatürk’ün bilim ve teknoloji konusundaki sözlerine yönelik bir araştırma ödevi yapmaları istenmektedir.

Tablo 4.5 2005 İSB 5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	Etkinliklerin İlişkilendirildiği Kazanımlar
 “Ben Bir Grafikerim” (Bir kurumla ilgili amblem, afiş veya poster tasarlanır.) (1, 2. kazanım)	Amblem, afiş veya poster hazırlama	Ev içi	“K1.Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir.
 “Kaynaklardan Araştıralım” (Dernek, oda, vakıf, örgüt, katılım gibi ünitelerde geçen kavramlar araştırılır.) (Tüm kazanımlar).	Araştırma ödevi	Ev içi	K2. Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur. K3.Sivil toplum kuruluşlarını etkinlik alanlarına göre sınıflandırır.
 “Film İzliyoruz” (Sivil toplum kuruluşlarının etkinlikleri ile ilgili	Film izleme	Medya	

filmler izlenir.) (2, 3, 4, 5. kazanım) “Bilinçlendirme Kampanyası” (Katılım bilinci ve toplumsal duyarlılığı geliştirmeye yönelik herhangi bir konu/sorun ile ilgili bilinçlendirme kampanyası düzenlenir.) (4, 5. kazanım) “Bir Gezi Yapalım” (Bir sivil toplum kuruluşuna veya kuruma gezi düzenlenir.) (2, 4. kazanım)	Proje ödevi STK/Kuruma gezi	Sosyal öğrenme ortamı STK veya farklı kurumlar	K4.Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir. K5.Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmî kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır”.
Toplam	5	5	5

Tablo 4.5 incelendiğinde vatandaşlık eğitimiyle ilişkili olan öğrenme alanında sosyal katılım becerisi ve toplumsal duyarlılığı geliştirme odaklı beş farklı okul dışı etkinlik türüne rastlanmaktadır: STK/Kuruma gezi, araştırma ödevi, amblem/afiş veya poster hazırlama, proje hazırlama, film izleme. Bu okul dışı etkinliklerin beş kazanımla ilişkilendirildiği ancak en çok okul dışı etkinliklerin K2 ve K4, K5 ve K6 kazanımıyla ilintili olduğu görülmektedir. Kazanımların ilgili olduğu etkinliklerin okul dışı öğrenme ortamının sosyal medya, STK’lar veya farklı kurumlar, sosyal öğrenme ortamı ve ev içi öğrenme ortamı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.6 2005 İSB 4-5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	Etkinliklerin İlişkilendirildiği Kazanımlar
 “Mehmet Akif Ersoy Evi Gezisi” (İstiklâl Marşımızın yazarı Mehmet Akif Ersoy’un evine gezi yapılır.) (5. kazanım). “İnternette Araştırıyoruz” (Merkezî yönetim birimlerinin tanıtıldığı sitelerden araştırma yapılır.) (1. kazanım). “Bayrağımızın Tarihi” (Ulusal egemenlik sembollerimizden bayrağımızın tarihi hakkında araştırma yapılır.) (5. kazanım). “Sözlük Çalışması” (Yasa, anayasa, yetki, merkezî yönetim, bakan, bakanlık kavramları araştırılır.) (Tüm kazanımlar).	Müze Gezisi Araştırma ödevi Araştırma ödevi Araştırma ödevi	Müze Çevrim içi Ev içi Ev içi	K1.Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder. K2. Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir. K3.Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir. K4.Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar. K5.Ulusal Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.
Toplam	4	4	5

Tablo 4.6 incelendiğinde ağırlıklı olarak siyaset bilimiyle ilişkilendirebileceğimiz öğrenme alanında iki farklı okul dışı etkinlik türüne rastlanmaktadır: Bir müze gezisi ve üç araştırma ev ödevi. Bu okul dışı etkinliklerin biri K1, ikisi K5 beş ve sözlük çalışmasının tablodaki 5 kazanımla ilişkilendirildiği görülmektedir. Öğrenme ortamları incelendiğinde, araştırma ödevlerinin ikisinin ev ortamında, birinin internet üzerinden çevrim içi araştırma yapmayı içerdiği ve birinin "Mehmet Akif Ersoy'un evine" ziyareti içeren bir müze ortamında gerçekleştirilmesine yönelik olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7 2005 İSB 4-5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	Etkinliklerin İlişkilendirildiği Kazanımlar
 “Eşyanın Yolculuğu” (Öğrenci tarafından kullanılan herhangi bir eşyanın üretildiği yerden bize ulaşana kadar geçen öyküsünü anlatan bir metin hazırlanır). (2, 3. kazanım)	Öykü yazma	Ev içi	K2. Ülkeler arasında ekonomik alışveriş olduğunu fark eder.
 “Harikalar Diyarı” (Çeşitli malzemeler kullanılarak dünya ortak mirasına ait nesnelerin maketleri yapılır.) (4, 5. kazanım).	Performans ödevi	Ev içi	K3. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.
 “Mimar Sinan’ın Eserlerini Tanıyoruz” (Ortak miras eserlerimizden tarihi eserleri tanıtmak amacıyla bir gezi düzenlenir.) (4, 5. kazanım)	Tarihi mekân gezisi	Tarihi mekânlar	K4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.
 “Sanal Alan Gezisi” (İnternette ortak miras konulu sanal alan gezisi yapılır.) (5. kazanım)	Sanal alan gezisi	Çevrim içi ortamı	K5. Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder.
 “Film İzliyoruz” (Çocuk filmleri ya da turizmle ilgili belgesel filmler izlenir.) (1, 6. kazanım)	Film/ Belgesel izleme	Medya	K6. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki yeri konusunda bakış açısı geliştirir.
Toplam	5	5	5

Tablo 4.7 incelendiğinde öğrenme alanında küresel bağlamda tarih ve etnografya disiplini odaklı olan beş farklı etkinlik türüne rastlanmaktadır: Öykü yazma, performans ödevi, tarihi mekân gezisi, sanal alan gezisi ve film/belgesel izleme. Bu okul dışı etkinliklerin beş kazanımla ilişkilendirildiği ancak en çok K5 ve K4 kazanımlarıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Etkinliklerin gerçekleştiği okul dışı öğrenme ortamları arasında Mimar Sinan’ın eserlerinin gezildiği tarihi mekânlar, ortak mirasa yönelik çevrim içi sanal alan gezileri, farklı konu içeriklerinde film/belgesel izlenimi medya kullanımı ve öykü yazımı ve performans ödevine yönelik ev içi öğrenme ortamı bulunmaktadır.

4.1.2. 2005 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin bulgular

5. sınıf İSB ders kitabı Talim ve Terbiye Kurulunun 18.07.2005 tarih ve 216 sayılı kararıyla 2005-2006 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Bu kitabın her türlü yayın hakları Sürat Yayıncılarına aittir. Kitabın yazarları; Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK, Zülfü KARABACAK, Levent ÖĞRENİR, Fethiye DAYI, Kuaybe BAŞTÜRK, Kadriye ERSOY ve İsmail GÜNDAY'dır. Kitabın tamamı 200 sayfadır. 2005 SBDÖP temel alınarak hazırlanan 5. Sınıf İSB ders kitabında içerik 8 öğrenme alanına uygun olarak üniteler başlığıyla düzenlenmiştir. Yalnız, ders kitabı incelenirken kavram karmaşası oluşmaması için bu çalışmada "ünite" yerine "öğrenme alanı" kavramı kullanılmıştır. Okul dışı öğrenme ortamları analiz edilirken yol göstermesi bakımından kitabın girişinde bulunan organizasyon şeması esas alınmıştır.

4.1.2.1 2005 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabı organizasyon şemasında okul dışı öğrenme ortamlarını vurgulayan açıklamalar

Okul dışı öğrenme ortamlarının belirlenmesinde İSB (2005, s. 8-9) ders kitabındaki aşağıda yer verilen organizasyon şemasından faydalanılmıştır (Bkz. Görsel 4.1-4.2).

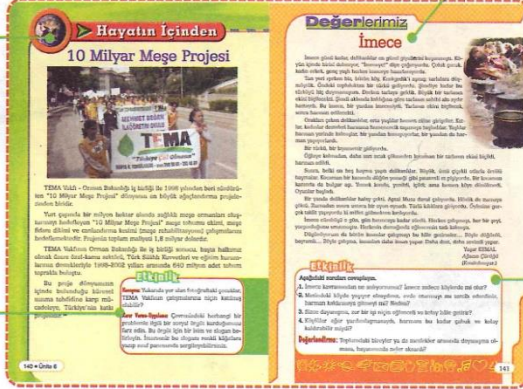
Şekil 4.1. 2005 İSB 5. sınıf ders kitabı organizasyon şeması-1

3 HAYATIN İÇİNDEN - DEĞERLERİMİZ

Öğrendiğiniz konuyla ilgili önemli bir noktayı derinleştiren sayfalardır. Günlük hayattan yansımalar içerir.

Bu sayfalarda ahlaki ya da toplumsal değerlerimizle ilgili metinler yer alır.

Konuşma, yazma, resim yapma, drama, tartışma vb. etkinlikler içerir.

Verilen metinlerden yola çıkarak, kendi değerlerinizi oluşturmanızı sağlar.

4 BECERİ GELİŞTİRME: Hem dersler sırasında hem de günlük hayatta kullanacağınız çeşitli becerileri öğrenmenizi sağlar.

Beceriler adımlar halinde işlenmiştir.

Alıştırma ve uygulama bölümleri, öğrendiğiniz beceri ile ilgili pratik yapma olanağı sağlar.

5 DEĞERLENDİRME: Hedeflenen kazanımların ne kadar gerçekleştiği ünite sonlarında yer alan değerlendirme bölümüyle ölçülür.

Etkinlik ve projeler, öğrendiklerinizi uygulamanızı ve günlük hayata aktarmanızı sağlar.

Şekil 4.2 2005 İSB 5. sınıf ders kitabı organizasyon şeması-2

Şekil 4.2 incelendiğinde İSB 5. sınıf ders kitabında öğrenme alanlarında “Hayatın İçinden–Değerlerimiz” ile birlikte “Beceri Geliştirme” ve “Değerlendirme” başlıkları altında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumuna ilişkin bulgulara rastlanmaktadır. Elde edilen bulgular 4.1.2.2 bölümünde öğrenme alanlarına göre tablolar halinde sunulmaktadır.

4.1.2.2. 2005 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabında öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu ve sonuçların 2005 İSB 5. sınıf programıyla karşılaştırılması

2005 İSB 5. sınıf ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarına yer verilme durumu, ünitelerin karşılığı olan öğrenme alanlarına göre bu bölümde tablolar halinde sunulmaktadır. Ayrıca, tablolarda sunulan sonuçlar 2005 İSB 4-5. sınıf programıyla karşılaştırmalı olarak yorumlanmaktadır.

Tablo 4.8 2005 İSB 5. Sınıf ders kitabında “Birey ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türü ve öğrenme ortamı

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Aşağıdaki internet adresine girerek “Çocuk Hakları Sözleşmesi” nin tamamını okuyabilirsiniz. http://yayim.meb.gov.tr “Çocuk Hakları Sözleşmesi”ni inceleyin. Bu sayfada belirtilen haklardan başka hangi hakların temel haklara dâhil edebileceğini yazın.	Araştırma	Çevrim içi	1
E2. Gazete ve dergilerden haklarını kullanamayan çocuklarla ilgili haber ve yazılar bulun. Haberlerde kullanılan resimleri kesip altlarına bu resimlerle ilgili yorumlarınızı yazın. Bunları poster haline getirip ürün dosyanıza yerleştirin.	Poster hazırlama	Ev içi	1
E3. Kütüphane ve referans kaynaklarını kullanarak UNICEF ile ilgili bilgi toplayın UNICEF’ i tanıtan bir yazı hazırlayıp ürün dosyanıza yerleştirin. Yararlandığınız kaynakları belirtin.	Araştırma ödevi	Kütüphane	1
Toplam			3

Tablo 4.8 incelendiğinde, İSB 5. sınıf ders kitabında "Birey ve Toplum" öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen okul dışı etkinliklerin çevrim içi, kütüphane ve ev içi ortamda yapılacak etkinlikler olduğu görülmektedir. Bu etkinliklerden araştırma ödevi çevrim içi ve poster hazırlama performans ödevi ev ödevi türündedir. Ayrıca, okul dışı kütüphanenin kullanımına yönelik bir etkinliğe rastlanmaktadır.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf düzeyi “Birey ve Toplum” öğrenme alanında, herhangi bir okul dışı öğrenme ortamına yer verilmezken kitapta üç farklı öğrenme ortamında dört etkinliğe yer verilmesi olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4.9 2005 İSB 5. sınıf ders kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Siz de Anadolu’nun doğal varlıklarını ve güzelliklerini anlatan bir şiir yazın.	Şiir yazma	Ev içi	4
E2. Atatürk inkılaplarından 3 tanesini belirleyin. Bu inkılaplar yapılmadan önceki ve yapıldıktan sonraki hali gösteren fotoğraflar bulun. Bulduğunuz fotoğrafları inkılaptan önce ve sonra olmak üzere dizin. Çalışmanızı ürün dosyanıza yerleştirin.	Performans ödevi		
E3.Tanıtım broşürü hazırlama: Türkiye’nin herhangi bir yerinde bulunan herhangi bir tarihi mekânın broşürü.	Broşür hazırlama		
E4. Yaşadığınız yerin tarihine ilişkin görsel kanıtlar bulun (Müzik, folklor ve edebiyat ürünleri de olabilir).	Yerel tarih araştırması		
E5. Yapımını TRT’nin üslendiği “Cumhuriyet” filmi izleyin. Filmde inkılapların günlük hayata etkilerinin işlenişile ilgili bir paragraf yazın.	Film analizi	Medya	1
E6. Bir kütüphaneden yararlanarak Atatürk ilke ve inkılaplarıyla ilgili bilgi edinin.	Araştırma ödevi	Kütüphane	1
Toplam			6

Tablo 4.9 incelendiğinde, “Kültür ve Miras” öğrenme alanında öğrencilerden yapması istenen okul dışı etkinliklerin en çok evde gerçekleştirilebilecek (n=4) ödevler olduğu dikkat çekmektedir. 2005 İSB 5. Sınıf ders kitabında diğer okul dışı öğrenme ortamlarında ise medya ve kütüphanenin kullanımına yönelik birer etkinliğe rastlanmaktadır. Bu etkinliklerden ev ortamına yönelik ödevler, öğrencilerin belirli bir konuya yönelik şiir yazma, kronolojik düşünme becerisi geliştirmeyi amaçlayan görsel tarihsel kanıtlar üzerinde çalışmayı ve yerel tarih çalışması yapmayı içeren faaliyetlerdir. Diğer sosyal medya etkinliğinin bir film analizi ve kütüphane çalışmasını içeren bir araştırma ödevi olduğuna rastlanmaktadır.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf düzeyi “Kültür ve Miras” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.1) okul dışı öğrenme ortamı olarak çevrim içi öğrenme ortamı, medya, yerel ve ulusal tarihi çevrenin kullanımına rastlanmışken ders kitabında kütüphane, medya ve evin kullanımıyla karşılaşmaktadır. Bu öğrenme ortamlarının kullanımına yönelik birer etkinlik göze çarpmaktadır. Programda önerilen etkinlik sayısının ve

öğrenme alanı çeşitliliğinin ders kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında azaldığı görülmektedir.

Tablo 4.10 2005 İSB 5. Sınıf ders kitabında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Türkiye’nin bölgelerini gösteren bir harita yapın. Harita üzerinde bulunduğunuz bölgenin yeryüzü şekillerini sembollerle gösterin.	Harita çizme	Ev içi	4
E2. Van Gölü’nün kıyısında yaşasaydınız gölden nasıl yararlanırdınız? Göl hayatınızı nasıl etkilerdi? Bu konuda bir yazı yazınız.	Yazı yazma		
E3. Orman yangınlarına karşı insanların bilinçlendirilmesi ile ilgili bir poster hazırlayın.	Poster hazırlama		
E4. Bölgenizdeki bir yeryüzü şeklini veya doğal bir güzelliği belirleyin. Orayla ilgili araştırma yapıp bilgi toplayın. Bu yerin resmini çizmeye çalışın. Resmi kartonun üzerine yapıştırın.	Kartpostal hazırlama		
E5. Okul kütüphanesinden veya yakınınızdaki bir kütüphaneden il yılığınızı bulup yaşadığınız yerle ilgili bilgi toplayın. Elde ettiğiniz bilgilerden ilginç bulduklarınızı derleyin. Bunları ürün dosyanıza yerleştirin.	Araştırma ödevi	Kütüphane	1
E6. Dört mevsim yeşil kalan ağaçları gözlemleyin adlarını yazın, adını bilmediğiniz ağaçların fotoğraflarını çekip isimlerini araştırarak defterinize not edin.	Gözlem	Yakın doğal ve beşeri coğrafi çevre	2
E7. Çevrenizden 5 kişi seçin. 3 tane röportaj sorusu hazırlayarak bu kişilere yaşadıkları yeri neden seçtiklerini sorun. İnsanların neden orda yaşadıklarıyla ilgili genel bir sonuç çıkarın.	Görüşme		
Toplam			7

Tablo 4.10 incelendiğinde 2005 İSB 5. Sınıf ders kitabında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin en çok okul dışı öğrenme ortamı evde gerçekleştirebilecek (n=4) etkinlikler olduğu dikkat çekmektedir. Eve yönelik etkinliklerin tür olarak, öğrencilerin belirli bir konuya yönelik harita çizme, yazı yazma, poster hazırlama ve kartpostal yapma içeren faaliyetler olduğu görülmektedir. Okul dışı öğrenme ortamı olarak ise, yakın doğal ve beşeri coğrafi çevrede gözlem ve bu çevrede yaşayanlarla görüşme (n=2) yapmayı içeren iki etkinliğe ve kütüphanenin kullanımına ve bunlara yönelik birer etkinliklere rastlanmaktadır.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf düzeyi “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.2) okul dışı öğrenme ortamının yaşanan doğal ve beşerî çevre başta olmak üzere medya, çevrim içi öğrenme ortamları ve yerel doğal ve beşerî coğrafi çevre olduğu görülmektedir. Ancak 2005 İSB 5. Sınıf ders kitabında bu öğrenme

ortamlarının programa göre daha farklılaşarak medya ve çevrim içi öğrenme ortamına yer verilmediği ev ortamına yönelik etkinliklerine yer verildiği, kütüphane ve yakın doğal ve beşeri coğrafi çevre ile sınırlandığı görülmektedir. Ders kitabında öğrencinin yapacağı okul dışı etkinliklerinin daha çok evde yapılabilecek performans ödevleri olması ve ders programında yer alan gezi gibi önemli bir etkinliğin, afetle ilgili sözlü tarih çalışmasının, deprem konulu bir film izleme etkinliğinin ders kitabında yer almaması deprem ülkesi olan ülkemiz için olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4.11 2005 İSB 5. sınıf ders kitabında “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Ülkemizde Batman gibi doğal bir kaynağı sayesinde gelişen, insanlara iş imkânı sağlayan başka yerler var mı? Araştırın.	Araştırma ödevi	Ev içi	5
E2. Ekonomik faaliyetlerde insanın rolünü anlatan resimler toplayıp bir poster hazırlayın.	Poster hazırlama		
E3. Ders kitabınızı düşünün. Bu kitap size ulaşana kadar hangi aşamalardan geçiyor? Kimler, nasıl emek veriyor? Araştırın.	Araştırma ödevi		
E5. Ulusal ve yerel gazetelerden bölgenizdeki ekonomik faaliyetlerle ilgili resim ve haberler toplayın. Bunları bir kartona yapıştırın. Topladığınız resim ve haberlerden yola çıkarak bölgenizde yaygın olan ekonomik faaliyetleri belirleyin ve listeleyin.	Proje ödevi		
E4. Bölgenizde doğal kaynakları dolayısıyla gelişen yerlerle ilgili bir araştırma yapın.	Araştırma ödevi		
Toplam			5

Tablo 4.11 incelendiğinde “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak ev ortamından (n=5) faydalandığı görülmektedir. Ev ortamında gerçekleştirilecek ödevlerin performans ödevi niteliğinde olduğu görülmektedir (poster hazırlama, proje hazırlama ve araştırma ödevi).

2005 İSB 5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf düzeyi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” okul dışı öğrenme ortamının (Bkz. Tablo 4.3) ticari işletme, çevrim içi öğrenme ortamı ve yakın ekonomik çevreyi ve ev ortamını içerdiği görülmektedir. Ancak, 2005 İSB 5. sınıf ders kitabında yalnızca ev ortamına yönelik etkinliklere rastlanmaktadır. Ev ortamında yapılacak performans ödevlerinin çokluğu ders kitabında dikkat çekmektedir. 2005 İSB 5. Sınıf Programı’nda okul dışı etkinlik olarak gezi, görüşme, araştırma ödevi, biyografi yazma ve ürün tasarlama üzerine belirlenen ödevi çeşitliliği 5. sınıf İSB ders kitabında

araştırma ödevi, proje ödevi ve poster hazırlamayla ilgili performans odaklı ödevlere dönüşmüş durumdadır.

Tablo 4.12 2005 İSB 5. sınıf ders kitabında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Dr. Gazi Yaşargil’e bir mektup yazın. Ona hangi konuda, neler söylemek isterdiniz?	Mektup yazma	Ev içi	5
E2. Günümüzde çocuklar için bilimsel bilgiler yayınlayan bir dergi ismi belirleyin. Bunun kapak resimlerini ve tanıtım bilgilerini içeren bir poster hazırlayın.	Poster hazırlama		
E3. Bir robot tasarlayacak olsaydınız, bu robot ne yapardı? Hayatınızı ne yönden kolaylaştırırdı? Robotun şeklini bir kâğıda çizip yapmasını istediğiniz şeyleri yazın.	Robot tasarlama		
E4. Çevrenize bir göz atın. Günlük hayatınızda size çok faydalı olduğunu düşündüğünüz bir alet veya ürünü seçin. Bu ürünün ilk icat edildiği yeri, zamanı ve günümüze kadar hangi gelişim aşamalarından geçtiğini araştırın. Hangi kaynakları kullandığınızı adım adım anlatın.	Araştırma ödevi		
E5. Teknolojik bir ürünü belirleyin. Bu ürünün ilk icat edildiği halinin resmi veya fotoğrafını bulmaya çalışın. Elde ettiğiniz bilgi, resim ve fotoğrafları kullanarak “Dünden Bugüne” başlıklı bir afiş hazırlayın.	Afis hazırlama		
E6. Teknolojik bir ürünü belirleyin. Bu ürünün bir üst modelinin geliştirildiğini düşünün. Bu ürünü almaları için insanları ikna edecek bir reklam filmi hazırlayın.	Reklam filmi hazırlama	Medya	1
E7. Okul kütüphanesinden veya yakınınızdaki bir kütüphaneden buluşlar ve teknolojik gelişmelerle ilgili kitapları bulup inceleyin. Elde ettiğiniz bilgilerden ilginç bulduklarınızı ürün dosyanıza yerleştirin.	Araştırma ödevi	Kütüphane	1
Toplam			7

Tablo 4.12 incelendiğinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında öğrencilerden yapılması istenen etkinliklerin en çok okul dışı öğrenme ortamı evde gerçekleştirebilecek ev ödevleri (n=5) olduğu dikkat çekmektedir. Ev ödevlerine yönelik etkinliklerin tür olarak mektup yazma, poster ve afiş hazırlama, robot tasarlama, araştırma ödevi ve reklam filmi hazırlama ödevidir. Okul dışı öğrenme ortamı olarak araştırma ödeviyle kütüphanenin ve reklam filmi hazırlama ile sosyal medya kullanımına yönelik etkinliklere rastlanmaktadır.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf düzeyi “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.4) öğrencinin yapacağı etkinliklerde okul dışı öğrenme ortamları olarak aile ve ev ortamı öne çıkarken, 5. Sınıf ders kitabında ağırlıklı olarak ev başta olmak üzere sosyal medya ve kütüphaneyle karşılaşılmaktadır, aile öğrenme ortamına yer verilmediği görülmektedir. 2005 İSB 5. Sınıf Programı’nda iki öğrenme ortamına yönelik

iki araştırma ödevi ve bir görüşme ödevi yer alırken, ders kitabında ev ortamına yönelik dört etkinlik (mektup yazma, poster hazırlama, robot tasarlama, araştırma sunumu), reklam filmi hazırlama ile medya kullanımı ve katalog taraması etkinliğinde kütüphaneden faydalanılmaktadır. Programa göre ders kitabında performans ödevi ağırlıklı daha fazla etkinlik göze çarpmaktadır.

Tablo 4.13 2005 İSB 5. sınıf ders kitabında “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamı	n
E1. Ailenizin hangi resmi ya da özel kurumlarla etkileşim halinde olduğunu araştırın. Elde ettiğiniz bilgilerle bir şema oluşturun.	Şema oluşturma	Aile	1
E2. İtfaiyecilerin cesaretiyle ilgili bir yazı yazın. Sizce itfaiyeciler toplum hayatı için neden önemlidir?	Kompozisyon yazma	Ev içi	4
E3. Çalışan bir itfaiyecinin resmini çizin.	Resim yapma		
E4. Çevrenizdeki herhangi bir problemle ilgili bir sosyal örgüt kurduğunuzu farz edin. Bu örgüt için bir isim ve slogan belirleyin.	Slogan yazma		
E6. Çevrenizde gördüğünüz bir problemin çözümü ile ilgili nasıl bir sosyal etkinlik yapılabileceğini düşünün. Yapacağınız etkinliğin özelliklerini yazın.	Araştırma ödevi		
E5. Okul kütüphanesinden veya yakınınızdaki bir kütüphaneden ilgili kaynakları inceleyerek vakıf ve derneklerle ilgili bilgiler toplayın.	Araştırma ödevi	Kütüphane	1
E7. 4-5 kişilik gruplar oluşturun. Grup arkadaşlarınızla, çevrenizdeki en önemli sosyal problemi belirleyin. Bu probleme çözüm üretmek için çalışacak bir sosyal örgüt tasarlayın. Tasarladığınız örgütün amacını belirleyin.	Proje ödevi	Sosyal öğrenme ortamı	1
Toplam			7

Tablo 4.13 incelendiğinde “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin en çok okul dışı öğrenme ortamı evde gerçekleştirebilecekleri ev ödevleri (n=4) olduğu dikkat çekmektedir. Ev ödevlerine yönelik etkinliklerin tür olarak araştırma ödevi, yazı yazma, resim yapma ve slogan belirleme ödevidir. Okul dışı öğrenme ortamı olarak aile ve sosyal öğrenme ortamının kullanımına yönelik birer etkinliğe rastlanmaktadır.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf düzeyi “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.5) öğrencinin yapacağı etkinliklerde okul dışı öğrenme ortamı olarak ev, medya, sosyal öğrenme ortamı, STK’lar veya farklı kurumlar öne

çıkarılmaktadır. İSB 5. Sınıf ders kitabındaki ilgili öğrenme alanında ev, sosyal öğrenme ortamı ve kütüphaneden faydalanılması planlandığı görülmektedir. Ancak programda yer verilen film izleme ile medya kullanımı ve STK’lardan herhangi birine yapılması planlanan gezi etkinliğine ders kitabında yer verilmemektedir.

Tablo 4.14 2005 İSB 5. Sınıf ders kitabında “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı İlişkin Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Ankara’nın başkent oluş sebeplerini araştırın. Bunları anlatan bir paragraf yazın.	Araştırma ödevi	Ev içi	2
E2. Ulusal egemenlik sembollerimizi gösteren bir afiş hazırlayın. Afişinize bu sembollerin önemini anlatan bir slogan ekleyin. Bu afişi sınıf panosunda sergileyebilirsiniz.	Afiş hazırlama		
E3. Kütüphane kaynaklarını ve interneti kullanarak TBMM ile ilgili bir araştırma yapın. TBMM’nin işleyişi, yapısı, milletvekilleri ve diğer çalışanlarıyla ilgili bilgi edinin.	Araştırma ödevi	Çevrim içi ve kütüphane	2
E5. Cumhurbaşkanlığı forsundaki 16 yıldızın ne anlama geldiğini bir ansiklopediden veya internetten araştırın. Her yıldızın hangi Türk devletini temsil ettiğini ve o devletin bayrağını bulun. Bayrakları keserek bir kartona devlet isimleriyle birlikte yapıştırın.	Proje ödevi	Çevrim içi/kütüphane	2
E4. Kütüphane ve referans kaynaklarından yararlanarak anayasayı diğer yasalardan ayıran özellikleri araştırın. Edindiğiniz bilgileri derleyerek ürün dosyanıza yerleştirin.	Araştırma ödevi	Kütüphane	1
Toplam			7

Tablo 4.14 incelendiğinde “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin en çok okul dışı öğrenme ortamının kütüphane (n=3) olduğu dikkat çekmektedir. Diğer öğrenme ortamlarının çevrim içi ve ev içi öğrenme ortamı olduğu görülmektedir. Bu öğrenme ortamlarına yönelik etkinlikler tür olarak araştırma, proje ve afiş hazırlamayı içeren performans ödevleridir.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf düzeyi “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.6) öğrencinin yapması önerilen etkinliklerden bir kültür gezisi müze dışında çevrim içi ve ev içi öğrenme ortamlarına ders kitabında yer verilmiş olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 4.15 2005 İSB 5. sınıf ders kitabında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Bütün dünya tarafından ortak miras ürünü olarak kabul edilen ve UNESCO tarafından koruma altına alınan eserlerimizi araştırın. Bunlara ait fotoğraf ve bilgilerle bir poster oluşturun.	Poster hazırlama	Ev içi	2
E2. Dünyadaki herhangi bir ortak miras varlığını belirleyin. Bu yerin özellikleriyle ilgili bir araştırma yapın. Araştırmada elde ettiğiniz bilgilerle bu yere ait fotoğraflar kullanarak bir tanıtım posterini hazırlayın.			
E3. Okulunuz kütüphanesinden ilinizin tarihi eserleri ve doğal güzellikleriyle ilgili kitaplar bularak inceleyin. Elde ettiğiniz bilgilerden ilginç bulduklarınızı derleyin.	Araştırma ödevi	Kütüphane	1
Toplam			3

Tablo 4.15 incelendiğinde “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin okul dışı öğrenme ortamı ev ödevi (n=2) ve kütüphane çalışması olduğu dikkat çekmektedir. Ev ödevlerine yönelik etkinliklerin tür olarak poster hazırlama, kütüphaneye yönelik olanın ise araştırma ödevi olduğu görülmektedir.

2005 İSB 4-5. Sınıf programında 5. sınıf düzeyi “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.7) öğrencinin yapacağı etkinliklerde okul dışı öğrenme ortamı olarak ev içi öğrenme ortamı, çevrim içi öğrenme ortamı, medya ve tarihi bir mekâna yer verilmişken ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarının yalnızca ev ve kütüphane ortamıyla sınırlı olduğu göze çarpmaktadır. Programdaki çeşitlilik gösteren okul dışı öğrenme ortamının “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına yansımadağı görülmektedir.

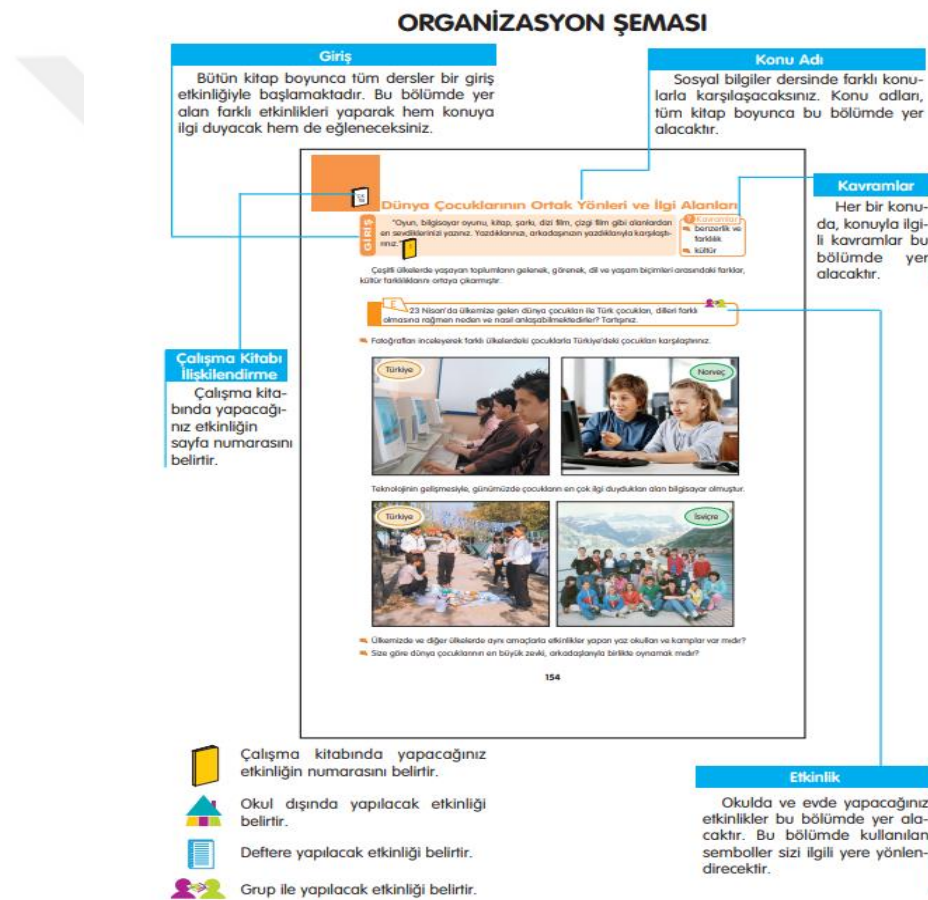
4.1.3. 2014 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin bulgular

Bu bölümde incelenen 5. Sınıf İSB (İlköğretim Sosyal Bilgiler) ders kitabı Talim ve Terbiye Kurulunun 30.12.2014 tarih ve 121 sayılı kararıyla 2015-2016 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Bu kitabın her türlü yayın hakları, Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince Evren Yayıncılık ve Basım San. Tic. AŞ'ye aittir. Kitabın yazarı Erol Ünal KARABIYIK' tır. Kitabın tamamı 184 sayfadır. Kitap 2005 İSB 4-5. sınıf programını temel alınarak 8 öğrenme alanına karşılık gelen 8 ünite çerçevesinde düzenlenmiştir. Okul dışı öğrenme ortamlarını analiz edilmesi 8 öğrenme alanı (Tüm ders kitaplarında ve programlarda kavram karmaşasına sebep

olmaması için üniteler, öğrenme alanı olarak ifade edilmiştir) dikkate alarak gerçekleştirilmiştir.

4.1.3.1. 2014 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabında organizasyon şemasında okul dışı öğrenme ortamlarını vurgulayan açıklamalar

5. Sınıf İSB ders kitabı incelendiğinde “Organizasyon Şeması” içerisinde “Giriş” ve “E” başlıklı kutucuklar içerisinde okulda dışında ve evde yapılacak etkinliklere yer verildiği görülmektedir (Bkz. Şekil 4. 3).

Şekil 4.3 2014 İSB 5. sınıf ders kitabı organizasyon şeması-1

Şekil 4.3 incelendiğinde ders kitabında organizasyon şemasında E sembolü ile tanımlanan “Etkinlik” kutucuğunda sınıf içi ve okul dışı yapılacak etkinliklere yer verildiği belirtilmektedir. “Giriş” kutucuğunda ise öğrencilerin konuya ilgi duymalarını ve eğlenmelerini sağlayacak etkinliklere yer verileceği ifade edilmektedir. Bu semboller

arasında yer alan ev sembolünün okul dışında yapılacak etkinliğe işaret ettiği belirtilmiştir. Bu etkinlikler okul dışı öğrenme ortamları açısından incelenmiştir.

Meraklı

Ders içinde öğrendiğiniz konularla ilgili sizde merak uyandıracak araştırmalar bu bölümde yer alacaktır.

Çocuklar, dünyanın her yerinde toplumun geleceğidir. Bu nedenle, çocukların ilgi duydukları ve yetenekli oldukları alanlarda yetiştirilmeleri çok önemlidir. Bütün çocuklar; bakıma, sevgiye, korunmaya ve ilgiye muhtaçtır.

Çocuklar, fiziksel ve duygusal özellikleri ile ilgi duydukları alanlar bakımından benzerlik ve farklılık gösterir.

Aşağıdaki fotoğraflarda 23 Nisan'da ülkemize gelen çocuklardan birkaçı görülmektedir. Bu çocukların ilgi duydukları alanları okuyunuz.

 Ulla (Lita) - İspanya Resim yapmak, müzik dinlemek, tiyatro izlemek, halk oyunu oynamak, çizgi film seyretmek, bilgisayar oyunları oynamak.	 Peter (Piter) - Yeni Zelanda Bilgisayar oyunları oynamak, basketbe oynamak, futbol oynamak, çizgi film seyretmek.	 Liz - Hindistan Bilgisayar oyunları oynamak, basketbe oynamak, müzik dinlemek, sinemaya gitmek, çizgi film seyretmek, dans etmek.
 Karin - Makedonya Basketbol oynamak, kitap okumak, çizgi film seyretmek, sinemaya gitmek, müzik dinlemek.	 Emir - Gürcistan Bilgisayar oyunları ve futbol oynamak, buz pateni yapmak, kitap okumak.	

Çalışma kitabındaki etkinliği yapınız.

Atlaslarınızdaki dünya haritasından bir ülke seçiniz. Bu ülkeyi niçin seçtiğinizi belirtiniz ve bu ülkedeki bir yaşantıya mektup yazınız.

Not: Bir sonraki ders için evinizde veya çevrenizde kullandığınız eşya, makine, taşıt ya da aletlerin adlarını ve ürettikleri ürünleri araştırınız.

Gözden Geçirme

- Ortak yönünüz olduğunuzu düşündüğünüz bir dünya çocuğu ile daha kolay iletişim kurabilmek için neker yapmayı planlarsınız?
- Hangi dilden olursa olsun tüm dünya çocuklarının ortak özellikleri konusunda nasıl bir genelleme yaparsınız?

155

Gözden Geçirme

Konu ile ilgili yapacağınız çalışmalar bittikten sonra kendinizi değerlendirmenize yardımcı olmak için size birtakım sorular sorulmuştur. Soruların cevaplarını rahatlıkla verebiliyorsanız konuyla ilgili herhangi bir eksikliğiniz yok demektir. Sorulara cevap vermekte zorlanıyorsanız, konuyu tekrar incelemenizde yarar vardır.

Şekil 4.4 2014 İSB 5. Sınıf ders kitabı organizasyon şeması-2

Şekil 4.4. incelendiğinde ders kitabında “Meraklı” başlıklı kutu içerisinde ders içinde öğrenilen konularla ilgili öğrencilerde merak uyandıracak araştırmalara yer verileceği ifade edilmektedir. Şemadan yer verilen “Gözden Geçirme” başlıklı diğer kutu içerisinde daha çok öğrencilerin konu ile ilgili çalışmalar bittikten sonra kendilerini değerlendirmelerine yardımcı olmak amacıyla birtakım sorulara yer verildiği belirtilmektedir. Öğrenme alanlarında bu sorular okul dışı öğrenme ortamları açısından incelenmiştir.

4.1.3.2 2014 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabında öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu ve sonuçların 2005 İSB 5. sınıf programıyla karşılaştırılması

İSB 5. sınıf ders kitabında öğrenme alanlarında yer alan tüm etkinlik kutucukları incelenmiştir. Tüm etkinlik kutucukları içerisinde sembol belirtilmese de okul dışı öğrenme alanlarına yönelik etkinliklere de rastlanmıştır. Elde edilen bulgular tablolar halinde bu bölümde sunulmaktadır.

Tablo 4.16 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Birey ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikleri, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı İlişkin Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Grubunuzla birlikte doğa ve toplum sorunlarından birini ele alınız. Bu konuda neler yapacağınızı planlayınız. Toplumdaki bireylerin sorumlulukları ile ilgili poster, reklam metni, slogan veya pankart hazırlayınız.	Poster Hazırlama Reklam Metni Slogan veya Pankart	Sosyal öğrenme ortamı	1
E2. Çocuk haklarından birini seçerek bu hak ile ilgili bir poster hazırlayınız.	Poster Hazırlama	Ev içi	1
E3. Gazetelerden bulabildiğiniz çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakları ile ilgili haberleri kesip sınıfa getiriniz. Kendinize ait bir "Benim Çocuk Haklarım" listesi hazırlayınız.	Gazetelerden içerik oluşturma	Medya	1
Toplam			3

Tablo 4.16 incelendiğinde “Birey ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinliklerin sosyal öğrenme ortamı (n=1), ev içi (n=2) ve sosyal medya (n=1) ortamlarında gerçekleştirildiği görülmektedir. Medya etkinliğinin gazetelerden belli bir konuda içerik oluşturma ve diğer etkinlik seçenekleri poster hazırlama, reklam metni hazırlama, slogan yazma veya pankart hazırlama performans ödevlerinden oluşmaktadır.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı incelendiğinde 5. sınıf düzeyinde ilgili öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamına ilişkin herhangi bir etkinliğe yer verilmezken ders kitabında ev, sosyal öğrenme ortamı ve medya öğrenme ortamına yönelik gazete etkinliğine rastlanmaktadır.

Tablo 4.17 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
-----------------------	------------------	-------------------	---

E1. Arkadaşlarınızla birlikte ülkemizdeki doğal varlık, tarihî mekân, yapıt ve nesneleri tanıtan bir broşür hazırlayınız.	Broşür hazırlama	Sosyal öğrenme ortamı	1
E2. Kendi yörenize veya ülkemizin çeşitli yörelerine ait destan, efsane, halk hikâyeleri ile ilgili araştırma yapınız.	Araştırma ödevi	Ev içi	2
E3. Atatürk'ün yaşamındaki olay ve olgularla ilgili fotoğraflar bulup bir albüm hazırlayınız. Bu albümde Atatürk'ün hayatından anılara, sevdiği şarkılara ve Atatürk'e yazacağınız bir mektuba yer veriniz.	Albüm hazırlama		
E4. Değişik yörelerimizdeki kültürel özellikleri çevrenizdeki kültürel özelliklerle benzerlik ve farklılıklar açısından karşılaştırınız	Araştırma ödevi	Kültürel çevre	1
Toplam			4

Tablo 4.17 incelendiğinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin ev (n=2), kültürel çevre (n=1) ve sosyal öğrenme ortamında (n=1) gerçekleştirilecek performans ödevleri (n=3) olduğu dikkat çekmektedir. Bu ödevlerin öğrencilerin belirli bir konuya yönelik broşür hazırlama, araştırma yapma ve albüm hazırlama faaliyetleri olduğu görülmektedir.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf düzeyi “Kültür ve Miras” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.1) okul dışı öğrenme ortamı olarak çevrim içi öğrenme ortamı, medya, yerel ve ulusal tarihi çevrenin kullanımına rastlanmışken ders kitabında bu öğrenme ortamlarına yönelik okul dışı etkinliklere yer verilmediği görülmektedir. Daha farklı ev, kültürel çevre ve sosyal öğrenme ortamına rastlanmaktadır. Öğrenme alanındaki etkinlik sayılarının programla benzer olduğu görülmektedir.

İSB 5. Sınıf Ders Kitabı’nda (2014) “Kültür ve Miras” öğrenme alanında metin aralarında aşağıdaki alıntılarda görüldüğü gibi okul dışı öğrenme ortamına ilişkin yapılandırılmış etkinlikler değil sorulara rastlanmaktadır;

“Yaşadığınız yerde hangi halk oyunları oynanıyor? Halk oyunu oynayanların kıyafetleri nelerdir?” (s.36).

“Çevrenizdeki tarihî yapıt ve nesneleri yazınız” (s. 33).

Yukarılardaki sorular incelendiğinde öğrencilerin, yaşadığı çevrenin tarihi ve kültürel özelliklerine ait mevcut bilgilerini ölçen sorular olduğu görülmektedir.

Tablo 4.18 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinliğin Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Yaşadığınız bölgede görülen bir afetle ilgili yaptığınız sözlü tarih çalışmanızı arkadaşlarınızla paylaşınız.	Sözlü tarih çalışması	Yerel doğal coğrafi çevre	1
E2. Yaşadığınız bölgede, insanlar tarafından değiştirilen ortamlardan hangi amaçlarla yararlanılmaktadır? Araştırınız.	Araştırma ödevi	Ev içi	3
E3.Yaşadığınız bölgeyi tanıtıcı bir broşür hazırlayacağınızı düşününüz. Aşağıya, bölgenizin "yüzey şekilleri, iklimi, doğal afet alanları, kültürel, tarihi ve turistik özellikleri" hakkında açıklayıcı ve tanıtıcı bir yazı yazınız.	Broşür hazırlama		
E4. Yaşadığınız bölgede görülen doğal afetlere neden olan uygulamalar hangileridir? Bu uygulamalar devam ederse neler olabileceğini tahmin ediniz. Çözüm yolları öneriniz.	Araştırma ödevi		
E5. Beş gün süresince bölgenizde görülen hava olaylarını, televizyon ve gazetelerden takip ettiniz. Yaptığınız bu gözlem ve incelemelerinizden bir sonuç çıkarınız. Bu gözlemden elde ettiğiniz sonuçların nedenlerini açıklayınız. Gözlem sonuçlarınızı daha önce öğrendiklerinizle karşılaştırınız.	Araştırma Ödevi	Medya	1
Toplam			5

Tablo 4.18 incelendiğinde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin çoğunluğunun evde (n=3) gerçekleştirebilecekleri yakın coğrafi çevreden faydalanılarak (n=1) yapılabilecek etkinlikler olduğu dikkat çekmektedir. Bu etkinlikler genel olarak gözleme dayalı ödevlerdir. Ayrıca sözlü tarih çalışmasını içeren ve medya kullanımına yönelik hava olaylarını gazete ve televizyondan takip etmeyi içeren bir ödev de bulunmaktadır.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı’nda 5. sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.2) öğrencilerin medya, çevrim içi öğrenme ortamı ve yerel doğal ve beşerî çevre ortamında gerçekleştirecekleri etkinlikler bulunmaktadır. Programla karşılaştırıldığında ders kitabında ise bu öğrenme alanlarından yakın yerel doğal çevre ve medyanın kullanımına yer verildiği, çevrim içi öğrenme ortamına ve yerel beşerî çevre ortamına yer verilemediği görülmektedir. Ders kitabında ağırlıklı olarak ev ortamında gerçekleştirilecek performans ödevlerine de rastlanmaktadır.

İSB 5. sınıf ders kitabında (2014) “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında metin aralarında öğrencilere yöneltilen sorular incelendiğinde okul dışı öğrenme ortamından faydalanmaya ilişkin sorulara rastlanmaktadır;

1. Yaşadığınız bölgedeki dağlar ile diğer bölgelerde bulunan dağlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları gösteriniz? (s.55).

2. Bölgenizde bulunan akarsular, hangi denize dökülmektedir? (s.55).
3. Yaşadığınız bölgede, insanlar tarafından değiştirilen ortamlardan hangi amaçlarla yararlanılmaktadır? (s.61).
4. Doğal afetlerin toplumsal yaşamı nasıl etkilediğini, yakın çevrenizden veya doğal afetlerin yaşandığı diğer yerlerden örnekler vererek açıklayınız (s.65).
5. Yaşadığınız bölgede görülen doğal afetlere neden olan uygulamalar hangileridir? (s.67)

Yukarıdaki sorular, öğrencilerin yaşadığı çevrenin fiziki ve beşerî özellikleriyle ilgili bilgilerini ortaya koymayı amaçlayan bilgi ve kavrama düzeyinde sorular olduğu görülmektedir. Ancak, 2005 İSB 4-5. Sınıf Programı incelendiğinde 5. sınıf düzeyinde öğrencilere beşerî coğrafi çevrelerini tanıma ve çevresel farkındalıklarını artırma amacıyla yapılandırılmış etkinliklerle karşılaşılmaktadır (Bkz. Tablo 4.2). Ders kitabında ise okul dışı öğrenme ortamında kazandırılacak veya pekiştirilecek bilgilerin, daha çok bilişsel düzeyde sorularla ele alındığı görülmektedir.

Tablo 4.19 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Yaşadığınız bölgedeki mesleklerin bir tanesiyle ilgili üç soru yazınız. Bu soruları ilgili <u>meslek sahibine</u> sorunuz. Elde ettiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.	Görüşme	Yerel ekonomik çevre	1
E2. Yaşadığınız bölgedeki mesleklerle ilgili bir meslek rehberi oluşturunuz	Meslek rehberi oluşturma	Ev içi	3
E3. Aşağıdaki tabloda yer alan bilgiler, Türkiye İstatistik Kurumunun 2013 yılındaki verilerinden alınmıştır. Yaşadığınız bölgede en çok ve en az yetişen ürünleri tabloda bularak defterinize yazınız. Bölgenizde diğer ürünlerin ne kadar üretildiğini inceleyiniz. Bu verilerden yola çıkarak bir rapor hazırlayınız. Diğer bölgelerle yaşadığınız bölgeyi karşılaştırınız.	Araştırma ödevi		
E4. Evde kullanılmak üzere tasarlayacağınız yeni bir ürün düşününüz. Bu ürünün hangi amaçla kullanılacağını ve ürün ile ilgili yapılacak proje çalışmalarını yazınız.	Proje Ödevi		
E5. Arkadaşlarınızla birlikte bir ürün tasarlayın. Bu ürünü tercih etmenizin nedeni neydi? Bu ürünle ilgili pazarlama projeleriniz nelerdir? Tasarladığınız ürünle ilgili bir afiş veya broşür hazırlayınız.	Afiş veya broşür hazırlama	Sosyal öğrenme ortamı	1
Toplam			6

Tablo 4.19 incelendiğinde “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında öğrencilerden yapması istenen etkinliklerin çoğu evde gerçekleştirebilecekleri ev ödevleri (n=3) şeklinde olduğu dikkat çekmektedir. Ev ödevlerine yönelik etkinliklerin tür olarak öğrencilerin yerel ekonomik çevrelerini anlamalarına yönelik meslek rehberi oluşturma, araştırma ve projeler ödevleri olduğu görülmektedir. Ayrıca, öğrencilerin yerel ekonomik çevreleriyle ilgili bir meslek sahibiyle görüşme yapmalarını içeren bir okul dışı öğrenme etkinliğine de rastlanmaktadır.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı incelendiğinde 5. sınıf seviyesinde “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.3) öğrencilere yönelik okul dışı öğrenme ortamı olarak ticari işletme, çevrim içi öğrenme ortamı, yakın ekonomik çevre ve ev ortamında gerçekleştirilecek etkinlikler tespit edilmektedir. Program incelendiğinde öğrencilerin bu ortamlarda yaşadıkları bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark edip coğrafi özelliklerle ilişkilendirmelerini, bu faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerini değerlendirmelerini amaçlandığı görülmektedir. Ancak ders kitabında, yerel ekonomik çevre, sosyal öğrenme ortamı ve ev ödevleri dışında çevrim içi öğrenme ortamı ve ticari işletme öğrenme ortamına yönelik bir etkinlik karşılaşılmamaktadır.

İSB 5. sınıf ders kitabında (2014) “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamını işaret eden metin aralarında öğrencilere yöneltilen aşağıdaki sorulara rastlanmaktadır;

“Bölgenizin coğrafi özelliklerini göz önünde bulundurarak bölgeniz için en uygun ekonomik faaliyetin hangisi olduğuna karar veriniz. Neden bu kararı verdiğinizi açıklayınız.” (s.79)

“Bölgenizde yetiştirilen bir ürün için gerekli olan coğrafi şartları belirtiniz.” (s.79)

“Yaşadığınız bölgede yetişen hangi tarım ürünlerinin ülke ekonomisine katkısı bulunmaktadır?” (s.83),

“Türkiye’de tarım faaliyetlerini etkileyen koşulların başında iklim, yüzey şekilleri ve yükselti gelmektedir. Sizin bölgenizde iklim, tarım faaliyetlerini nasıl etkilemektedir?” (s.93).

Yukarıdaki soruların öğrencilerin yaşadığı bölgenin coğrafi ve ekonomik özellikleriyle ilgili bilgilerini ortaya koymayı amaçlayan bilgi ve kavrama düzeyinde sorular olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu tür sorular üzerinde düşünerek, araştırma yaparak ve gerçek hayattan örneklerle destekleyerek cevaplamaları, onların yerel ekonomik çevrelerini ve tarımsal faaliyetlerin ülke ekonomisine etkisini anlamalarına yardımcı olabilir.

Tablo 4.20 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Trafik sinyalizasyon sistemlerinin çalışmadığı bir durumda neler yaşanabilir? Bununla ilgili bir gazete haberi yazınız.	Gazete haberi yazma	Ev içi	3
E2. Günlük yaşamınızda ve çevrenizde en fazla hangi teknolojik ürünlerin kullanıldığını gözlemleyiniz. Bu ürünlerden birini seçerek geçirdiği değişimi kaynaklardan araştırınız.	Araştırma ödevi		
E3. Bir buluş hakkında araştırma yapınız ve yararlandığınız kaynakları belirtiniz.			
E4.Size ilginç gelen bir buluşun geçmişini kütüphanedeki ansiklopedi ve diğer kaynaklardan araştırınız. Bu çalışmanızı “Sosyal Bilgiler Ürün Dosyası”na koyabilirsiniz.	Araştırma ödevi	Kütüphane	1
Toplam			4

Tablo 4.20 incelendiğinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak en çok ev (n=3) ortamında gerçekleştirebilecekleri etkinliklere odaklanıldığı görülmektedir. Bu ev ödevlerine yönelik etkinlikler, genellikle gazete haberi yazma ve araştırma ödevleri şeklinde olduğu görülmektedir. Kütüphane ortamında gerçekleştirilebilecek etkinlik araştırma ödevi şeklinde olup, öğrencilerin bilimsel ve teknolojik konuları keşfetmelerini sağlamayı amaçladığı anlaşılmaktadır

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı incelendiğinde 5. sınıf seviyesinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.4) okul dışı ev içi ve aile ortamında yapılacak etkinliklere odaklanıldığı görülmektedir. Ders kitabında ev ve kütüphane öğrenme ortamına yapılması gereken etkinliklere rastlanırken, programda aileyi kapsayan benzer bir etkinliğe yer verilmediği görülmektedir. Bu durumda, öğrencilerin aileleriyle birlikte bilim ve teknolojiye ilişkin konuları keşfetmeleri ve tartışmaları için özel bir vurgu yapılmadığı görülmüyor.

İSB 5. Sınıf Ders Kitabı'nda (2014) "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanında metin aralarında öğrencilere yöneltilen sorular arasında okul dışı öğrenme ortamını işaret eden bir soruya rastlanmaktadır;

"Bilim ve teknolojiyle ilgili düzeyinize uygun süreli yayınlardan hangilerini tanıyor ve izliyorsunuz?" (S. 105).

Yukarılardaki soruda öğrencilerin bilim ve teknoloji alanında hangi süreli yayınları tanıdıklarını ve takip ettiklerini belirlemeleri istenmektedir.

Tablo 4.21 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında "Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler" öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamı	n
E1. Toplumda hizmet veren bir eğitim kurumu ile ilgili gazete haberi hazırlayınız.	Gazete haberi yazma	Ev içi	4
E2. Kurumların insan yaşamındaki önemini anlatan bir kompozisyon yazınız.	Kompozisyon yazma		
E3. Sivil toplum kuruluşlarının etkinlik alanları hakkındaki duygu ve düşüncelerinizi açıklayan bir paragraf yazınız.	Paragraf yazma		
E4.. "Dernek, oda, vakıf, sivil toplum kuruluşu, dayanışma, iş bölümü, gönüllülük, yardımlaşma" sözcüklerinin anlamlarını en az iki kaynaktan araştırıp bir kâğıda yazınız.	Araştırma ödevi		
Toplam			4

Tablo 4.21 incelendiğinde "Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler" öğrenme alanında rastlanan iki etkinliğin okul dışı öğrenme ortamı evde gerçekleştirebilecekleri ev ödevleri (n=2) olduğu dikkat çekmektedir. Ev ödevlerine yönelik etkinliklerin tür olarak araştırma, kompozisyon, paragraf ve gazete haberi yazma ödevi olduğu görülmektedir.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı incelendiğinde 5. sınıf düzeyinde "Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler" öğrenme alanı incelendiğinde (Bkz. Tablo 4.5) öğrencinin gezi, araştırma ödevi, poster hazırlama, proje hazırlama, film izleme gibi etkinliklerde kullanacağı medya, STK'lar, sosyal öğrenme ortamı ve ev okul dışı öğrenme ortamlarına yer verildiği görülmektedir. Ancak, ders kitabında etkinlik olarak STK'lara yönelik gazete haberi yazdırma ve bazı kavramların anlamlarını buldurmaya yönelik ve yalnızca ev öğrenme ortamında gerçekleştirilecek araştırma ödevlerine rastlanmaktadır. Bu durum, programdaki hedeflerin ders kitabına tam olarak yansıtılmadığını göstermektedir.

Tablo 4.22 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların bir an için olmadığını düşündüğünüzde ortaya çıkabilecek bir durumla ilgili gazete haberi yazınız.	Gazete haberi yazma	Ev içi	3
E2. İlinize bağlı olan ilçeler hangileridir? Araştırınız.	Araştırma ödevi		
E3. Bulunduğunuz yerin valisine dilek ve şikâyetlerinizi bildiren bir dilekçeyi dosya kâğıdına yazınız.	Dilekçe yazma		
Toplam			3

Tablo 4.22 incelendiğinde “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak yalnızca eve rastlanmaktadır. Bu öğrenme ortamında üç etkinlikle karşılaşılmaktadır: Gazete haberi, dilekçe yazma ve araştırma ödevi.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı 5. sınıf düzeyinde “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.6) öğrencinin yapacağı araştırma ödevlerinde, planlanan gezide okul dışı öğrenme ortamı olarak çevrim içi öğrenme ortamı, müze ve ev ortamının kullanımını işaret eden etkinliklere rastlanmaktadır. Ders kitabında ev ortamında yapılacak ev ödevleri dışında öğrencinin çevrim içi öğrenme ortamında araştırma ödevi ve okul dışı ortamlardan faydalanabilecekleri müze gezisi göze çarpmamaktadır.

Tablo 4.23 2014 İSB 5. sınıf ders kitabında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamı	n
E1. Çeşitli ülkelerdeki ortak miras öğelerinden görmek istediğiniz iki tanesi ile ilgili tanıtım broşürü hazırlayınız.	Broşür hazırlama	Ev içi	3
E2. Turizmle ilgili özlü sözler ve sloganlar bulunuz. Bir kartona bulduğunuz özlü sözlerden ve sloganlardan yazınız. Bir afiş hazırlayınız.	Afiş hazırlama		
E3. Çevrenizde bulunan bir ortak kültürel miras ögesi veya doğal güzellik seçerek bunların özelliklerini araştırınız. Seçtiğiniz bu ortak kültürel miras ögesini veya doğal güzelliği görmemiş olan bir arkadaşınıza burayı tanıtan kısa bir yazı yazınız.	Tanıtım yazısı		
Toplam			3

Tablo 4.23 incelendiğinde “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin okul dışı öğrenme ortamlarının ev ödevleri (n=3) olduğu dikkat çekmektedir. Evde yapabilecekleri ödevlere yönelik etkinliklerin tür olarak broşür

hazırlama, afiş hazırlama, yakın kültürel ve doğal çevreye yönelik bir tanıtım yazısı ödevi olduğu görülmektedir.

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı incelendiğinde 5. sınıf seviyesinde “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.7) öğrencilerin yapacağı etkinliklerde dört farklı okul dışı öğrenme ortamına rastlanmaktadır: Tarihi mekânlar, ortak mirasa yönelik çevrim içi sanal alan gezileri, farklı konu içeriklerinde film/belgesel izleme medya ve araştırma ödevlerini içeren ev içi öğrenme ortamı. Ancak, dikkat çeken nokta, ders kitaplarında bu dört farklı öğrenme ortamından yalnızca birine yer verilmiş olmasıdır. Bu durum, öğrencilerin farklı öğrenme ortamlarını kullanma ve çeşitli öğrenme deneyimleri yaşama fırsatlarını sınırlayabilir.

İSB 5. sınıf ders kitabında (2014) “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında metin aralarında öğrencilere yöneltilen okul dışı öğrenme ortamına ilişkin sorulara rastlanmamaktadır.

4.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Bu bölümde, ikinci alt amaç olarak 2018 SBDÖP Öğretim Programı ve bu programa dayalı olarak hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler (SB) ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumlarına ilişkin elde edilen bulgular, alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.2.1. 2018 SBDÖP’de okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu

Bu bölümde 2018 SBDÖP’nin amaçları, uygulama esasları ve 5. Sınıf öğrenme alanlarındaki okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

4.2.1.1 2018 SBDÖP’nin amaç ve uygulama esaslarında okul dışı öğrenme ortamları

SBDÖP’nin özel amaçları incelendiğinde 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’ndan Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak öğrencilerin; “Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları” hedeflendiği görülmektedir. Bu ilke, okul dışı tarihi mekânlara işaret

etmekte ve bu mekânlarda öğrencilerin tarihsel kavrama ve tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesinin amaçlandığı ileri sürülebilir.

2018 SBDÖP (2018, s. 10) incelendiğinde programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlarda okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik aşağıdaki ifadelerle rastlanmaktadır;

3. “Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler” anlayışlarına önem verilmelidir. Öğrencilere, sosyal bilimcilerin (coğrafyacının, tarihçinin vb.) kullandıkları bilimsel yöntemler sezdirilmelidir. Okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanılarak öğrenciler sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırılmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşünceleri sağlanmalıdır. Okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanılarak öğrenciler sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırılmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşünceleri sağlanmalıdır.

7. Sosyal Bilgiler öğretiminde okul dışı ortamlardan da faydalanmaya önem verilmelidir. Bu çalışmalar okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi) pazaryerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları, sanal müze gezisi vb.) yönelik olabilir. Ayrıca uygun konularda sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları da yapılmalıdır.

10. Son yıllarda dijital teknolojideki gelişmelere bağlı olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık vb.) ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla konuyla ilgili ders içi ve ders dışı etkinliklere yer verilmelidir (MEB, 2018, s.10).

Yukarıda hususlar incelendiğinde SBDÖP’ de “Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler” temel yaklaşımlarına vurgu yapılarak, bu iki yaklaşım doğrultusunda bazı becerileri kazandırmak amaçlı okul içi ve dışı ortamlardan faydalanılmasına dikkat çekilmektedir. Programda özellikle okulun yakın çevresinden başlayarak günlük yaşam alanlarından, devlet kurumlarına, sanayi tesislerine, sivil toplum kuruluşlarına ve tarihi alanlar kadar geniş bir yelpazedeki okul dışı ortamların Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılmasının önemi vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, dijital sanal öğrenme ortamlarının da öğretim sürecine entegre edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerin gerçek yaşam deneyimleriyle iç içe olmalarını sağlayarak öğrenmeyi daha anlamlı hale getirme ve derinleştirme amacını taşımaktadır.

4.2.1.2. 2018 SBDÖP’de 5. sınıf öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu

Bu bölümde 2018 SBDÖP’ de 5. sınıfta yer alan 7 öğrenme alanı okul dışı öğrenme ortamları açısından analiz edilmektedir. Analiz tabloları 2005 İSB 5. Sınıf Programında farklılık göstermektedir. Bu durumun nedeni 2018 SBDÖP’de 2005 İSB 5. sınıf programında kazanımlarla doğrudan ilişkilendirilen “*Etkinlik Örnekleri*” başlığıyla ilişkili bir içeriğe rastlanılmamasıdır. Dolayısıyla 2018 SBDÖP’ de öğrenme alanlarında yer alan kazanımlar ve kazanımların ilişkili olduğu öğrenme ortamları belirlenmeye çalışılmıştır. 2018 SBDÖP’ de 5. sınıf öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin bulgulara Tablo 4.24’te yer verilmektedir.

Tablo 4.24 2018 SBDÖP’ de 5. sınıf öğrenme alanlarında okul dışı kazanımlar ve öğrenme ortamları

Öğrenme Alanı	Kazanımlar	Öğrenme Ortamları	Kazanım Sayısı n
Kültür ve Miras	“SB.5.2.1. Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder. SB.5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.”	Yerel, ulusal ve uluslararası tarihi mekânlar	2
	“SB.5.2.3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.”	Yerel ve ulusal sosyo-kültürel çevre	1
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	“SB.5.3.2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar. SB.5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir. SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.”	Yerel doğal ve beşerî çevre	3
Bilim, Teknoloji ve Toplum	“SB.5.4.2. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular. SB.5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar. SB.5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır”.	Çevrim içi öğrenme ortamı	3
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	“SB.5.5.1. Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder. SB.5.5.2. Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanıtır. SB.5.5.3. Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder. SB.5.5.5. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir. SB.5.5.6. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.”	Yerel ekonomik çevre	5

Etkin Vatandaşlık	SB.5.6.1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir. SB.5.6.2. Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.”	STK’lar ve resmi kurumlar	2
Küresel Bağlantılar	“SB.5.7.1. Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır.”	Yerel, ulusal ve uluslararası ekonomik çevre	1
	“SB.5.7.3. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.”	Yerel ve uluslararası kültürel çevre	2
	“SB.5.7.4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.”		
Toplam		8	19

Tablo 4.24 incelendiğinde SBDÖP’ de yer alan 5. sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanı dışında tüm öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkili kazanımlara rastlanmaktadır. Bu öğrenme alanları arasında çoğunlukla “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında (n=5) okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilecek kazanımlara rastlanmaktadır. Bu kazanımlarda, öğrencilerin yerel çevrelerinin ekonomik faaliyetlerini analiz etmesi, bu faaliyetler bağlı olarak gelişen meslekleri tanınması, yine bu faaliyetlerin insanların sosyal hayatlarına yansımalarını analiz etmesi ve de en önemlisi üretim, dağıtım ve tüketime ağına dayalı yeni fikirler geliştirmesi amaçlanmaktadır. SBDÖP’de altı öğrenme alanında rastlanan öğrenme ortamlarının çevrim içi öğrenme ortamı, ulusal ve uluslararası tarihi mekânlar; yerel ve ulusal sosyo-kültürel çevre; yerel doğal ve beşerî çevre, sanal öğrenme ortamı; STK’lar ve resmî kurumlar, ulusal ve uluslararası ekonomik çevre olduğu görülmektedir.

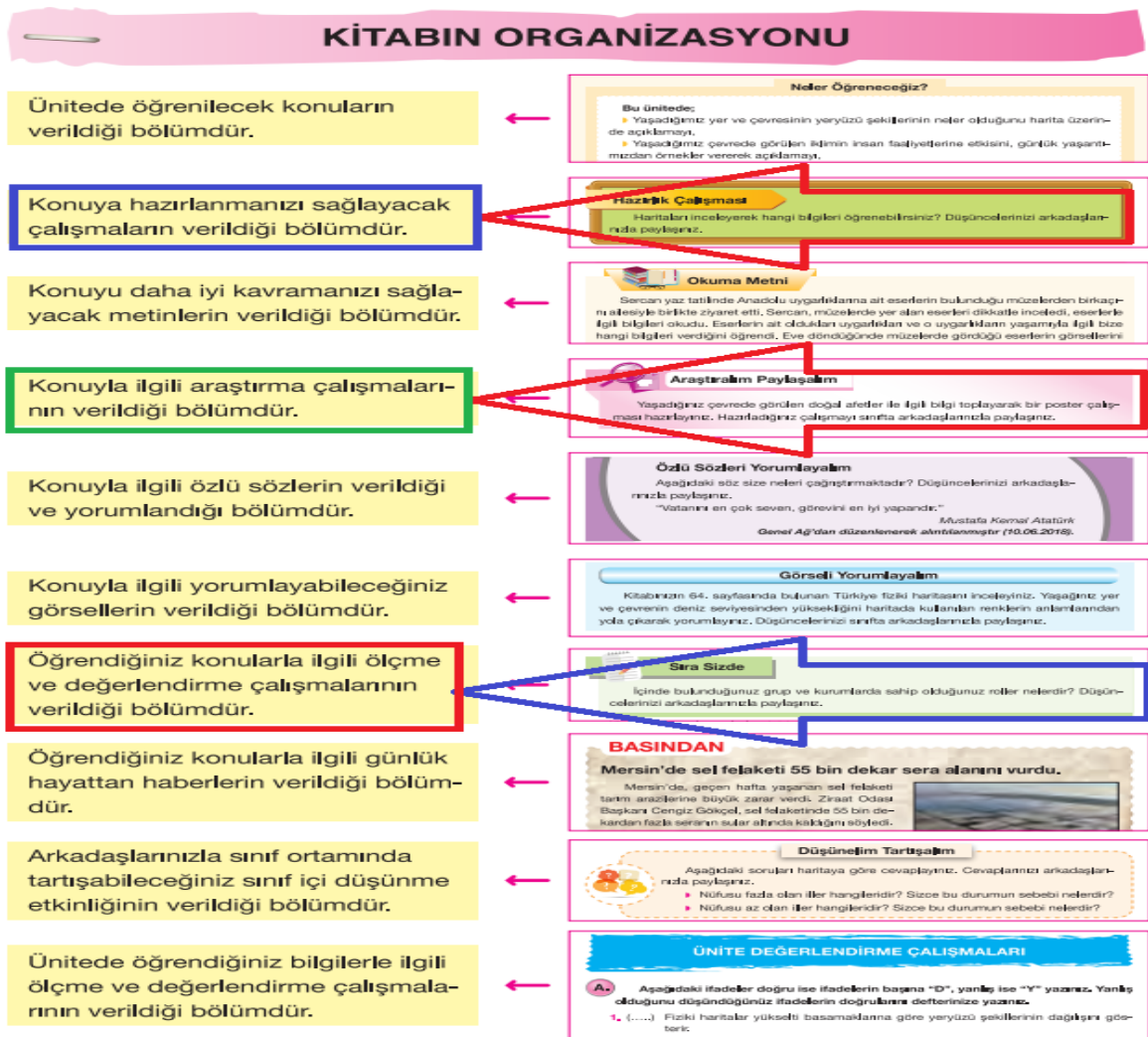
4.2.2. 2019 yılı basımlı 5. sınıf sosyal bilgiler kitabında okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin bulgular

Bu bölümde incelenen Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler (SB) ders kitabı Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı (ekli listenin 84. sırasında) kurul kararı ile 2018-2019 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Bu kitabın her hakkı saklıdır ve “Anadol Yayıncılık” a aittir. Fikir ve sanat eserleri kanunu gereğince kitabın tamamı veya bir kısmı, yayıncının izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve basılamaz. Kitabın yazarı Erhan ŞAHİN’ dir. Kitabın tamamı 208 sayfadır. 2018 SBDÖP temel alınarak hazırlanan kitapta 7

öğrenme alanına karşılık gelen 7 ünite çerçevesinde içerik düzenlenmiştir. Yalnız ders kitabı incelenirken kavram karmaşası oluşmaması için ünite yerine öğrenme alanı kavramı kullanılmıştır.

4.2.2.1 2019 yılı basımlı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında organizasyon şemasında okul dışı öğrenme ortamlarını vurgulayan açıklamalar

5. sınıf SB ders kitabında, “Organizasyon Şeması”nda yer alan “Araştırılabilir Paylaşılabilir” ve “Sıra Sizde” başlıklı kutucuklarda, konuyla ilgili araştırma çalışmalarının verildiği bölümler bulunmaktadır (Bkz. Şekil. 4.5).

Şekil 4.5 2019 Sosyal Bilgiler 5. Sınıf ders kitabı organizasyon şeması

İlgili bölümlerde, okul dışında yapılacak etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Ayrıca, bazı yerlerde "Hazırlık Çalışmaları" kutucuğunun bulunması, öğrencilerin konuya hazırlıklı gelmelerini gerektirmekte ve bu bilgiler okul dışında ulaşabilecekleri

etkinliklere işaret etmektedir. Bu etkinlikler, okul dışı öğrenme kapsamında değerlendirilmiştir.

4.2.2.2. 2019 yılı basımlı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu ve sonuçların 2018 SBDÖP’de 5. sınıf programıyla karşılaştırılması

5. Sınıf SB ders kitabında öğrenme alanlarında yer alan tüm etkinlik kutucukları incelenmiştir. Elde edilen bulgular tablolar halinde bu bölümde sunulmuştur.

Tablo 4.25 2019 SB 5. Sınıf ders kitabında “Birey ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
“E1. Aşağıdaki soruların cevaplarını çeşitli kaynaklardan araştırınız. Araştırma sonucunda elde ettiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız. ➤ Çocuk olarak haklarınızdan yararlandığınız durumlara örnekler veriniz. ➤ Çocuk haklarınız ihlal edildiği örnek bir olay bulunuz. Bu ihlalin giderilmesi için hangi çalışmaların yapıldığını veya yapılabileceğini araştırınız (s.28)”	Araştırma ödevi	Ev içi	1
Toplam			1

Tablo 4.25 incelendiğinde “Birey ve Toplum” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen tek okul dışı etkinliğin ev ortamında (n=1) gerçekleştirilebilecek bir araştırma ödevi olduğu görülmektedir. 2018 SBDÖP’de ilgili öğrenme alanında herhangi bir okul dışı öğrenme ortamına rastlanmazken 5. sınıf SB ders kitabında bir öğrenme ortamına yönelik etkinlikle karşılaşılmaktadır.

Tablo 4.26 2019 5. Sınıf SB ders kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. “Üzerinde yaşadığımız topraklarda geçmişte hangi uygarlıkların bulunduğunu araştırınız. Araştırma sonucunda elde ettiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız (s.34).”	Araştırma ödevi	Ev içi	4
E2. “Siz de çeşitli kaynaklardan araştırma yaparak Anadolu uygarlıklarına ait bilgi kartları hazırlayınız (s.34)”	Bilgi kartı hazırlama		
E3. “Yakın çevrenizde kullanılan ve dilimize yerleşen yabancı kelimeleri araştırınız. Bu kelimelerin Türkçe karşılıklarını bulunuz. Bu kelimeleri ve Türkçe karşılıklarını bir kartona yazarak poster çalışması hazırlayınız. Hazırladığınız poster çalışmasını sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız (s.56)”	Poster hazırlama		

E4. “Aşağıda kültürel unsurlarımızdan bazıları verilmiştir. Bu günlerde siz ve çevrenizdeki insanlar neler yapmaktasınız? Gözlemlerinizi defterinize yazınız (s.53). ✓ Ramazan Bayramı ✓ Askere uğurlama törenleri ✓ 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ✓ Düğünler”	Gözlem		
E5. “Kendinizi bir turist rehberi olarak düşününüz. Sizden çevrenizi turistlere tanıtmamız isteniyor. Çevrenizde yer alan doğal varlık, tarihi mekân nesne ve eserleri araştırınız. Araştırma sonucunda elde ettiğiniz bilgilerle bir poster çalışması hazırlayınız. Hazırladığınız çalışmayı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.42).	Poster hazırlama		
E6. “Anadolu ve Mezopotamya’da kurulan uygarlıklar bizlere birçok eser bırakmıştır. Bizlere düşen görev onların bıraktığı mirasa sahip çıkmaktır. Çünkü bu eserler insanlığın ortak bilgi birikimidir. Bu uygarlıkların bizlere bıraktığı eserleri görmek için müzeleri veya sanal müze uygulamalarını ziyaret edebilirsiniz. Aşağıda belirtilen müzeleri veya sanal müze uygulamalarını ziyaret ediniz. İzlenimlerinizi defterinize yazarak arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.39).	Müze/ sanal müze gezisi	Çevrim içi öğrenme ortamı/müze	1
E7. “Yaşadığınız çevrenin meşhur yemeklerini araştırınız. Yaşadığınız çevrenin yemek kültürüyle ülkemizin diğer yerlerindeki yemek kültürlerini benzerlikler ve farklılıklar yönünden karşılaştırınız. Edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.46).	Araştırma ödevi	Yerel ve uzak sosyo-kültürel çevre	5
E8. “Yaşadığınız çevrede oynanan halk oyunlarını araştırınız. Yaşadığınız çevrenin halk oyunları ile ülkemizin diğer yerlerinin halk oyunlarını benzerlikler ve farklılıklar yönünden karşılaştırınız. Edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.47).			
E9. “Yaşadığınız çevreye ait olan gelenek ve görenekler hakkında bilgi toplayınız. Edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla sınıfta paylaşınız” (s.48).			
E8. “Yaşadığınız çevrede yapılan geleneksel el sanatlarını araştırınız. Yaşadığınız çevrenin geleneksel el sanatlarıyla ülkemizin diğer yerlerinin geleneksel el sanatlarını benzerlikler ve farklılıklar yönünden karşılaştırınız. Edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.49).			
E10. “Yakın çevrenizde düzenlenen geleneksel şenliklerle ilgili araştırma yapınız. Araştırma sürecinde aşağıdaki soruların cevaplarını bulmaya çalışınız. Elde ettiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız. ➤ Bu şenliklerde neler yapılır? ➤ Bu şenlikler insanların bir arada yaşamasına katkı sağlar mı? Nasıl?” (s.53)			
Toplam			10

Tablo 4.26 incelendiğinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin çoğunlukla okul dışı öğrenme ortamı yakın ve uzak sosyo-kültürel çevre (n=5) ve ona yakın sayıda öğrenme ortamının ev içi öğrenme ortamı (n=4) olduğu etkinlikler dikkat çekmektedir. Diğer öğrenme alanının müze/çevrim içi öğrenme ortamı olduğu (n=1) anlaşılmaktadır.

2019 5. sınıf SB ders kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında metin aralarında alıntılarda görüldüğü gibi okul dışı öğrenme ortamlarının işaret eden sorulara yer verildiği görülmektedir;

“Çevrenizdeki doğal varlık tarihi mekân, tarihi eser ve tarihi nesnelere örnekler veriniz. Defterinize örnekler yazınız” (s.44)

“Yaşadığınız yerin kültürel özellikleri nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.45).

Yukarıdaki soruların, öğrencilerin yaşadıkları çevrenin sosyo-kültürel özelliklerine yönelik farkındalıklarını belirlemeye yönelik olduğu görülmektedir.

2018 SBDÖP’ de “Kültür ve Miras” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilen üç kazanımın (Bkz. Tablo 4.24) 2019 5. sınıf SB ders kitabında okul dışı olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. 2018 SBDÖP’de “Kültür ve Miras” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak yerel ve uzak tarihi mekânlar, yerel ve uzak sosyo-kültürel çevreye rastlanırken 5. Sınıf SB ders kitabında bu öğrenme ortamlarıyla birlikte çevrim içi öğrenme ortamına da yer verildiği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarının daha fazla çeşitlilik gösterdiği ileri sürülebilir.

Tablo 4.27 2019 5. sınıf SB ders kitabında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	N
E1. “Yaşadığınız yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini araştırınız. Araştırma sonucunda edindiğiniz bilgileri Türkiye Fiziki haritası üzerine işaretleyiniz. Çalışmanızı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız (s.70)”	Araştırma ödevi	Yakın doğal coğrafi çevre	3
E2. “Yaşadığınız çevrede görülen iklim özelliklerinin insanların günlük yaşamlarına ve faaliyetlerine etkisini araştırınız. Araştırma sürecinde aşağıdaki soruların cevaplarını bulmaya çalışınız. Edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız (s.74). ➤ Yaşadığınız çevredeki iklim özellikleri nelerdir? ➤ Yaşadığınız çevredeki iklim özellikleri, yaptığınız faaliyetleri nasıl etkilemektedir?”			
E3. “Yaşadığınız çevrede görülen doğal afetler ile ilgili bilgi toplayarak bir poster çalışması hazırlayınız. Hazırladığınız çalışmayı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.83).	Poster hazırlama		
E4. Kitabınızdaki fiziki haritadan ve nüfus miktarı haritasından yararlanarak doğal ve beşeri özelliklerin yaşadığınız çevrenin nüfusu üzerindeki etkilerini araştırınız. Edindiğiniz bilgileri sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız (s.79).	Araştırma ödevi	Ev içi	2

E5. “Doğal afetlerden birini seçiniz. Seçtiğiniz doğal afetin toplum hayatı üzerine etkileriyle ilgili bir poster çalışması hazırlayınız. Çalışmayı görsel öğelerle zenginleştiriniz” (s.90).	Poster hazırlama		
Toplam			5

Tablo 4.27 incelendiğinde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin en çok okul dışı öğrenme ortamı olarak yaşadıkları yakın coğrafi çevre (n=3) olduğu dikkat çekmektedir. Etkinlikler incelendiğinde araştırma ödevi (n=1) ve poster hazırlama ödevi (n=1) olduğu görülmektedir. Diğer okul dışı öğrenme ortamı evde (n=2) öğrencilerin yapabilecekleri benzer şekilde bir poster çalışması (n=1) ve araştırma ödevi (n=1) olduğu belirlenmiştir. 2018 SBDÖP’de “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak (Bkz. Tablo 4.24) yerel doğal ve beşerî çevreye rastlanırken 5. Sınıf SB ders kitabında bu öğrenme ortamlarıyla birlikte ev ortamına yer verildiği dikkat çekmektedir.

Tablo 4.28 2019 5. sınıf SB ders kitabında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. “Buluş yapan kişilerden veya bilim insanlarından birinin hayatını araştırınız. Araştırdığınız kişinin özelliklerinin neler olduğunu defterinize yazınız. Birbirinden farklı dönemlerde buluş yapan kişilerin veya bilim insanlarının ortak özelliklerini belirlemeye çalışınız. Araştırma sonucunda elde ettiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.107).	Araştırma ödevi	Ev içi	2
E2. “Günlük yaşamda merak ettiğiniz bir konu seçiniz. Seçtiğiniz konu ile ilgili bir araştırma yapınız. Bilimsel etiğe uygun davranarak hazırladığınız çalışmayı arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.112).			
Toplam			2

Tablo 4.28 incelendiğinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yalnızca ev ortamına yönelik (n=2) iki araştırma ödevi olduğu görülmektedir. 2018 SBDÖP’de “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak çevrim içi öğrenme ortamına rastlanırken (Bkz. Tablo 4.24), 2019 yılı SB 5. Sınıf ders kitabında bu öğrenme ortamına yer verilmediği dikkat çekmektedir.

Tablo 4.29 2019 5. sınıf SB ders kitabında “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1.” Yaşadığınız yer ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini araştırınız. Araştırma yaparken yaşadığınız yer ve çevresinin coğrafi özelliklerini göz önünde bulundurunuz. Araştırma sonucunda edindiğiniz bilgilerle bir poster çalışması hazırlayınız. Poster çalışmasını görsel öğelerle zenginleştirebilirsiniz” (s.125).	Poster hazırlama	Yerel coğrafi,	1
E2. “Yaşadığınız yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri araştırınız. Araştırma sürecinde elde ettiğiniz bilgilerle bir poster çalışması hazırlayınız” (s.130)		Yerel sosyal ve ekonomik çevre	1
E3. “Bir ekonomik faaliyet seçiniz. Seçtiğiniz ekonomik faaliyetle ilgili üretim, dağıtım ve tüketime yönelik yeni fikirler geliştiriniz. Fikir geliştirme sürecinde arkadaşlarınızı, aileniz, akrabalarınız ve öğretmenlerinizle iş birliği yapınız. Belirlediğiniz fikirleri defterinize yazarak sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.141).	Proje hazırlama	Ev içi	2
E4. “Değişen toplumsal ilgi ve ihtiyaçları araştırarak bunları karşılamaya yönelik yenilikçi fikirler geliştiriniz. Bunu yaparken proje hazırlama döngüsünden yararlanabilirsiniz. Hazırladığınız projeyi sınıfta arkadaşlarınıza sununuz” (s.143).			
Toplam			4

Tablo 4.29 incelendiğinde “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerden ikisinin öğrenme ortamının yerel coğrafi, sosyal ve ekonomik çevre olduğu (n=2) dikkat çekmektedir. Bu etkinliklerin ikisinin de poster hazırlama ödevi olduğu anlaşılmaktadır. Diğer ikisinin öğrenme ortamı ise öğrencilerin evde yapabilecekleri proje hazırlama ödevi olduğu görülmektedir.

2019 5. sınıf SB ders kitabında, "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında metin aralarında okul dışı öğrenme ortamlarına işaret eden sorulara yer verildiği görülmektedir:

“1. Yaşadığınız yer ve çevresindeki kişiler ihtiyaçlarını nasıl karşılamaktadır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.118).

“2.Yaşadığınız çevrede hangi ekonomik faaliyetler yapılmaktadır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.118).

“3. Aile büyükleriniz hangi ekonomik faaliyetlerle uğraşmaktadır. Bu ekonomik faaliyetlerin yaşantınıza etkisi nedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.131).

“4. Çevrenizde yapılan ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerinde etkileri nedir? Aşağıda verilen kutucuklara yazınız” (s.134).

Bu sorular, öğrencilerin çevrelerindeki ekonomik faaliyetleri, ihtiyaçları nasıl karşıladıklarını, aile büyüklerinin uğraştığı ekonomik faaliyetleri ve bu faaliyetlerin

yaşantılarına olan etkilerini anlamalarını ve arkadaşlarıyla paylaşmalarını istemektedir. Ayrıca, çevrede yapılan ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkilerini de değerlendirme fırsatı sunmaktadır.

2018 SBDÖP’ de “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak yerel sosyo-ekonomik çevreye rastlanırken (Bkz. Tablo 4.24), 5. Sınıf SB ders kitabında bu öğrenme ortamıyla birlikte ev ortamına ilişkin ödevlere yer verildiği dikkat çekmektedir.

Tablo 4.30 2019 5. sınıf SB ders kitabında “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. “Yaşadığınız yerdeki belediye yetkililerine “Sokakta yaşamak zorunda kalan kişilerin kış mevsiminde barınma ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir hizmetiniz var mı?” sorusunu sorunuz. Böyle bir hizmetleri varsa sokakta kalan kişileri barınma mekânına yönlendirmek için neler yapılması gerektiğini öğreniniz. Öğrendiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız. Eğer yaşadığınız yerdeki belediyenin böyle bir hizmeti yoksa belediyeye dilekçe yazarak bu hizmeti vermelerini talep ediniz. Dilekçe yazma sürecinde Türkçe öğretmeninizden yardım alabilirsiniz” (s.158).	Dilekçe yazma ödevi	Resmî Kurumlar	2
E2. “Yaşadığınız yerde bulunan il veya ilçe müdürlüklerinden birini seçiniz. İmkânınız dâhilinde buraya giderek yetkili kişilerle müdürlüğün görevi ve çalışmaları hakkında bir araştırma veya röportaj yapınız. Bu konuda aileniz ve öğretmenlerinizden yardım alabilirsiniz” (s.165).	Röportaj yapma		
E3. “Çevrenizde bulunan resmi kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri hakkında çeşitli kaynaklardan araştırma yapınız. Araştırmanız sonucunda seçeceğiniz bir resmi kurum ve bir sivil toplum kuruluşu hakkında elde ettiğiniz bilgilerle bir poster çalışması yapınız. Yaptığınız çalışmayı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız” (s.161).	Poster çalışması	Ev içi	2
E4. “Aşağıdaki konulardan birini seçiniz ve seçtiğiniz konuyla ilgili poster çalışması hazırlayınız. Poster çalışmasını görsel öğelerle zenginleştirebilirsiniz. • Temel hak ve özgürlüklerin korunmadığı bir dünyada yaşam. • Temel hak ve özgürlüklerin korunduğu ve insanlar tarafından kullanıldığı bir dünyada yaşam” (s.171).			
Toplam			4

Tablo 4.30 incelendiğinde, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin okul dışı öğrenme ortamının merkezi ve yerel yönetsel çevre (n=2) ve ev içi (n=2) olduğu dikkat çekmektedir. Merkezi ve yerel yönetsel çevrede yapılması istenen etkinliklerin dilekçe yazma ve röportaj yapma etkinliği olduğu görülmektedir. Ev ödevlerine yönelik etkinlikler ise poster yapma ödevidir.

2019 5. sınıf SB ders kitabında, "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamlarının aktif kullanımını içermeyen gözlemlenen deneyime ve mevcut bilgiye ilişkin sorulara yer verildiği görülmektedir.

“Yaşadığınız yerin bağlı olduğu muhtarlığın nerede olduğunu biliyor musunuz? Sizce muhtarlığın görevi nedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.” (s.162).

Yukarılardaki sorunun; öğrencilerin, yaşadığı yerin yerel yöneticilerinden biri olan muhtar hakkında bilgilerini ölçen bir soru olduğu görülmektedir.

2018 SBDÖP’de “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak yerel sosyal ve yönetsel çevreye rastlanırken (Bkz. Tablo 4.24), 5. sınıf SB ders kitabında bu öğrenme ortamıyla birlikte ev ortamına yer verildiği dikkat çekmektedir.

Tablo 4.31 2019 5. sınıf SB ders kitabında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. “Yaşadığınız yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki önemini araştırınız. Araştırma sürecinde yaşadığınız yer ve çevresinde yapılan ekonomik faaliyetleri göz önünde bulundurunuz. Araştırmanızda görsel unsurlardan yararlanabilirsiniz” (s.183).	Araştırma Ödevi	Yerel, ulusal ve uluslararası ekonomik çevre	1
E2. “Siz de ülkemizde ve dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan ortak miras unsurlarını araştırınız bunlar hakkında bilgi toplayınız. Araştırma sonucunda bir poster çalışması hazırlayarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız. Çalışmalarınızda görsel unsurlardan yararlanabilirsiniz” (s.195).	Poster çalışması	Yerel ve uluslararası kültürel çevre	1
Toplam			2

Tablo 4.31 incelendiğinde “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında öğrencilerden yapması istenen etkinliklerin yerel; ulusal ve uluslararası ekonomik çevre (n=1), yerel ve uluslararası kültürel çevre (n=1) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu öğrenme ortamlarında yapabileceği bir adet araştırma ödevi (n=1) ve bir adet poster hazırlama ödevi olduğu dikkat çekmektedir.

2018 SBDÖP’de “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında (Bkz. Tablo 4.24), yerel, ulusal ve uluslararası ekonomik ve kültürel çevreye rastlanmıştır. 5. Sınıf SB ders kitabında bu öğrenme ortamlarına yer verildiği dikkat çekmektedir.

4.2.3. 2021 yılı basımlı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin bulgular

Bu bölümde incelenen Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. sınıf SB ders kitabı Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 24.06.2019 gün ve 15 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz. Kitabın yazarları Ömer Faruk EVİRGEN, Jülide ÖZKAN ve Suna ÖZTÜRK' tür. Kitabın tamamı 201 sayfadır. 2018 SBDÖP temel alınarak hazırlanan kitapta 7 öğrenme alanına karşılık gelen 7 ünite çerçevesinde içerik düzenlenmiştir. Yalnız ders kitabı incelenirken kavram karmaşası oluşmaması için ünite yerine öğrenme alanı kavramı kullanılmıştır.

4.2.3.1. 2021 yılı basımlı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında organizasyon şemasında okul dışı öğrenme ortamlarını vurgulayan açıklamalar

5. Sınıf SB ders kitabında “Kitabımızı Tanıyalım” organizasyon şeması okul dışı öğrenme ortamları açısından incelenmiştir (Bkz. Şekil 4.6).

Şekil 4.6 2021 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı “kitabımızı tanıyalım” organizasyon şeması

Şekil 4.6 incelendiğinde “Kitabımızı Tanıyalım” organizasyon şemasında okul dışı öğrenmeyi işaret eden belirgin bir sembol ya da ifade bulunmamaktadır. Ancak, şemada kırmızı renkle gösterilen sembolün olduğu alanların, öğrenilenleri pekiştirebilecek veya uygulamayı sağlayabilecek okul dışı öğrenmeler fırsatlarına işaret edebileceğini düşünebiliriz.

4.2.3.2. 2021 yılı basımlı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu ve sonuçların 2018 SBDÖP’de 5. sınıf programıyla karşılaştırılması

5. Sınıf SB ders kitabında öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik etkinliklere rastlanmıştır. Elde edilen bulgular tablolar halinde bu bölümde sunulmuştur.

Tablo 4.32 2021 5. sınıf SB ders kitabında “Birey ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. Ülkemizdeki ve dünyadaki çocukların Çocuk Hakları’ndan nasıl yararlandığını gösteren örneklerin yer aldığı bir pano hazırlayınız (s.30)	Pano hazırlama	Ev içi	1
Toplam			1

Tablo 4.32 incelendiğinde “Birey ve Toplum” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen yalnızca bir okul dışı etkinlik göze çarpmaktadır. Etkinliğin ev ortamında gerçekleştirilebilecek bir ev ödevi (n=1) olduğu görülmektedir. 2018 SBDÖP’de ilgili öğrenme alanında herhangi bir okul dışı öğrenme ortamına yer verilmezken ders kitabında bir öğrenme ortamına yönelik etkinliğe rastlanmaktadır.

Tablo 4.33 2021 5. sınıf SB ders kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. “Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ni www.kultur.gov.tr adresinden sanal turla ziyaret ederek aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız. (s.43) 1. Müzede hangi devletlere ait eserler sergilenmektedir? 2. Müzede sergilenen eserlerin türleri nelerdir? 3. Bu eserlerden hangileri daha çok ilginizi çekti? Neden? 4. Müzelerin tarihî eserlerin korunmasındaki önemi nedir?”	Sanal müze gezisi	Çevrim içi öğrenme ortamı	1
E2. “Kültürümüze ait öğelerden insanları bir araya getiren üçünü seçiniz. Bunların insanların bir arada yaşamasındaki önemini defterinize yazınız.” (s.54).	Kompozisyon yazma	Ev içi	2
E3. “Yaşadığınız yörenin kültürel özelliklerini tanıtan broşür hazırlayınız.” (s.56)	Broşür hazırlama		
Toplam			3

Tablo 4.33 incelendiğinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamında öğrencilerden yapması istenen etkinliklerin, az sayıda ev (n=2) ve çevrim içi öğrenme ortamına (n=1) yönelik etkinlikler olduğu görülmektedir. Ev ortamına yönelik

etkinlikler, öğrencilerin belirli bir konuya yönelik yazı yazma ödevi ve broşür hazırlama türünden ödevlerdir.

2021 SBD 5. Sınıf ders kitabında (2014) “Kültür ve Miras” öğrenme alanında metin aralarında aşağıdaki alıntılarda görüldüğü gibi okul dışı öğrenme ortamlarının aktif kullanımını içermeyen deneyime ve mevcut bilgiye ilişkin sorulara yer verildiği görülmektedir;

Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Yaşadığınız yerde hangi el sanatları yapılmaktadır? Bunlardan hangileri evinizde bulunmaktadır?
2. Yaşadığınız yerdeki el sanatlarından hangisi ya da hangileri ilginizi çekiyor? Neden?
3. Yaşadığınız yerde yapılan el sanatları ülkemizin farklı yerlerinde de yapılıyor mu? Örnek veriniz.” (s.52).

Yukarılardaki soruların; öğrencilerin, yaşadığı çevrenin sosyo-kültürel özelliklerine ait gözlemlerine ilişkin mevcut bilgilerini ölçen sorular olduğu görülmektedir.

2018 SBDÖP’de “Kültür ve Miras” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak ulusal ve uluslararası tarihi mekânlar ve yerel ve ulusal sosyo-kültürel çevrenin kullanımına yönelik kazanımlara rastlanmaktadır (Bkz. Tablo 4.24). 2021 5. sınıf SB ders kitabında ulusal ve uluslararası tarihi mekânlardan birine yönelik sanal bir müze gezisi ve yerel ve ulusal sosyo-kültürel çevrenin farkındalığına yönelik kompozisyon ve broşür hazırlamayı içeren ev ödevlerine rastlanmaktadır. Bu ders kitabında sosyo-kültürel çevreyle öğrencinin aktif etkileşime girmesini sağlayacak okul dışı öğrenme ortamına yönelik bir etkinliğe rastlanmamaktadır.

Tablo 4.34 2021 5. sınıf SB ders kitabında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. “Yaşadığınız yerin uydu görüntüleri üzerinden çevrenizdeki yer şekillerini inceleyip küçük bir maketini yapabilirsiniz”. (s.67)	Maket yapma	Ev içi	3
E2. “Yaşadığınız yerin ikliminin hayatınıza etkisini beslenme, giyim, konut tipi, bitki örtüsü, ulaşım ve turizm açısından değerlendirerek yazınız.” (s.75)	Değerlendirme Raporu yazma		
E3. “Yaşadığınız yerin nüfus miktarını ve nüfusun dağılışında etkili olan doğal ve beşerî özellikleri yazınız.” (s.79)	Araştırma yapma		

Toplam	3
--------	---

Tablo 4.34 incelendiğinde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında öğrencilerden yapması istenen etkinliklerin (n=3) yerel doğal ve beşerî çevresi ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu etkinliklerin yakın çevreye yönelik ev ödevi niteliğinde performans ödevleri olduğu görülmektedir.

2018 SBDÖP’de “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak yerel doğal ve beşerî çevrenin kullanımına işaret eden kazanımlara rastlanmaktadır (Bkz. Tablo 4.24). 2021 5. sınıf SB ders kitabında etkinliklerin öğrencinin yakın doğal ve beşerî çevresine yönelik performans ödevleri olduğu görülmektedir.

Tablo 4.35 2021 SB 5. Sınıf ders kitabında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. “Teknoloji kullanımının artmasıyla geleneklerimizde nelerin değiştiğini büyüklerinle görüşerek aşağıya yazınız”. (s.97)	Görüşme	Yakın sosyal çevre	2
E2. “Öğretmeninizin yardımıyla bir araştırma konusu belirleyiniz. Belirlediğiniz bu konu ile ilgili Genel Ağ’ da araştırma yapınız. Araştırmanızda bu konuda öğrendiklerinizi dikkate alınız.” (s.101)	Araştırma yapma	Çevrim içi öğrenme ortamı	
Toplam			2

Tablo 4.35 incelendiğinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında iki adet (n=2) okul dışı etkinlik olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yapması istenen etkinliklerden biri okul dışı öğrenme ortamı olarak yakın sosyal çevresinde gerçekleştirebileceği görüşme etkinliği diğeri ise çevrim içi öğrenme ortamında yapacağı araştırma ödevi olduğu görülmektedir.

2018 SBDÖP’de ilgili öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak yalnızca çevrim içi öğrenme ortamı olmasına (Bkz. Tablo 4.24) karşın, 5. Sınıf SB ders kitabında bu öğrenme merkezi ile öğrencinin yakın sosyal çevresinden işe koşulduğu görüşme yöntemi dikkat çekmektedir.

Tablo 4.36 2021 5. sınıf SB ders kitabında “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
-----------------------	------------------	-------------------	---

E1. “Yaşadığınız yerde yapılan ekonomik faaliyetlerle ilgili meslekleri araştırarak yazınız”. (s.126)	Araştırma Ödevi	Yerel ve ulusal ekonomik çevre	2
E2. Arkadaşlarınız ile bir grup oluşturarak ülke ekonomisine katkı sağlayacak bir fikir geliştiriniz (s.140). Bunun için: 1. İlk olarak bir fikir bulmalısınız. Tarım, sanayi, hizmet, ulaşım gibi bir iş kolu seçiniz. Bu iş kolunda üretim, dağıtım veya tüketimin geliştirilebilmesi ve artırılabilmesi için yeni fikirler belirleyiniz. 2. Önceki çalışmalarını inceleyiniz. Daha önce sizin fikrinizle ilgili yapılan çalışmaları araştırıp nasıl bir yenilik yapacağınıza karar veriniz. 3. Çalışma programı hazırlayınız. İş bölümü yaparak işi nerede, nasıl, hangi kaynakları kullanarak yapacağınızı kararlaştırınız 4. Uygulanabilirliğini değerlendiriniz. Eğer uygulanabilir değilse başa dönünüz. 5. Her şey bitti, sıra geldi yazmaya. Fikrinizi açıklayan dosyanızı hazırlayınız. Gerekli ise çizim de yaparak raporunuzu oluşturunuz. 6. Sunumunuzu hazırlayınız. Şimdi artık fikrinizi sınıf arkadaşlarınıza sunabilirsiniz.”	Proje ödevi		
Toplam			2

Tablo 4.36 incelendiğinde “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin öğrenme ortamının yerel ve ulusal ekonomik çevre olduğu görülmektedir (n=2). Bu öğrenme ortamında iki tür etkinlik olduğu ve bunların da araştırma ve proje ödevi olarak karşımıza çıktığını görülmektedir.

2018 SBDÖP’ de “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak yerel sosyo-ekonomik çevrenin kullanımına yönelik kazanımlara rastlanmaktadır (Bkz. Tablo 4.24). Ders kitabında yerel ile birlikte ulusal sosyo-ekonomik çevrenin kullanımına yönelik etkinliklere rastlanmaktadır.

Tablo 4.37 2021 5. sınıf SB ders kitabında “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. “Çevrenizde gördüğünüz toplumsal bir ihtiyaç belirleyiniz. Bu ihtiyacı karşılayacak bir sivil toplum kuruluşu kuracağınızı düşününüz. Buna göre aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız: (s.154) 1. Sivil toplum kuruluşunuz hangi toplumsal ihtiyaca yönelik olacaktır? 2. Sivil toplum kuruluşunuzun adı ne olacaktır? 3. Sivil toplum kuruluşunuz insanlara nasıl yardım edecektir? 4. Sivil toplum kuruluşunuza destek sağlamak için neler yapacaksınız? 5. Sivil toplum kuruluşunuzun çalışmalarını halka nasıl duyuracaksınız?”	Proje ödevi	Ev içi	2
E2. Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü ile ilgili sloganlar yazarak, resim ve fotoğraflar da kullanarak bir afiş hazırlayınız. (s.161)	Afiş hazırlama		

Toplam	2
--------	---

Tablo 4.37 incelendiğinde “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin okul dışı ev içi öğrenme ortamıyla (n=2) ilişkili olduğu dikkat çekmektedir. Diğer etkinlik türünün ise afiş hazırlama ev ödevi olduğu anlaşılmaktadır.

2018 SBDÖP’ye incelendiğinde bu öğrenme alanında yerel STK’ların ve yerel yönetimlerden yararlanmayı içeren okul dışı etkinlik yapılmasına yönelik kazanımlarla karşılaşılmaktadır (Bkz. Tablo 4.24). Ancak kitapta STK’lara yönelik okul dışı bir etkinliğe rastlanmaktadır.

Tablo 4.38 2021 SBD 5. Sınıf ders kitabında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında okul dışı etkinlikler, etkinlik türleri ve öğrenme ortamları

Okul Dışı Etkinlikler	Etkinlik Türleri	Öğrenme Ortamları	n
E1. “Yaşadığınız yerin ülke ihracatına katkısı nedir? Araştırarak yazınız.” (s.173)	Araştırma ödevi	Yerel ekonomik çevre	2
E2. “Yukarıda okuduğunuz örneklerde olduğu gibi sizin yaşadığınız yerde de ihracat gelirlerimize katkı sağlayacak çeşitli ürünler ve imkânlar vardır. Bu konuda bir araştırma yapınız. İhracatı artırmak için başka neler yapılabileceğini düşünerek fikirlerinizi yazınız.” (s.173).			
E4. “Yukarıda sözü edilenlerin dışında dünyada ve ülkemizde bulunan ortak miras öğeleri hakkında bir araştırma yapınız. Aralarından seçeceğiniz üç tanesini aşağıdaki bölüme yazıp arkadaşlarınızla paylaşınız.” (s.185)	Araştırma ödevi	Ulusal ve uluslararası tarihi kültürel çevre	1
Toplam			3

Tablo 4.38 incelendiğinde “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında öğrencilerin yapması istenen etkinliklerin okul dışı öğrenme ortamı yerel ekonomik çevre ve ulusal ve uluslararası kültürel çevre olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu öğrenme ortamlarında yapabileceği dört adet araştırma ödevi (n=3) olduğu dikkat çekmektedir.

2018 SBDÖP’ de “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında okul dışı öğrenme ortamı olarak yerel, ulusal ve uluslararası ekonomik ve kültürel çevrenin kullanımına yönelik kazanımlara rastlanmaktadır (Bkz. Tablo 4.24). Ders kitabında öğrencilerin yerel, ulusal ve uluslararası kültürel çevre ve yerel ekonomik çevreden yararlanabilecekleri etkinliklere yer verilmektedir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde 2005 yılından günümüze sosyal bilgiler öğretim programlarında ve 5. Sınıf ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamları ve uygulamalarına (etkinlikler) ilişkin sonuçlara yer verilmiştir. Sonuçlar alt problemler çerçevesinde sunulmuştur.

5.1. Sonuç

Bu çalışma 2005 yılından bugüne sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumunu belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaca ilişkin olarak yapılan çalışmada elde edilen sonuçlar araştırmanın alt amaçları çerçevesinde sunulmuştur.

5.1.1 Birinci alt amaca ilişkin sonuçlar

2005 İSB 4-5 Öğretim Programı'nda amaç ve uygulama esaslarında okul dışı öğrenmeye ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

- ✓ Öğretmenlerin, öğrencilerin yansıtıcı düşünme becerilerinin gelişimini sağlayabilmesi için gerçek problemlerle karşılaşabilmelerine fırsatlar sunacak okul dışı öğrenme ortamlarından faydalanmalarına ilişkin ifadeler rastlanmıştır.
- ✓ Öğretmenlerin; inceleme gezileri kapsamında müze, tabiat ve kültür varlıkları başta olmak üzere çok sayıda okul dışı öğrenme ortamlarına planlı gezileri düzenlemesi, öğrencilerin tarihi mekânlar ya da tarihsel aktörlere yönelik araştırma ödevleri yapmaları, gezinin düzenlemenin mümkün olmadığı durumlarda internet aracılığıyla çevrim içi sanal alan gezilerinden faydalanmasını teşvik eden sonuçlara rastlanmıştır. Bu şekilde öğretmenlerin okul dışı öğrenme ortamlarından faydalanarak, kültürel mirasa duyarlılık geliştirmeleri ve öğrencilerin geçmiş yaşantılarla ilgili bilgi edinmeleri ve tarihi karakterlerle empati yapabilmelerinin amaçlandığı görülmüştür.
- ✓ Programda yer alan 38 kazanımın okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Bu kazanımların hangilerinin sınıf-okul içi etkinlik, hangilerinin ise okul dışı etkinlikle gerçekleşeceği “Etkinlik Örnekleri” tablosunda standart bazı semboller ve açıklamalarla açıkça belirtilmiş olduğu görülmüştür. Bu sembollerin programda yer alan etkinlik örneklerinin hangi okul dışı öğrenme ortamında ve hangi

kazanım/kazanımlar temel alınarak gerçekleştireceği konusunda öğretmene rehber niteliğinde olduğu tespit edilmiştir.

2005 İSB 4-5. Sınıf Öğretim Programı'nda 5. sınıf seviyesindeki öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumuna ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

- ✓ 5. sınıf seviyesinde “Birey ve Toplum” öğrenme alanı hariç “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler”, “Güç, Yönetim ve Toplum” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında bulunan kazanımların okul dışı öğrenme ortamıyla ilişkilendirildiği görülmüştür. Kazanımların sayısı göz önünde bulundurulduğunda okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkili en fazla kazanıma “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında, en az kazanımın ise “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer verildiği tespit edilmiştir.
- ✓ Programda okul dışıyla ilişkili kazanımların okul dışı öğrenme ortamları incelendiğinde sırasıyla çevrim içi öğrenme ortamı, sosyal medya, tarihi mekân, müze ve anıtlar, yerel tarihi çevre, yakın doğal ve beşerî çevre, yakın ekonomik çevre, sosyo-kültürel çevre, STK’lar, ticari işletmeler, ev ve aileyi içeren farklı okul dışı öğrenme ortamlarına rastlanmıştır. Bu öğrenme ortamlarının kullanımına yönelik önerilen 31 etkinliğin yaklaşık yarısının ev içi öğrenme ortamına yönelik proje ve performans ödevleri olduğu görülmektedir. Devamında çevrim içi öğrenme ortamları yerel tarihi ve doğal ve beşerî çevre gelmektedir. STK ve özel kurumlara yönelik okul dışı öğrenme ortamlarını içeren sayılı etkinliklere rastlanmaktadır.
- ✓ Programda 5. sınıf seviyesinde farklı okul dışı öğrenme ortamlarına ağırlıklı olarak “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında, en az çeşitlilik gösteren okul dışı öğrenme ortamlarına ise “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında rastlanmıştır. Öğrenme alanlarında rastlanan okul dışı öğrenme ortamlarının öğrenme alanlarıyla doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür. Örneğin “Kültür ve Miras” öğrenme alanında çevrim içi öğrenme ortamının ülkemizdeki doğal varlıklar, tarihî mekânlar, nesneler, yapıtlar hakkında internet araştırması ya da Sanal Alan Gezisi yapmayı içeren bir mekân olduğu görülür. Aynı öğrenme alanında okul dışı bir öğrenme ortamı olan sosyal medyadan tarihi film

izlenmesi önerildiği, tarihi mekân, müze ve anıtları içeren gezilerin tarih eğitimiyle ilişkilendirilecek öğrenme ortamlarının olduğu görülmüştür. Benzer şekilde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında rastlanan okul dışı öğrenme ortamı sosyal medyadan “Deprem konulu film izlemeyi”, çevrim içi sanal öğrenme ortamında (internetten) yaşanan bölge ile ilgili yazılı ve görsel araştırmalar yapmayı, yerel doğal çevrenin bölgedeki afet tarihiyle ilgili sözlü tarih görüşmeleri yapmayı içerdiğine rastlanmıştır.

- ✓ Programda 5. sınıf seviyesinde okul dışıyla öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilen etkinlikler incelendiğinde sırasıyla bu etkinliklerin öykü yazma, yerel tarih araştırması, sözlü tarih çalışması, görüşme yapma, film izleme, belgesel izleme, tarihi mekân gezisi, sanal alan gezisi, STK/herhangi bir kuruma gezi, proje ödevi, kitapçık ve poster hazırlama etkinlikleri olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

2005 yılı basımlı 5. Sınıf İSB ders kitabında okul dışı öğrenme ortamları ve bu sonuçların 2005 İSBD programıyla karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

- ✓ Ders kitabında öğrenme alanlarına yönelik yapılan ayrıntılı sonuçlarda okul dışı öğrenme ortamı olarak ev, kütüphane, yakın doğal ve beşeri coğrafi çevre, çevrim içi öğrenme ortamı, medya sosyal öğrenme ortamını ve kültürel çevreyi içeren ortamlara rastlanmıştır. İlgili ders programı ve ders kitabı okul dışı öğrenme ortamları açısından karşılaştırıldığında programda yer alan bazı okul dışı öğrenme ortamlarına ders kitabında rastlanmadığı tespit edilmiştir. Örneğin programda 5. sınıf düzeyinde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında çevrim içi sanal “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında müze gezisine; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında bir ticari işletmeye gezi yapılması ve öğrencilerin yakın sosyal ve ekonomik öğrenme çevresinden yararlanmasına yönelik etkinliklere; Küresel Bağlantılar” öğrenme alanındaki tarihi mekânlara gezi ve çevrim içi sanal alan gezisine; “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanında öğrencinin STK’ya gezi, araştırma ödevi, poster hazırlama, proje hazırlama, film izleme gibi etkinliklerde kullanacağı sosyal medya, sosyal çevre gibi çok sayıda okul dışı öğrenme ortamlarına yer verilmediği görülmüştür.
- ✓ Ancak ders kitabında yer alan 44 etkinliğin ağırlıklı olarak ev ortamında (n=27) gerçekleştirilecek araştırma ödevleri olduğu saptanmıştır. Diğer etkinliklerin sırasıyla araştırma ödevlerine yönelik kütüphane (n=8), çevrim içi öğrenme ortamı

(n=3), medya (n=2), sosyal öğrenme ortamı (n=1) ve sosyo kültürel çevre (n=1) öğrenme ortamına yönelik olduğu görülmüştür. Ev ortamında gerçekleştirilebilecek etkinliklerin görsel kanıtlar üzerinde çalışma, harita çizme, broşür hazırlama, afiş hazırlama, poster hazırlama, kartpostal hazırlama, kompozisyon yazma, mektup yazma, şiir yazma, resim yapma ve araştırma ödevi hazırlama gibi performans türü ödevler olduğu belirlenmiştir. Kütüphanenin öğrenme ortamı olarak kullanımına yönelik etkinliklerin ise herhangi bir konuyla ilgili araştırma yapmayı içeren ödevler ve proje ödevleri olduğu tespit edilmiştir.

- ✓ 5. Sınıf İSB ders kitabında tüm öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamıyla ilişkili etkinliklere rastlanmıştır. Bu etkinliklerin en fazla “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanlarında olduğu ve bu öğrenme alanlarını “Kültür ve Miras”, “Güç, Yönetim ve Toplum” ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanlarının takip ettiği görülmüştür. En az etkinliğin “Birey ve Toplum” öğrenme alanında olduğu tespit edilmiştir. İSB 4-5. Sınıf programında 5. sınıf düzeyinde ve İSB 5. sınıf ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkili en fazla etkinliğe “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” ve “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanında yer verildiği görülmüştür. Ancak ilgili programda “Birey ve Toplum” öğrenme alanında herhangi bir okul dışı etkinliğe rastlanmamış ve diğer öğrenme alanları içerisinde en az okul dışı etkinliğe “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında rastlandığı görülmüştür. Bu duruma karşı ilgili ders kitabında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı en fazla okul dışı etkinliğe yer verilen öğrenme alanlarından biri olduğu ve “Birey ve Toplum” öğrenme alanının da okul dışı etkinliğe yer verildiği görülmüştür. Önemli sonuçlardan bir diğeri de ilgili ders kitabında programa göre daha fazla sayıda okul dışı etkinliğe rastlanmış olunmasıdır. İlgili programda bir kazanıma yönelik birden fazla okul dışı etkinliğe yer verilebileceğine yönelik açıklamayla bu sonuç uyumlu bulunmuştur. Aynı zamanda programda okul dışıyla ilişkilendirilmeyen kazanımlarında ilgili ders kitabında okul dışı etkinliklerle gerçekleştirildiğine yönelik olumlu sonuçlara ulaşılmıştır.

2014 yılı basımlı 5. Sınıf İSB ders kitabında okul dışı öğrenme ortamları ve bu sonuçların 2005 İSBD programıyla karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

- ✓ Araştırma sonuçlarına göre ders kitabında okul dışı öğrenme ortamı olarak en sık ev, sırasıyla medya, kütüphane ve sosyal öğrenme ortamına, birer kez yerel doğal coğrafi çevre, yerel ekonomik çevre ve sosyo-kültürel çevre öğrenme ortamlarının kullanımına rastlanmıştır. Programda yer verilen çevrim içi öğrenme ortamı, tarihi mekân, müze ve anıtları içeren yerel tarihi çevre, yakın beşerî çevre, STK'lar, ticari işletmeler ve aileyi içeren farklı okul dışı öğrenme ortamlarına rastlanmamıştır.
- ✓ 5. Sınıf İSB 2014 ders kitabında tüm öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamıyla ilişkili etkinliklere rastlanmıştır. 5. sınıf İSB ders kitabında en sık okul dışı etkinliklere Üretim, Dağıtım ve Tüketim", "İnsanlar, Yerler ve Çevreler", öğrenme alanlarında yer verildiği görülmüştür. Bu öğrenme alanlarını "Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler", "Kültür ve Miras", "Bilim Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanları izlemiştir. En az okul dışı etkinlik türüne "Birey ve Toplum" ve "Güç, Yönetim ve Toplum" öğrenme alanlarında yer verilmiştir. 2005 programında ise en fazla "İnsanlar, Yerler ve Çevreler", "Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler", "Bilim Teknoloji ve Toplum" ve sırasıyla "Kültür ve Miras", Üretim, Dağıtım ve Tüketim", "Güç, Yönetim ve Toplum" öğrenme alanlarında yer verildiği görülmüştür.
- ✓ Ders kitabındaki yer alan etkinliklerin ağırlıklı olarak ev ortamında gerçekleştirilecek araştırma ödevleri, albüm hazırlama, kompozisyon yazma, gazete haberi yazma, broşür hazırlama, afiş hazırlama, poster hazırlama, tanıtım yazısı yazma gibi performans türü ödevler olduğu belirlenmiştir. 2005 İSB 5. Sınıf programıyla karşılaştırıldığında programda "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında herhangi bir ticari işletmeye gezi yapılması istenmişken 5. sınıf İSB ders kitabında bu tür bir etkinliğe yer verilmediği, "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanında aile büyüklerinden biri ile röportaj yapılması istenmişken ders kitabında böyle bir etkinliğe yer verilmediği, "Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler" öğrenme alanında Sivil Toplum Kuruluşlarının etkinlikleri ile ilgili bir film izleme ve herhangi bir STK'ya gezi düzenlenmesi yer alırken ders kitabında bunların olmadığı, "Güç, Yönetim ve Toplum" öğrenme alanında çevrim içi öğrenme ortamından yararlanma ve müze gezisi yer almasına rağmen ders kitabında bu tür öğrenme ortamları ya da etkinlik türlerinin olmadığı, "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanında tarihi mekanlara gezi, sanal alan gezisi ve sosyal medyada film ya da belgesel izleme olmasına rağmen ders kitabında bu öğrenme ortamlarına yer veren bir etkinlik olmadığı saptanmıştır.

5.1.2. İkinci alt amaca ilişkin sonuçlar

2018 SBDÖP ve 2005 İSBD 5. Sınıf öğretim programının okul dışı öğrenme ortamları açısından karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

- ✓ 2018 SBDÖP'nin özel amaçlarında öğrencilerin tarihsel kavrama ve düşünme becerilerini geliştirmek için okul dışı tarihi mekânlara yönelik vurgular yapılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretiminde, okul dışı öğrenme ortamlarının önemi üzerinde durulmuştur. Bu çalışmaların, okul bahçesinden müzelere, ticari işletmelerden devlet kurumlarına ve sivil toplum kuruluşlarına kadar geniş bir yelpazedeki ortamları kapsaması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, çevrim içi sanal öğrenme ortamları da dâhil olmak üzere her türlü okul dışı öğrenme ortamının değerlendirilmesi önerilmiştir.
- ✓ 2018 SBDÖP'de 5. sınıf program içeriğinde okul dışı öğrenme ortamıyla ilişkili kazanımlara “Birey ve Toplum” haricinde “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim Teknoloji ve Toplum” “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında rastlanmıştır. Bu öğrenme alanları arasında en fazla okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkili kazanıma 2005 İSBD 5. Sınıf programında olduğu gibi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında rastlanmıştır. En az kazanıma ise “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer verildiği tespit edilmiştir. Diğer öğrenme alanlarında benzer sayıda okul dışı öğrenme ortamıyla ilişkili kazanımlara yer verildiği görülmüştür. Önemli sonuçlardan biri de 2018 SBDÖP'de 2005 İSB 4-5. Sınıf Programı'nda yer alan “Etkinlik Örnekleri” kısmına rastlanmamış olunmasıdır. 2005 İSB 5. Sınıf Programı'nda bu başlık altında okul dışı etkinlik örneklerine ve bu etkinliklerin hangi kazanım veya kazanımlarla ilişkilendirilebileceği açıkça yer verildiği görülmüştür. Ders kitabı yazarları ve öğretmenler için işlevsel olduğu düşünülen bu bölüme 2018 SBDÖP'de rastlamaması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.
- ✓ 2018 SBDÖP'de 5. sınıf program içeriğinde okul dışı öğrenmeyle ilişkilendirilen 19 kazanımın öğrenme ortamları; ulusal ve uluslararası tarihi mekânlar, yerel ve ulusal sosyo-kültürel çevre, yerel doğal ve beşerî çevre, çevrim içi öğrenme ortamı, STK'lar, resmî kurumlar ve yerel, ulusal ve uluslararası ekonomik çevre olarak belirlenmiştir. 2005 İSB 5. Sınıf Programı'nda da benzer okul dışı öğrenme ortamlarına rastlanmıştır. Ancak, 2018 programında, 2005 programında yer alan

ticari işletmeler ve aileyi içeren farklı okul dışı öğrenme ortamlarına rastlanmamıştır. 2005 İSB 4-5. sınıf öğretim programında, 5. sınıf düzeyinde okul dışı öğrenme ortamını işaret eden bazı kazanımların 2018 yılında bu bağlamdan çıkarıldığı görülmüştür. 2005 programında okul dışı öğrenme ortamlarıyla doğrudan ilişkilendirilen kazanım sayısının 2018 programında doğrudan ilişkilendirilmediği görülmüştür. Okul dışı öğrenme ortamını işaret eden kazanım sayısı yarıya yakın oranda azalmıştır.

2019 yılı basımlı 5. Sınıf SB ders kitabında okul dışı öğrenme ortamları ve bu sonuçların 2018 SBDÖP ile karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

- ✓ İncelenen 5. sınıf SB ders kitabında öğrenme alanlarına yönelik yapılan ayrıntılı sonuçlarda, yerel ve ulusal sosyo-kültürel çevre, yerel coğrafi çevre, yerel, ulusal ve uluslararası ekonomik çevre, müze/çevrim içi öğrenme ortamı, resmî kurumlar ve ev ortamını içeren okul dışı öğrenme ortamlarına rastlanmıştır. Ders kitabında ulusal ve uluslararası tarihi mekânlar ve STK'ların öğrenme ortamı olarak kullanılmasına yönelik etkinliklere rastlanmamıştır.
- ✓ Ders kitabındaki etkinliklerin yaklaşık yarısı ev içi öğrenme ortamını içeren araştırma ve performans ödevleri olduğu görülmüştür. Ders kitabında 2018 programında olmamasına karşı bazı öğrenme alanlarında ev ortamına ilişkin performans ödevlerine daha fazla yer verildiği görülmüştür.
- ✓ 5. sınıf SB ders kitabında tüm öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamıyla ilişkili etkinliklere rastlanmıştır. Bu etkinliklerin en fazla "Kültür ve Miras" öğrenme alanında ikinci sırada ise "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanında olduğu görülmüştür. Bu öğrenme alanlarını sırasıyla "Üretim, Dağıtım ve Tüketim", "Etkin Vatandaşlık", "Küresel Bağlantılar", "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanları takip etmiştir. En az etkinliğe "Birey ve Toplum" öğrenme alanında rastlanmıştır. Ders kitabındaki bu duruma karşı, 2018 SBDÖP'de 5. sınıf program içeriğinde en fazla okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkili kazanıma "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında rastlanmıştır. "Birey ve Toplum" öğrenme alanında hiç rastlanmazken az kazanımın ise "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında yer verildiği tespit edilmiştir. Diğer öğrenme alanlarında benzer sayıda okul dışı kazanımlara yer verildiği görülmüştür.

- ✓ Ders kitabında okul dışı öğrenme ortamına yönelik etkinlik türlerinin; poster hazırlama, araştırma ödevi yapma, proje hazırlama, gözlem yapma, sanal müze gezisi, dilekçe yazma ve röportaj yapma olduğu bulgulanmıştır. Ders kitabında bu etkinlikler içerisinde en sık araştırma ödevi etkinliğine yer verildiği görülmüştür. Araştırma ödevleri, proje ödevlerinin ve bazı poster hazırlama etkinliklerinin evde masa başında yapılacak ödevler olduğu belirlenmiştir. Gözlem yapma, sanal müze gezisi, dilekçe yazma ve röportaj yapma etkinliklerine birer kez yer verildiği tespit edilmiştir.

2021 5. Sınıf SB ders kitabında okul dışı öğrenme ortamları ve bu sonuçların 2018 SBDÖP ile karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

- ✓ Öğrenme alanlarına yönelik yapılan ayrıntılı sonuçlarda, okul dışı öğrenme ortamları olarak; ev ortamı, çevrim içi öğrenme ortamı, yerel sosyal çevre, yerel ve uluslararası ekonomik çevre, yerel ve uluslararası tarihi kültürel çevre ortamlara rastlanmıştır. Ancak, en çok ev içinin öğrenme ortamı olarak kullanıldığı görülmüştür. Ders kitabında bazı öğrenme alanlarında ev ortamına ilişkin ödevlere daha fazla yer verilmesi nedeniyle programda belirtilenden daha fazla sayıda okul dışı öğrenme ortamıyla karşılaşmıştır. 2018 programında yer alan STK ve resmî kurumları içeren öğrenme ortamına ders kitabında rastlanmamıştır.
- ✓ 2021 yılı 5. sınıf SB ders kitabında tüm öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamıyla ilişkili etkinliklere rastlanmıştır. Bu etkinliklerin en fazla “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında ikinci sırada “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında olduğu görülmüştür. Bu öğrenme alanlarını sırasıyla “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanları takip etmiştir. En az etkinliğin “Birey ve Toplum” öğrenme alanında rastlanmıştır. Yalnız 2018 SBDÖP’de 5. sınıf program içeriğinde en fazla okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkili kazanıma “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında rastlanmıştır. “Birey ve Toplum” öğrenme alanında hiç rastlanmazken az kazanımın ise “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer verildiği tespit edilmiştir. Diğer öğrenme alanlarında benzer sayıda okul dışı kazanımlara yer verildiği görülmüştür.
- ✓ Ders kitabında okul dışı öğrenme ortamına yönelik etkinlik türlerinin pano hazırlama, sanal alan gezisi, broşür hazırlama, maket yapma, değerlendirme raporu

yazma, bilgi aktarma amaçlı yazı yazma, görüşme, araştırma yapma, proje hazırlama ve afiş hazırlama etkinliklerini içerdiği bulgulanmıştır. Ders kitabında bu etkinlikler içerisinde en sık araştırma ödevi ve proje hazırlama etkinliğine yer verildiği görülmüştür. Pano hazırlama, sanal alan gezisi, broşür hazırlama, maket yapma ve afiş hazırlama etkinliklerine birer kez yer verildiği tespit edilmiştir.

5.2. Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada 2005 yılından bugüne sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumunu belirlemek amaçlanmıştır. 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler müfredatı incelendiğinde 2005 yılı İSB 4-5. Sınıf Programı, öğretmenlerin öğrencilere çeşitli okul dışı öğrenme ortamlarında planlı inceleme gezileri düzenlemesini ve mümkün olmadığında ise çevrim içi sanal alan gezilerinden faydalanmalarını yönünde önemli vurgular dikkat çekmiştir. Ayrıca ilgili programda öğrenme alanlarında yer alan kazanımların hangilerinin sınıf-okul içi etkinlik, hangilerinin ise okul dışı etkinliklerle gerçekleşeceği bazı semboller ve açıklamalarla açıkça belirtilmiş olduğu görülmüştür. Bu açıklamaların ders kitabı yazarlarına ve öğretmenlere rehber niteliğinde olduğu tespit edilmiştir. Kabapınar'da (2019) benzer bir görüşle programdaki bu ayrıntıların “öğretmeni oldukça net ifadelerle okul dışı öğrenme noktasında cesaretlendirmekte; neler yapabileceklerine ilişkin ip uçları” içermektedir. Sosyal Bilgiler müfredatına yönelik ders kitabı yazarları ve öğretmenler için işlevsel olduğu düşünülen bu bölüme 2018 SBDÖP’de rastlanmaması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

İSB 4-5 Sınıf Programı’nda 5. Sınıf program içeriğinde, 2018 SBDÖP’ye göre doğrudan okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilmiş yaklaşık iki katına yakın kazanıma rastlanmıştır. Her iki program karşılaştırıldığında, her iki programda da yerel ve ulusal tarihi mekânlar, ekonomik çevre, sosyo-kültürel çevre, doğal ve beşerî çevre, çevrim içi öğrenme ortamı, STK ve ev içi öğrenme ortamına yer verildiği görülmektedir. Ancak, 2018 programında 5. sınıf düzeyinde okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik kazanımlarda resmî kurumlar, sosyal medya ve aileyle ilgili ilişkilendirmeler belirlenmemiştir.

2005 programına yer verilen okul dışı öğrenme ortamlarındaki etkinliklerin yaklaşık yarısının ev içi öğrenme ortamına yönelik olduğu tespit edilmiştir. Ev içi öğrenme ortamına yönelik etkinlik arasında araştırma ödevi, biyografi yazma, proje ödevi,

amblem, afiş veya poster hazırlama gibi masa başı performans ödevleri bulunmaktadır. Programda ev ödevleri dışında fazla çevrim içi öğrenme ortamına ve yerel tarihi öğrenme ortamına da yer verilmiştir. Kabapınar (2015) 2005 İSB 5. Sınıf Programı ile sözlü tarih, yerel tarih, sanal müze gibi yeni okul dışı etkinliklerini ilk kez gündeme geldiğini ve müze, tarihsel alan gezileri ve inceleme gezileri, görüşmeler ve projeler gibi bilinen ancak uygulama noktasında belirsizlik taşıyan okul dışı öğrenme etkinliklerinin daha sistematik ve işlevsel hale getirildiğini belirtmiştir. Yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda yeniden yapılandırılan programda halen geleneksel yaklaşımın izlerini görmek mümkündür. Araştırma sonuçları yapılandırmacı eğitime yönelik olumlu tutumlara rağmen, uygulamada yer alan etkinliklerin geleneksel öğretim yöntemlerine yönelme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Kana, 2015).

2005 İSB 4-5. Sınıf Programı'nda 5. sınıf düzeyinde olduğu gibi 2018 SBDÖP'de 5. sınıf düzeyinde okul dışı öğrenme ortamıyla ilişkili kazanımlara en fazla "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında rastlanmıştır. Bu durum, bu öğrenme alanının okul dışı öğrenme ortamlarına elverişli kazanımları içermesiyle açıklanabilir. En az kazanıma ise 2005 programında "Etkin Vatandaşlık", 2018 programında ise "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanlarında yer verildiği görülmüştür. Her iki programda 5. sınıf düzeyinde "Birey ve Toplum" öğrenme alanında okul dışı kazanımlara rastlanmamıştır. Diğer öğrenme alanlarında benzer sayıda okul dışı öğrenme ortamıyla ilişkili kazanımlara yer verildiği görülmüştür. Aktın ve Şahin'in (2019) "Kanada (Ontario) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Okul Dışı Öğretim Bağlamında Karşılaştırılması" çalışmasında benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak, 2005 ve 2014 İSB ders kitaplarında bu dağılımın farklılık göstermiştir. Her iki kitapta da "Birey ve Toplum" öğrenme alanında okul dışı etkinliklere yer verilmesi olumlu bir adımdır. Karşılaştırmada, her iki ders kitabında da öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamlarına önem verildiği görülmüştür.

2005 yılı basımlı 5. Sınıf İSB ders kitabının, programa uygun olarak ev, kütüphane, yakın doğal ve beşerî coğrafi çevre, çevrim içi öğrenme ortamı, medya, sosyal öğrenme ortamı ve kültürel çevreyi içeren çeşitli okul dışı öğrenme ortamlarına rastlanmıştır. Ancak 2014 yılındaki 5. sınıf İSB ders kitabında, programa uygun olarak çevrim içi öğrenme ortamı, tarihi mekân, müze ve anıtları içeren yerel tarihi çevre, yakın beşerî çevre, STK'lar, ticari işletmeler ve aileyi içeren farklı okul dışı öğrenme ortamlarına rastlanmamıştır. Bunun

yerine 2014 yılı basımlı 5. sınıf İSB ders kitabında, ev, medya, sosyo-kültürel çevre, yakın doğal çevre ve kütüphane gibi okul dışı öğrenme ortamlarına odaklanılmıştır. 2005 İSB 4-5 sınıf Programı'nda 5. sınıf düzeyinde belirtilen çevrim içi öğrenme ortamı, tarihi mekân, müze ve anıtları içeren yerel tarihi çevre, yakın beşerî çevre, STK'lar, ticari işletmeler ve aile gibi daha geniş perspektifli öğrenme ortamlarına yer verilmediği belirlenmiştir. Bu da okul dışı öğrenme ortamları daha sınırlı bir şekilde ele alındığını göstermektedir. Ayrıca, 2005 yılı ders kitabındaki etkinlik sayısı 2014 yılında üçte bir oranında azaldığı ve bu azalışla birlikte ders kitabında ev ödevlerinin sayısında ciddi bir artış olduğu belirlenmiştir. Etkinliklerin genellikle evde gerçekleştirilmek üzere tasarlanmış masa başı performans ödevleri olduğu görülmüştür. Ancak bu tür ödevlerin, öğrencilerin düzeyine uygun, yerel imkanlara göre yapılacak olduğunda öğrenme süreçlerini aktif olarak deneyimlemelerini ve öğrendiklerini pratikte kullanmalarını sağladığı ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirdiği belirtilmiştir (Bozkurt, Aslanargun ve Akın, 2014). Ayrıca, programdaki öğrenme alanlarıyla ders kitabındaki etkinlikler arasında uyumsuzluklar gözlemlenmiştir ve belirli öğrenme alanlarına yönelik okul dışı etkinliklere ders kitabında yer verilmemiştir.

2018 SBDÖP'de belirtilen yerel ve ulusal sosyo-kültürel çevre, yerel doğal ve beşerî çevre, çevrim içi öğrenme ortamı, resmî kurumlar ve yerel, ulusal ve uluslararası ekonomik çevre gibi okul dışı öğrenme ortamları 2019 basımlı 5. Sınıf SB ders kitabında yer almış, ancak ulusal ve uluslararası tarihi mekânlar ile STK'ların öğrenme ortamı olarak kullanılmasına yönelik etkinliklere rastlanmamıştır. Benzer şekilde, 2021 yılı basımlı 5. sınıf SB ders kitabında da STK ve resmî kurumları içeren öğrenme ortamlarına yer verilmemiştir.

2018 SBDÖP'de 5. sınıf düzeyinde okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilen kazanımlara "Birey ve Toplum" öğrenme alanında hiç rastlanmamışken, en fazla kazanım "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında yer almıştır. En az kazanımın ise "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında belirlenmiştir. Diğer öğrenme alanlarında ise benzer sayıda okul dışı kazanımlara yer verilmiştir. Ancak 2019 basımlı 5. sınıf SB ders kitabında en fazla okul dışı etkin "Kültür ve Miras" öğrenme alanında, üçüncü sırada "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında yer alırken, en az etkinlik "Birey ve Toplum" öğrenme alanında rastlanmıştır. 2021 yılı 5. sınıf SB ders kitabında ise tüm öğrenme alanlarında okul dışı öğrenme ortamıyla ilişkilendirilmiş etkinliklere

rastlanmıştır. Bu etkinliklerin en fazla “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında olduğu, ikinci sırada “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarında yer aldığı görülmüştür. Ders kitapları ve program arasında okul dışı etkinliklerin öğrenme alanlarına dağılımında farklılıklar görülmektedir.

2019 basımlı 5. Sınıf SB ders kitabında okul dışı etkinlik sayısının 2021 basımlı 5. Sınıf SB ders kitaba kıyasla yarıya yakın oranda azaldığı belirlenmiştir. Her iki ders kitabında da bu etkinlikler içinde en sık araştırma ödevlerine yer verildiği görülmüştür. Araştırma ödevleri, proje ödevleri, poster hazırlama, pano hazırlama, broşür hazırlama, maket yapma ve afiş hazırlama gibi ev ödevlerinin çoğunun masa başında yapılabilecek pasif etkinlikler olduğu belirlenmiştir. Bu durum, programda belirtilen etkinliklerden daha fazla sayıda okul dışı pasif etkinliklerin ders kitaplarında yer almasına yol açmıştır. Aktın’ın (2020) incelediği sosyal bilgiler ders kitaplarında ev ödevlerinin çoğunun öğrencinin farklı konularda masa başında yapacağı araştırma ödevleri olduğunu, ancak bu ödevlerin çoğunlukla çocukların bilimsel araştırma yapma becerilerini geliştirecek şekilde tasarlanmadığını, birtakım soruların cevabını buldurmaya yönelik küçük çaplı araştırmalar olduğunu belirtmiştir.

Araştırma sonuçları, 2005 İSB 4-5 Sınıf Programı’nda ile 2018 SBDÖP’ arasında belirgin farklılıkların olduğunu göstermektedir. 2005 programında 5. sınıf düzeyinde doğrudan okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilmiş iki katına yakın kazanıma rastlanmıştır. İki program karşılaştırıldığında her iki programda yerel ve ulusal tarihi mekânlar, ekonomik çevre, sosyo-kültürel çevre, doğal ve beşerî çevre, çevrim içi öğrenme ortamı, STK ve ev içi öğrenme ortamına yer verildiği görülmüştür. Ancak 2018 programında 5. Sınıf düzeyinde okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik kazanımlarda resmî kurumlar, sosyal medya, aile ve resmî kurumlara yönelik ilişkilendirmeler belirlenmemiştir.

2005 programında, öğretmenlere geniş ve çeşitli okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin detaylı rehberlik sağlanmıştır. Ancak, bu kapsam 2018 SBDÖP’de daralmış ve belirli öğrenme alanları dışındaki okul dışı etkinlikler azalmıştır. Bu değişim, ders kitaplarında da yansımıştır. Özellikle 2005 yılında yayımlanan ders kitaplarında ev ödevleriyle birlikte geniş kapsamlı etkinliklere yer verilirken, 2014 yılından itibaren bu etkinliklerin sayısı azalmış ve ev ödevleri artmıştır. 2019 ve 2021 kitaplarında da bu eğilimin devam ettiği gözlemlenmiş, ev içi öğrenme ortamı performans ödevlerine daha fazla vurgu yapılmıştır. Bu durum, okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımında program ve ders kitaplarının

zaman içinde değişen yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. Bu değişimde ders kitabı yazarlarının da etkili olduğu dūřınılmaktadır.

Arařtırmadan elde edilen tūm verilere bakılarak řu řekilde önerilerde bulunulabilir:

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Öneriler

- Sosyal Bilgiler müfredatı hazırlanırken okul dışı etkinlikleri belirginleştirme ve sahada uygulayıcılara yön vermek aşıısından aynı 2005 yılı SBDÖP İSB programlarında olduğu gibi öğrenme alanlarında yer alan kazanımların hangilerinin sınıf-okul içi etkinlik, hangilerinin ise okul dışı etkinlikle gerçekteşceği “Etkinlik Örnekleri” tablosunda bazı semboller ve aşııklamalarla aşııkça belirtilmelidir. Programlarda okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımına yönelik ayrıntılı kılavuzlar hazırlanmalı. Öğretmenlerin bu ortamları nasıl kullanabileceklerine dair somut örnekler ve stratejiler sunulmalı. Bu şekilde bir düzenleme hem öğretmenlere hem de ders kitabı yazarlarına rehber olmaktadır.
- Programda çeşitli okul dışı öğrenme ortamlarına (müzeler, tarihi mekânlar, doğal alanlar, çevrim içi sanal geziler, STK'lar, ticari işletmeler, resmî kurumlar) daha fazla yer verilmeli. Bu ortamların her biri için spesifik kazanımlar belirlenmeli.
- Okul dışı öğrenme etkinlikleri, öğretim programın ayrılmaz bir parçası olarak entegre edilmeli ve her öğrenme alanına uygun okul dışı etkinlikler önerilmeli.
- Talim Terbiye Kurulu öğretmenlerin okul dışı öğrenme etkinliklerini uygularken karşılaştıkları zorluklar ve başarılar hakkında düzenli olarak geri bildirim toplanmalı ve bu geri bildirimler doğrultusunda program güncellemeler yapmalı.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yönelik Öneriler

- Talim Terbiye Kitap İnceleme Komisyonu ders kitabı inceleme kriterinde ders kitaplarının dersin öğretim programına uygunluk boyutuna daha yüksek puanlar vermelidir. Bu şekilde, programa uygun olmayan kitapların doğrudan elenme ihtimali artabilir.
- Ders kitaplarında, her ünite sonunda okul dışı öğrenme etkinliklerine yönelik çeşitli öneriler ve rehberlik yer almalı. Bu öneriler, öğrencilerin farklı öğrenme stillerine uygun olmalı ve onların aktif katılımını teşvik etmelidir.
- Ders kitabı yazarları, ders kitaplarındaki okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik etkinlikleri çeşitlendirilmeli ve öğrencilerin aktif katılımını teşvik edecek şekilde

tasarlamalıdır. Çevrim içi kaynaklar ve sanal geziler gibi dijital okul dışı öğrenme araçlarına yönelik bağlantılar ve rehberler kitaplarda yer almalı. Teknolojinin kullanımıyla coğrafi ve fiziksel engellerin aşılmasına yardımcı olunabilir. Bu sayede öğrencilerin farklı öğrenme ortamlarında deneyim kazanmaları ve çeşitli beceriler geliştirmeleri desteklenebilir sadece ev ödevleriyle ağırlıklı olmayan, farklı sosyal çevrelerinde ve farklı kuruluşlarda öğrencinin daha fazla etkileşimde bulunacağı etkinliklere de yer verilmiş olunacaktır.

- Okul dışı öğrenme etkinliklerine toplum ve aile katılımı teşvik edilmeli. Velilerin ve yerel toplulukların desteği, bu etkinliklerin daha etkili ve erişilebilir olmasını sağlayabilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Güncellen 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitapları okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım durumu açısından araştırılabilir.
- Farklı ülkelerin Sosyal Bilgiler programı ve ders kitapları güncellenen 2024 Türkiye Sosyal Bilgiler ders kitapları ve programıyla karşılaştırılabilir.

Bu öneriler, okul dışı öğrenme ortamlarının programlarda ve ders kitaplarında daha fazla ve etkili bir şekilde yer almasını sağlayabilir, böylece öğrencilerin gerçek dünyayla bağlantılı ve anlamlı öğrenme deneyimleri yaşamalarına katkıda bulunabilir.

KAYNAKLAR

- Aktın, K., & Şahin, S. (2019). *Kanada (Ontario) sosyal bilgiler öğretim programı ve Türkiye sosyal bilgiler öğretim programı'nın okul dışı öğretim bağlamında karşılaştırılması*. 8. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu, 7-9 Kasım 2019, ISSSE, 175-189, Ankara.
- Aktın, K. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamları ve bu ortamlarda kazandırılacak beceriler, *International Social Sciences Studies Journal*, 6(64), 2505-2522.
- Aydemir, M. (2017). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan beceriler açısından incelenmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)*, 3(2), 1-17.
- Ayyıldız, İ. (2023) *Sosyal bilgiler dersinde okul dışı öğrenme ortamları bağlamında gerçekleştirilen tarihi mekân gezileriyle ilgili öğrenci görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Azrak, S. (2021). 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında yer alan etkinliklerin 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1343-1358. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2021.917028>
- Berk, N. A. (2015). *Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde sivil toplum kuruluşları*. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Ed). *Okul dışı sosyal bilgiler eğitimi içinde* (s. 327-343) Pegem Akademi
- Büken, R. ve Katılmış, A. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre okuryazarlığı becerisine ilişkin görüşleri. *International Journal of Geography and Geography Education*, 47, 115-134. <https://doi.org/10.32003/igge.1123657>
- Bozkurt, S., Aslanargun, E., & Akın, S. (2014). İlköğretimde uygulanan proje ve performans ödevlerine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18, 157-173.
- Cantürk, A., & Yeşiltaş, E. (2022). Teachers' opinions on the use of memoirs in social studies course. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(4), 1338-1363. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2022.22.74506-1162521>
- Çakın, İ. (1986) Kütüphanenin toplumsal konumu ve işlevleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt 35 Sayı 1, s. 8-16
- Çelik, A. (2023) *Öğretmen adaylarının okul dışı öğrenme ortamı olarak müze eğitimi uygulamalarına ilişkin görüş ve tutumları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Demirtaş, S. ve Çayır, N. (2021). An investigation of elementary school teachers' experiences about outdoor education activities project. *Ted Eğitim ve Bilim*. <https://doi.org/10.15390/eb.2021.9565>
- Dinç, E. ve Keçe, M. (2012) Öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi ödevlerine yönelik tutumlarının ölçülmesi: Bir ölçek geliştirme çalışması, *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 15-34
- Dönmez, İ. ve İdin, Ş. (2021). Okul dışı öğrenme ortamlarının değerlendirilmesi: yapılandırmacı müze öğrenme ortamları ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 875-886. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2021.21.64908-890714>

- Eashach, H. (2007). Bridging in-school and out-of-school learning: formal, non-formal, and informal education. *Journal of Science Education and Technology*, 16(2), 171-190.
- Eren, G. (2024) *Ortaokul öğretmenlerinin ev ödevlerine ilişkin algıları, karar alma süreçleri ve davranışları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Foran, A. (2008). An outside place for social studies. *Canadian Social Studies*, 41(1), 1-9.
- Günay, C. A. (2019). Okulsuz toplum. *Akademik Matbuat*, 3(2), 93-101.
- İşık, H. (2010). Tarih öğretimi ve yerel tarih. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri içinde* (s.209-219). Yeni İnsan Yayınları.
- Illich, I. (1998). *Okulsuz toplum*. (Çev. Mehmet Özay), İstanbul
- İşılak M. (2022) *Sosyal bilgiler dersinde verilen ev ödevleri hakkında öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan: Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabapınar, Y. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında “Okul dışı öğrenmeye bakmak: Bize her yer sınıf, bize her yer öğrenme ortamı.” A. Şimşek, & S. Kaymakçı (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 43-74). Pegem Akademi.
- Kadirhan, E. (2022). *2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 2021 sosyal bilgiler öğretim programının strateji, yöntem ve teknik açıdan karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Kaçar, T., ve Taşkıran, C. (2020). 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan etkinliklerin sorgulamaya dayalı öğretime uygunluğunun değerlendirilmesi. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(29), 1-1. <https://doi.org/10.26466/opus.740607>
- Kalaycı, N. ve Baysal, S. B. (2019). Sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırmalı analizi (2005-2017-2018). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 106-129.
- Kana, F. (2015). Öğretmen eğitiminde yapılandırmacı eğitim anlayışı. *Journal of History School*, 8(XXIII), 1-18. <https://doi.org/10.14225/joh779>
- Şahin, Ş. and Kılıç, A. (2022). Problem tabanlı ölçme ve değerlendirme dersine yönelik öğrenci görüşleri. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 333-353. <https://doi.org/10.21666/muefd.969273>
- Karatepe, C. (2003). Ödevler ve sınıf yönetimine etkisi. *Eğitışim Dergisi*, 2. <https://www.egitism.gen.tr/odevler-ve-sinif-yonetimine-etkisi/>
- Keçe, M. (2015). *Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde resmî kurumlar*. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Ed). Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi içinde (s. 283-300). Pegem Akademi.
- Koçer, Y. (2023). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul dışı öğrenme etkinliklerine göre yeterliliklerinin belirlenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Malkoç, S. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf dışı okul ortamlarının kullanılma durumları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- MEB (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı*. Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı.

- MEB (2008). *İlköğretim 1-8. sınıflar Türkçe, matematik, sosyal bilgiler, hayat bilgisi ile fen ve teknoloji dersi öğretim programlarında müze ile eğitim*. MEB Yayınları.
- Metin Göksu, M. ve Sömen, T. (2020). Okul dışı öğrenme ortamlarının geliştirilmesi. A. Küçükoglu ve H.İ Kaya, (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Okul Dışı Öğrenme Ortamları* içinde (s. 88-128). Pegem Akademi.
- Metin, M. ve Bozdoğan, A. (2020). Fen bilimleri dersi kapsamında planetaryuma düzenlenen bir gezinin 7. sınıf öğrencilerinin akademik başarı, ilgi ve motivasyonuna etkisi. *Gazi Journal of Education Sciences*, 6(2), 240-260.
- NCSS (2024). National curriculum standards for social studies: Introduction <https://www.socialstudies.org/standards/national-curriculum-standards-social-studies-introduction>.
- Önal, H., & Kaya, N. (2006). Sosyal bilgiler ders kitaplarının 4 ve 5. sınıf değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 21-37.
- Öner, G., ve Öztürk, M. (2019). Okul dışı öğrenme ve öğretim mekânları olarak bilim merkezleri: sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deneyimi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1109-1135. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.555135>
- Öztürk, A. (2019). *Okul dışı öğrenmeye ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Ömer Halis Demir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Öztürk, C. (2006). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. İçinde, C. Öztürk (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 21-50). Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, T. (2015). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ev Ödevleri. İçinde A. Şimşek, & S. Kaymakçı (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 345-365). Pegem Akademi.
- Sağlamgöncü, A. (2023). A meta-synthesis study for research on museum education in social studies education in Turkey. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 308-334. <https://doi.org/10.34056/aujef.1160176>
- Sucu, E. (2020). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuk haklarının analizi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Şimşek, M. ve Kaymakçı, S. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminin amacı ve kapsamı. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Ed.). *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.1-14). Pegem A yayıncılık.
- Önal, H. ve Kaya (2006). Sosyal bilgiler ders kitaplarının (4 ve 5. sınıf) değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/863796>
- Öner, G. ve Köse, T. (2019). Müze ve tarihi mekânlarda değer ve beceri kazandırmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri. *Turkish History Education Journal*, 8(1), 98-128. <https://doi.org/10.17497/tuhed.540967>
- Utku, M. (2023). *Sosyal bilgiler kültür ve miras öğrenme alanında okul dışı öğrenmenin çeşitli değişkenlere etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzincan: Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Tay, B. ve Uçuş, Ş. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler eğitiminde özel sektör kurumları. A. Şimşek ve S. Kaymakçı, (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.303-324). Pegem Akademi.
- Tokcan, H. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi ve öğrenme teorileri. Şimşek, A. ve Kaymakçı, S. (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgilerde Öğretim* (s.15-42). Pegem Akademi.

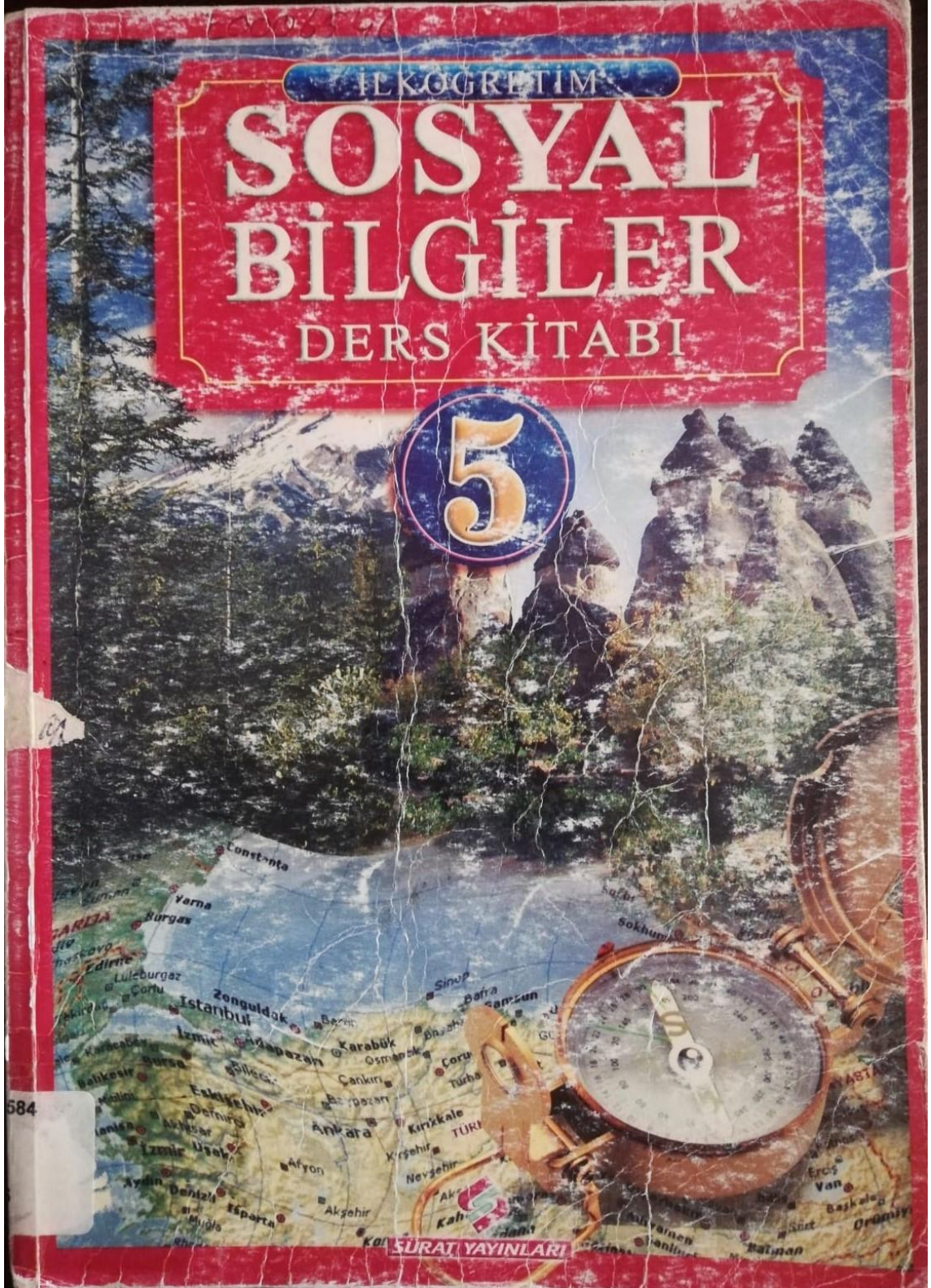
- Torun, Ü. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmeye yönelik görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Torun, Ü. ve Yıldırım, T. (2022). A review of social studies teachers' awareness of out of school learning, their cognitive structure and practice status. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2022(18), 222-249.
- Topaloğlu, M., & Balçın, M. (2021). Doğa eğitim gezisi ve bilim merkezi gezisinde dördüncü sınıf öğrencilerinin fene yönelik tutumlarının incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(1), 55-75. <https://doi.org/10.24315/tred.644702>
- Yılmaz, A. (2001). Bertrand Russell ve eğitim. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakülte-si Dergisi*, 10, 66-71.
- Yılmaz, D. (2023). *2023 Eğitim vizyonunda okul dışı öğrenme hazırlıkları ve sosyal bilgiler öğretmenleri açısından uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

İncelenen Ders Kitapları

- Öztürk, C., Karabacak, Z., Öğrenir, L., Dayı, F., Baştürk, K., Ersoy, K., Günday, İ. (2005) *5. Sınıf İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Sürat Yayınları.
- Karabıyık, E.Ü. (2014) *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı*, Anadol Yayıncılık, Ankara
- Şahin, E. (2019) *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı*, Anadol Yayıncılık.
- Evirgen, Ö.F., Özkan, J., Öztürk, S. (2021) *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Başak Matbaacılık ve Tanıtım Ltd. Şti.

EKLER

Ek 1: 2005 yılı basımlı İSB. 5. Sınıf Ders Kitabı

İLKÖĞRETİM

SOSYAL BİLGİLER

5

DERS KİTABI

Erol Ünal KARABIYIK

Talim ve Terbiye Kurulunun 30.12.2014 tarih ve 121 sayılı kararıyla
2015 - 2016 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle
ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

evren
YAYINCILIK VE BAĞIM SAN. TİC. AŞ.

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU SOSYAL BİLGİLER

5

DERS KİTABI

Erhan ŞAHİN

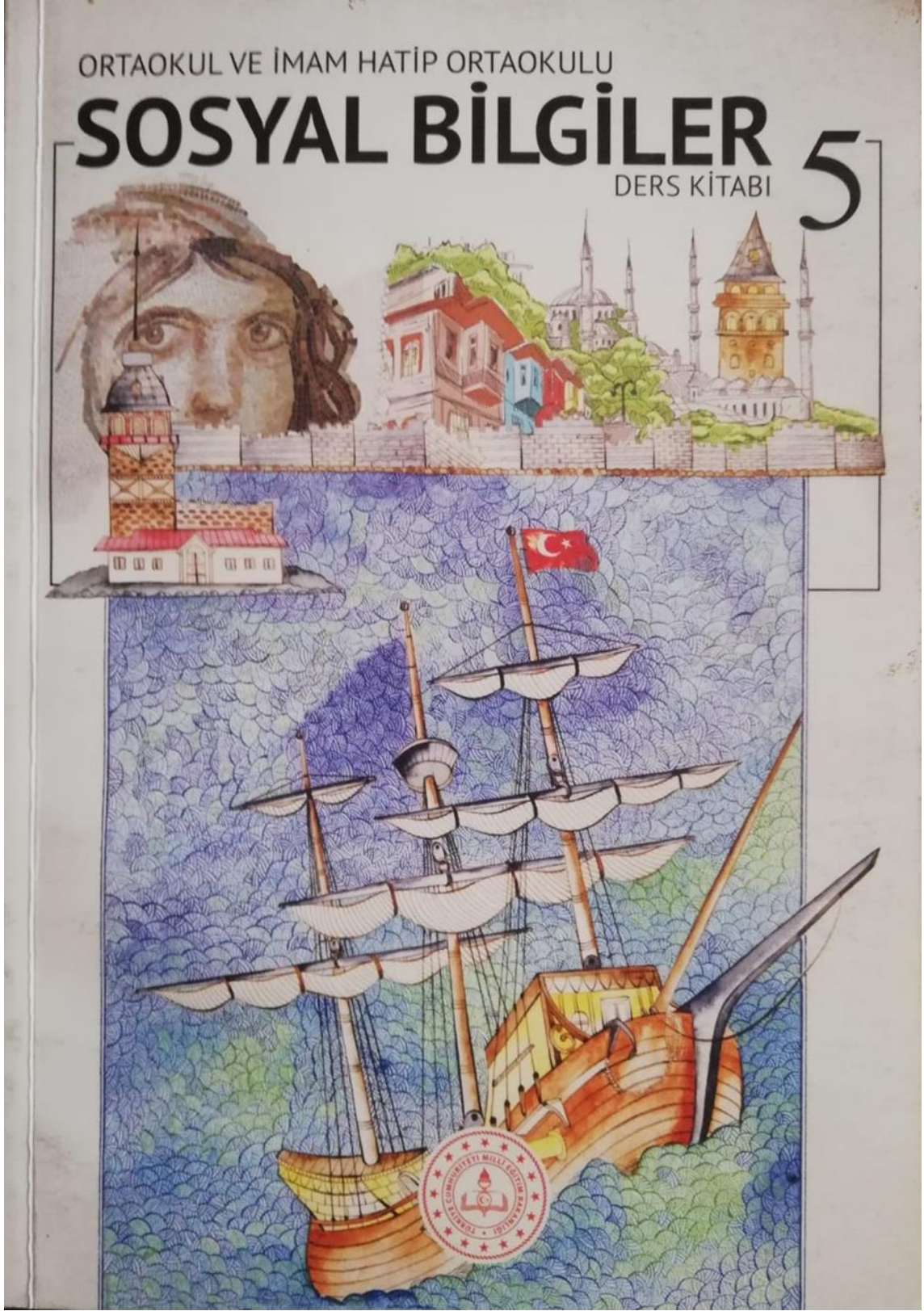
Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28.05.2018 tarih ve 78 sayılı (ekli listenin 84. sırasında) kurul kararıyla 2018-2019 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

ANADOL YAYINCILIK

İvedik O.S.B. 31. Cadde No.: 15 Yenimahalle/ANKARA tel.: (0312) 395 22 37

Ek 4: 2021 yılı basımlı Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu SB. 5. Sınıf Ders Kitabı

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Ramazan SOBACI

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Bafra Kızılırmak Lisesi, 2008

Lisans : Samsun 19 Mayıs Üniversitesi, 2012

Yüksek Lisans : Sinop Üniversitesi, 2024

Mesleki Deneyim

İş Yeri : Ordu/Akkuş – Kızılelma Ortaokulu

İş Yeri : Ordu/Çaybaşı – İlküvez İmam Hatip Ortaokulu

İş Yeri : Samsun/Yakakent – Atatürk Ortaokulu

Yayın Listesi :